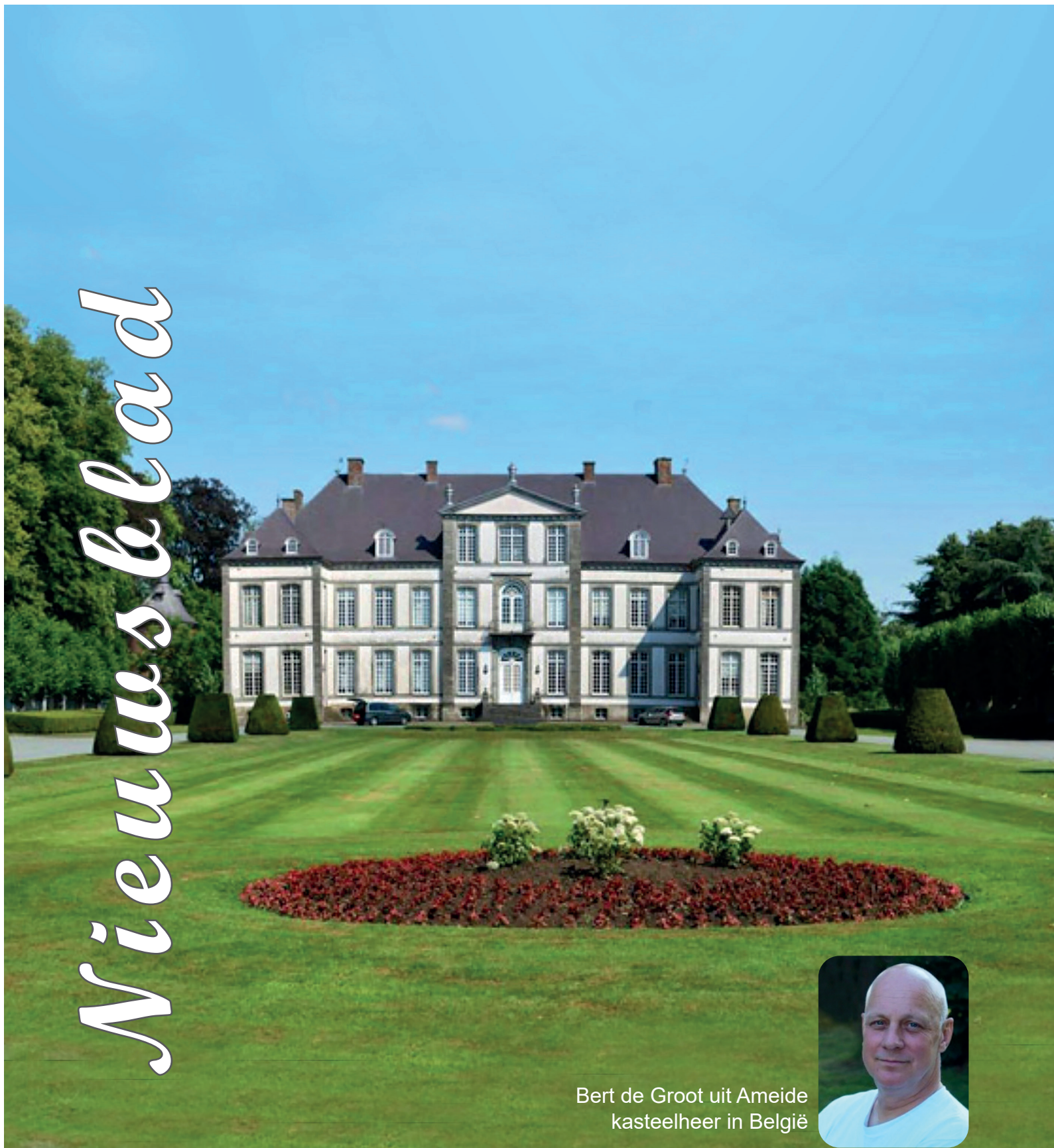


Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 34 | nummer 1 | maart 2023

Nieuwsblad



Bert de Groot uit Ameide
kasteelheer in België



Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter	Sam Janse Paramasiebaan 7	0183 -76 90 71 4233 EX Ameide
Secretaris	Maks van Middelkoop Lekdijk 18	0183 - 60 25 08 4233 GD Ameide
Penningmeester	Corrie Middelkoop-den Oudsten Aaksterveld 92	0183 - 60 15 85 4233 GD Ameide
Vicevoorzitter	Jory Verwolf Paramasiebaan 4b	06 - 19 07 87 08 4233 EX Ameide
Leden:	Marjan van Dijk-Ruchti Cees van Gelderen Rinus de Groot Sigrid Rog Dick Roodhorst Jolanda Vink-den Oudsten Teuny Zwakhals-van Bruggen	0183 - 60 28 33 0183 - 60 21 98 0183 - 60 28 74 06 - 38 51 27 65 06 - 10 48 97 56 06 - 19 63 19 44 06 - 11 85 41 15
Beschermheer	dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide	
Erevoorzitter	Hans van den Heuvel	
Ereleden	Cees Broekman, Gert Groendendijk, Aldert den Oudsten, Bram Provoost, Kees Rijnhout en Jetty Stasse	
Ledenadministratie	Marjan van Dijk-Ruchti	info@ameide-tienhoven.nl
Redactie Nieuwsblad	Cees van der Grijn Hans van den Heuvel Sigrid Rog Dick Roodhorst André Tukker	cvdgrijn2@gmail.com hansheuvel2@planet.nl ramborgrog@gmail.com dickroodhorst@gmail.com ajtukker1943@kpnmail.nl
Lezingen en excursies	Jory Verwolf	verwo360@planet.nl
Werkgroep Genealogie	Cees Broekman, Cees van der Grijn en Georges de Wit	
Beeldbank	Truus Burggraaf https://beeldbank.ameide-tienhoven.nl/	truusburggraaf@live.nl

Contributie

De contributie bedraagt minimaal € 20,00 per jaar, over te maken op bankrekening-nummer NL42 RABO 0301 9522 48 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud maart 2023

- 3 Van de hoofdredactie
- 4 Van de voorzitter
- 4 Verenigingsnieuws
- 5 Uitnodiging Algemene Ledenvergadering donderdag 20 april 2023
- 6 Vrijwilligersbijeenkomst
- 6 In Memoriam Jack Laroo
- 7 Ontwikkeling ledenbestand
- 8 De omzwervingen van een oude prent van kunstschilder De Hoon
- 10 Interview met Ben Remie
- 12 Oud-Ameidenaar kasteelheer in België
- 19 Gedicht De Voorstraat...
- 20 Hoog water in de Lek bij Ameide rond 1750
- 21 Een “schilderachtig” portret van het echtpaar Aart(je) Langerak en Jan Erkelens
- 23 Leesgezelschap Tot Nut en Vermaak
- 28 De Brederodes van Bolswaert in Maastricht
- 34 De kastelein op de Voorstraat
- 36 Straatnamen in Ameide en Tienhoven
- 38 De Amsterdamse mr. metselaar, die het Waterschapshuis bouwde
- 42 In Ameide staat een huis...
- 48 De geschiedenis van het verenigingsleven in Ameide en Tienhoven

Afbeelding voorblad

In 2003 kocht Bert de Groot uit Ameide in Bury, België, het Château de Courrière. Hij mag zich dus met trots kasteelheer noemen. Bert was al jong geïnteresseerd in mooie huizen.

Zie ook het artikel “Oud-Ameidenaar kasteelheer in België”, vanaf p12

Van de hoofdredactie

Beste leden en meelezers van dit blad,

Voor u ligt het lentenummer van ons Nieuwsblad. De dagen lengen inmiddels weer en de natuur komt langzaam tot leven. Misschien gaat u er wel heerlijk op uit voor een wandeling in de mooie natuur rond Ameide en Tienhoven, of is het u nog net iets te fris en geniet u in een comfortabele stoel achter het raam van de binnenvallende zonnestralen.

Het bestuur van de Historische Vereniging is al druk met de voorbereidingen van de evenementen die we dit jaar organiseren en waarbij we u graag ontmoeten, waaronder deze drie:

- Op donderdag 20 april om 20.00 uur vindt de Algemene Ledenvergadering plaats in het stadhuis op de Dam. U bent van harte welkom om deel te nemen. De deuren openen om 19.45 uur en we hopen u daar te zien.
- In september staat er weer een excursie gepland: op zaterdag 16 september reizen we af naar Den Briel. Wilt u mee, dan vindt u meer informatie op de achterzijde van dit blad.
- De voorbereidingen voor de Oranjefeesten-expositie tijdens de komende feestweek gaan gestaag door. De expositiecommissie is nog steeds op zoek naar foto's en attributen. Mocht u in het bezit zijn van mooie foto's, neemt u dan contact op met Cees van der Grijn (Jacobuszoon) via cvdgrijn2@gmail.com. Voor attributen kunt u contact opnemen met Marijke van Zessen-Mesker via mjmesker66@gmail.com. Van kledij die tijdens de feestweek van 1978 is gedragen zijn wij inmiddels voorzien. Graag ontvangen we uw bijdrage uiterlijk 31 mei 2023!

Helaas bereikte ons het bericht dat op 23 februari jl. ons oud-bestuurslid en oud vice-voorzitter Jack Laro is overleden. Een In Memoriam vindt u in dit blad.

Wat hebben we voor u in petto in deze uitgave van het Nieuwsblad?

- In ieder geval een aantal binnengekomen reacties op het vorige Nieuwsblad, waarin onder andere de vraag wordt beantwoord of het tòch de vader van dhr. Eskens is die op de foto staat bij de inauguratie van burgemeester De Ridder.
- Hans van den Heuvel geeft een update over de ontwikkeling van het ledenbestand van de vereniging.
- In het artikel 'de terugkeer van een oude prent in de Hervormde Kerk van Asperen' in AD Rivierland werd de vraag gesteld wie deze prent gemaakt zou kunnen hebben. Hans van den Heuvel vertelt hoe André Tukker dit mysterie heeft opgelost.
- Sam Janse is in Vreeswijk op bezoek geweest bij Ben Remie. Ben heeft vele uren onderzoekwerk over de geschiedenis van Ameide gemaakt. Tijd om op onze beurt nu eens uit te zoeken wie hij eigenlijk is. Slot Herlaer in Tienhoven kennen we natuurlijk alle

maal. Maar wist u dat Ameide ook een heuse kasteelheer heeft voortgebracht? Hij woont alleen niet meer in Ameide... Machteld de Groot heeft een artikel geschreven over haar broer Bert. Vanaf zijn geboorte volgen we Bert helemaal tot naar België alwaar hij nu een prachtig kasteel bewoont.

- Dat we in Ameide ook over poëtisch talent Beschikken bewijst Cees van der Grijn (Floorzoon). Hij heeft een gedicht over de Voorstraat geschreven.
- Dit jaar is het 70 jaar geleden dat de Watersnoodramp plaatsvond. Teun Bikker laat ons zien dat er rond 1750 geregeld hoog water in de Lek was en dat kwam vaker voor dan u denkt!
- Wie kent Schildersbedrijf Erkelens-Langerak aan de Broekseweg 3 niet? Dick Roodhorst ging op bezoek bij Jan en Aartje Erkelens. U leest hoe de winkel door de ouders van Aartje is opgebouwd vanuit de schuur (en later ook de achterkamer!) tot het bedrijf dat het nu is.
- Sam Janse duikt in de wereld van regionale leesgezelschappen en in het bijzonder het Termeise leesgezelschap 'Tot Nut en Vermaak'. Hoe ging het er eigenlijk aan toe in zo'n gezelschap, wie waren er lid en wat werd er gelezen?
- Bram Provoost schrijft in zijn tweede 'Bericht uit Maastricht' over de Brederodes Van Bolswaert (de bastaardtak van de Brederodes) en welke band zij met Maastricht hadden.
- In het Waterschapshuis op Voorstraat 5 was in vroeger tijden een kastelein te vinden. Wat zijn werkzaamheden inhielden en aan welke regels de kastelein zich diende te houden, laat Teun Bikker ons zien.
- Dat straatnamen in Ameide nogal eens anders worden genoemd weten we, maar wat we niet weten is waar sommige officiële straatnamen eigenlijk op gebaseerd zijn. In de Molenstraat heeft toch nooit een molen gestaan en waarom wordt deze straat officieus dan weer Brouwerij genoemd? Hans van den Heuvel probeert hierachter te komen en pleit tevens voor het vernoemen van nieuwe straten naar markante inwoners van Ameide.
- Eerder hadden we het al over het Waterschapshuis. Abraham Domburg, de Amsterdamse meester metselaar heeft dit mooie huis gebouwd. Maar hoe kwam een Amsterdamse meester metselaar nu eigenlijk in Ameide terecht? Teus Stahlie legt het u allemaal haarfijn uit.
- Onze vaste rubriek 'In Ameide staat een huis' behandelt ditmaal niet 1 maar wel liefst 2 huizen! Deze keer kijken we binnen in Dam 2 en 3. Wat is de link tussen deze twee huizen? Sam Janse en Nico den Oudsten hebben het voor u uitgezocht.
- Van voetbal tot muziek, maar ook van pluimvee tot kaartspelen en historie, men verenigt zich graag met medeliefhebbers van het een of het ander. Het rijke verenigingsleven in Ameide en Tienhoven wordt door Hans van den Heuvel besproken in het laatste artikel.

We wensen u weer veel leesplezier toe!

Dick en Sigrid

Van de voorzitter

We hebben een goed jaar achter de rug als vereniging en dat hadden we niet gedacht, omdat we een paar prominente leden zagen vertrekken: Gert Groenendijk en Bram Provoost. Maar ik kan zeggen dat de nieuwe mensen die op hun posten zijn gekomen zich gauw hebben ingewerkt en de radertjes van onze vereniging goed draaiend houden. Dat zijn een paar zorgen minder. Een goed jaar was het ook, omdat we op de Paardenmarkt maar liefst 26 nieuwe leden konden werven en dit jaar positief afsloten met een totaal van 685 leden. Dat zijn er drie meer dan aan het begin van dat jaar. Opnieuw doen we een beroep op onze lezers om het blad eens te laten zien bij niet-leden en wat reclame voor onze vereniging te maken. Ik hoop het mee te maken dat wij de grens van 700 leden overgaan.

Op zaterdagmorgen 10 december hadden we een ontmoeting met de vrijwilligers bij "Bistro Bientje". Er was een goede opkomst met ongeveer 35 deelnemers. Als bestuur vinden we het belangrijk om onze vrijwilligers te laten merken dat we zonder hen absoluut niet bestaan kunnen. Het was een gezellige morgen.

Dit jaar hebben we ook weer een aantal activiteiten gepland. Ik ga ervan uit dat als u dit leest Remco van de Ven en Bas de Goeij, oud-baggeraars en nu vrijwilligers van het Nationaal Baggermuseum in Slie-drecht, de voorjaarslezing hebben gehouden over 'Baggeren, de wondere wereld van waterbouw'.

Op de in september te houden tentoonstelling over de geschiedenis van de Oranjefeesten kom ik terug in de volgende editie. Op 31 oktober 2022 waren we met twee bestuursleden aanwezig bij een bijeenkomst van de gemeente Vijfheerenlanden in Leerdam. De gemeente wil vanuit het aandachtspunt 'historie en cultureel erfgoed' voor de periode 2022-2032 graag met inwoners (ondernemers, verenigingen, organisaties) in gesprek over de concrete uitvoering. Hoe kunnen we het toerisme in deze regio bevorderen en tegelijk in goede banen leiden? We hebben ons vanuit de HVAT afgevraagd hoe we dit in Ameide-Tienhoven-Sluis kunnen oppakken. Afsproken is dat we vanuit onze vereniging een 'benen-op-tafel'-gesprek organiseren met betrokken inwoners met de volgende vragen: Wat kunnen en willen wij in Ameide-Tienhoven-Sluis met dit thema? Op welke wijze kunnen wij hier de komende tien jaar aan bijdragen? Hoe kunnen wij profiteren van de verwachte toename van bezoekers uit de regio en het buitenland, voornamelijk uit België en Duitsland? Wat kan de gemeente Vijfheerenlanden in dat opzicht voor ons betekenen?

Op 20 april hebben we de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering. Twee van onze bestuursleden zijn aftredend, Cees van Gelderen en Sigrid Rog. Cees heeft zich herkiesbaar gesteld en hij kan met dispensatie herkozen worden. Sigrid heeft besloten zich niet herkiesbaar te stellen. Dat vinden we als bestuur jammer, maar we begrijpen het wel, want ze doet naast het werk voor het bestuur ook (samen met Dick Roodhorst) de redactie van het *Nieuwsblad*. Dat laatste wil ze blijven doen. Wij zoeken dus naar een nieuw bestuurslid, maar waarschijnlijk kunnen we nog geen naam noemen op de eerstkomende bijeenkomst van

de leden. Op de Algemene Ledenvergadering (20 april a.s. 20 uur, stadhuis) kunt u uw stem uitbrengen (zie ook elders in dit blad).

Het kan zijn dat u dit leest voordat u uw stem heeft uitgebracht voor de verkiezing van de Provinciale Staten en van de Waterschappen op 15 maart van dit jaar. Een stemadvies geeft het bestuur van de HVAT niet, maar stelt wel de vraag of u het behoud van ons historisch en cultureel erfgoed ook in uw stem wilt laten meewegen.

Een hartelijke groet voor u allen,
Sam Janse, voorzitter

VERENIGINGSNIEUWS

Reacties van lezers

Naar aanleiding van het artikel van Jory Verwolf met de daarin door dhr. Eskens gestelde vraag of zijn vader al dan niet op de foto (pag. 42 van het laatste Nieuwsblad) staat, zegt Georges de Wit het volgende: Na enig zoekwerk kan ik zeggen dat het niet de vader van dhr. Eskens is, maar de ook genoemde hr. Sil-levis. Hij was aanwezig namens de Commissaris van de Koningin (CvdK). Dit is af te leiden uit de toespraak die burgemeester De Ridder heeft gehouden na zijn inauguratie.

Een gedeelte van de toespraak is op onderstaande afbeelding toegevoegd, die ik heb uit het persoonlijk archief van burgemeester De Ridder. Hij heeft dit in zijn geheel aan de vereniging geschonken. Het bevat voor het grootste deel krantenknipsels uit zijn ambtsperiode in Ameide en Tienhoven.

▼ Deel toespraak van burgemeester De Ridder.

J. C. DE RIDDER

LEIDSCHENDAM,
Veurestraatweg 173

Meneer de loco-burgemeester,
meneer de vertegenw. van de Comm. der Kon.,
heren wethouder en leden van de raad der
stede Ameide,

Nu ik voor de eerste maal in mijn kwaliteit van burgemeester dezer gemeente het woord voer, is het mij een behoefte om te beginnen met mijn diepe dankbaarheid uit te spreken aan H.M., onze geëerbiedigde Koningin, dat het Haar heeft mogen behagen mij tot burgemeester dezer gemeente te benoemen. Een woord van welgemeende dank ook aan Z.E. de Minister van Binnenlandse zaken, bezitsvorming en publiekr. bedrijfsorganisatie, dat hij deze benoeming heeft willen bevorderen en een zelfde woord aan de heer Comm. der Kon. dezer provincie, die bovendien de gemeente Ameide en mij de eer heeft aangedaan zich in de persoon van U, meneer Sil-levis, bij mijn installatie te doen vertegenwoordigen.

Georges de Wit heeft nog een andere aanvulling op een artikel uit het laatste Nieuwsblad. Het betreft het stuk van Hans van den Heuvel, Terug in de tijd (gemeenteraadsverkiezingen). Op blz. 25 schrijft Hans dat de heren Nico de Kruijk en Arie Gerrit de Kruijk geen familie van elkaar waren. Maar..., als we terug gaan in de geschiedenis en zoeken naar de voorouders van beide heren blijkt dat zij van dezelfde overgrootvader afstamden: Arie Gerrit (1928-2009), Arie (1890-1982), Cornelis (1852-1940), Hendrik (1820-1893), Nicolaas (1922-1978), Arie Hendrik (1890-1957), Theodorus (1863-1933), Hendrik (1820-1893). Als we nog verder terug gaan blijkt dat alle families De Kruijk in Ameide afstammen van dezelfde voorouder: Bastiaan Woutersz Kruijk Verdool (± 1675), Pieter Bastiaansz de Kruijk (1705-1757), Gerrit de Kruijk (1728-1802) en verder...

De heer R.F. van Dijk van het Regionaal Archief Gorinchem, een van de trouwste en meest nauwgezette lezers van het Nieuwsblad, heeft enkele kant-

tekeningen gemaakt bij de inhoud van het in de editie 2022-I gepubliceerde artikel over de geschiedenis van De Vriest Robbé en Betondak.

Hij vindt namelijk dat de vigerende Privacyregeling zich er niet tegen verzet om te vermelden dat de op 5 april 1903 in Gorinchem geboren Cornelis (Cor) de Vries Robbé, een van de onderdirecteuren van de N.V. de Vries Robbé & Co, op 24 augustus 1977 in Rotterdam is overleden.

Ook merkt hij op dat de in het artikel opgenomen genealogie van het geslacht De Vries Robbé is ontleend aan de in 1942 verschenen 28^e Jaargang van "Het Nederland's Patriciaat" en werd samengesteld door de heer W.G. van Rijn.

Ook Andreas Streefkerk heeft het vorige Nieuwsblad aandachtig gelezen en merkt twee zaken op:

Op pagina 9 staan de bijschriften bij de foto's van de Amelia's Hoeve verkeerd om en pagina 19 toont een foto met bijschrift 'Jan van der Hek'. Dit is echter Adriaan van der Hek, de opa van Andreas.

Uitnodiging

Algemene Ledenvergadering donderdag 20 april 2023

Aanvang : 20.00 uur (inloop vanaf 19.45 uur)
Locatie : Stadhuis op de Dam

Agenda

1. Opening door de voorzitter.
2. Notulen van de vergadering van 21 april 2022 (zie *Nieuwsblad* juni 2022).
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Jaarverslag over de periode april 2022 – maart 2023.
5. Presentatie van het financiële overzicht 2022.
6. Presentatie van de begroting 2023.
7. Rapportage van de kascontrolecommissie en vaststelling van de jaarrekening.
8. Regeling samenstelling kascontrolecommissie 2023 en benoeming nieuw reservelid van de kascontrolecommissie.
9. Jaarverslag.
10. Vooruitblik: activiteiten in 2023.
11. Bestuursverkiezing.

Aftredend zijn Cees van Gelderen (met dispensatie) en Sigrid Rog.

Sigrid stelt zich niet herkiesbaar. Het bestuur stelt voor om Cees opnieuw te benoemen.

Voor Sigrid wordt een nieuw bestuurslid gezocht, maar tot nu kunnen we nog geen naam noemen. **Artikel 9 van de statuten biedt de mogelijkheid dat tenminste zeven leden van de vereniging een of meer kandidaten voor het bestuurslidmaatschap voordragen. Een daartoe strekkende voordracht dient ten laatste 48 uur voor de aanvang van de algemene ledenvergadering schriftelijk te worden ingediend bij het bestuur. Een aldus voorgedragen kandidaat-bestuurslid dient voorafgaande aan de stemming schriftelijk te verklaren een eventuele benoeming te zullen aanvaarden.**

12. Rondvraag.
13. Na de pauze zal de voorzitter, Sam Janse, iets vertellen over 'Bromsnor in Ameide. Het werk van de plaatselijke veldwachter in de 19^e en 20^e eeuw'. Met een PowerPointpresentatie.
14. Sluiting door voorzitter (rond 22.00 uur).

In Memoriam

Jack Laroo

*1943 - † 2023)

“Bestuurslid en in de laatste jaren vicevoorzitter van 1994 tot 2006, redacteur van het Nieuwsblad en organisator van excursies en lezingen”. Dat is de indrukwekkende staat van dienst van Jack Daniël Cornelis (Jack) Laroo bij de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven.

De geboren Amsterdammer overleed op 14 februari 2023 in de leeftijd van 79 jaar in een Rotterdams ziekenhuis. Hij kwam in het midden van de jaren tachtig naar Ameide en woonde daar met zijn gezin gedurende een periode van dertig jaar in het Rijksmonument Voorstraat 8 en aansluitend met zijn echtgenote in de Christinaflat aan de Prinses Marijkeweg.

Jack Laroo bleef zich ook na zijn bestuursperiode verbonden voelen met de Historische Vereniging. Zo schreef hij in 2011, 2012 en 2014 een aantal artikelen voor het Nieuwsblad en nam hij medio december vorig jaar nog deel aan de jaarlijkse Vrijwilligersbijeenkomst (zie onderstaande foto).

Vooraf de vroegere bestuursleden van onze vereniging zullen zich Jack Laroo herinneren als een immer gastvrije, bescheiden collega met een zeer veelzijdige belangstelling.

Vrijwilligersbijeenkomst

Op zaterdag 10 december konden we voor de eerste keer na de Coronacrisis weer een heuse vrijwilligersbijeenkomst organiseren.



▲ Onder het genot van een kopje koffie en taart kwamen 31 vrijwilligers samen bij "Bistro Bientje". Het was een gezellig weerzien met vertrouwde gezichten en ook kon men kennismaken met (nieuwe) vrijwilligers die tijdens de coronaperiode waren gestart.

Ontwikkeling ledenbestand

Hans van den Heuvel

Er is een periode zes en een half jaar verstreken sinds in dit blad aandacht werd besteed aan de ontwikkeling van het ledenbestand van onze vereniging. Het waren in toenemende mate zware tijden, waarin de crises elkaar in hoog tempo opvolgden, wat heeft geleid tot ernstige ontwrichting van ons sociaal-economische stelsel.

De culturele sector neemt in dit opzicht beslist geen uitzonderingspositie in. Integendeel, verscheidene musea, bibliotheken, theaters, schouwburgen en toneel- en muziekgezelschappen zijn hard geraakt, temeer daar de bezoekersaantallen nog steeds achter blijven bij de aan het einde van de coronacrisis gewekte verwachtingen.

Historische verenigingen maken deel uit van de culturele sector. Ook hier moet de tering naar de nering worden gezet, zij het dat de situatie minder dramatisch is dan elders in de sector. Het gaat in de meeste gevallen om bezuinigingen, veroorzaakt door de daling van de inkomsten uit contributies en - in mindere mate - donaties, subsidies en bijdragen van sponsoren.

Het is opmerkelijk dat onze vereniging geen noemenswaardige averij heeft opgelopen. Het ongerief bleef namelijk beperkt tot de afgelasting van enkele bijeenkomsten. Het aantal leden nam zelfs toe, en wel van 651 tot 688, zodat er dus alle reden is om de woonplaatsen van onze leden weer eens op een rij te zetten, wat eerder gebeurde in de edities 2009-III, 2011-I en 2015-III.

Het actuele overzicht is hieronder weergegeven. De achter de plaatsnamen vermelde getallen komen overeen met het aantal leden per (deel)gemeente.

- Ameide: 388
- Tienhoven aan de Lek: 71
- Amsterdam: 3
- Arkel: 2
- Alblasterdam, Almere, Almkerk, Alphen aan de Rijn, Amersfoort, Amstelveen, Apeldoorn en Arnhem: 1
- Bergambacht en Brielle: 2
- Baarn, Barendrecht, Bennekom, Bleiswijk, Boskoop, Breda, Breukelen en Buurmalsen: 1
- Culemborg: 2
- Dordrecht: 3
- Delft, Dieren, Doorn, Doornspijk, Drachten, Driebergen -Rijssenburg, Dussen en Dwingeloo: 1
- Ede: 4
- Enschede: 2
- Eelde, Egmond-Binnen, Emmen en Ermelo: 1
- Gorinchem: 5
- 's-Gravenhage en Groot-Ammers: 3
- Gouda: 2
- Giessenburg, Goes, Goudriaan, Goudswaard en Grootebroek: 1
- Hendrik-Ido-Ambacht en Hoogblokland: 3
- Hagestein, Hardenberg, Harderwijk en Hoofddorp: 2
- Harmelen, Heemstede, Heerwaarden, 's-Hertogenbosch, Heukelum, Hilversum, Hoek van Holland, Hoogvliet en Hoornaar: 1

- Kinderdijk: 1
- Lexmond: 20
- Langerak: 6
- Leerdam: 5
- Leusden: 4
- Leerbroek, Leersum en Leiden: 2
- Leidschendam, Lekkerkerk, Lent, Lichtaard, Lienen en Lisse: 1
- Meerkerk: 17
- Maartensdijk: 2
- Maasland, Maarssen en Maastricht: 1
- Noordeloos: 7
- Nieuwegein: 4
- Nieuw-Lekkerland en Nieuwpoort: 3
- Neeritter: 1
- Oss: 2
- Olburgen, Onna, Oosterland en Ouderkerk aan den IJssel: 1
- Papendrecht en Purmerend: 1
- Ridderkerk, Rotterdam en Rumpt: 1
- Schoonhoven en Sleetwijk: 2
- Scherpenzeel, Schiedam en Sliedrecht, Spijk en Streefkerk: 1
- Vianen: 7
- Veenendaal, Vlaardingen en Vlieland: 1
- Werkendam: 3
- Woudenberg: 2
- Waddinxveen, Wageningen en Woudenberg: 1
- Zoetermeer: 5
- Zutphen: 1
- Zwijndrecht: 1

Leden in het buitenland

- België: Kalmthout en Westmaas: 1
- Ierland: Carhersveen Co Kerry: 1
- Oostenrijk: Salzburg: 1
- Verenigd Koninkrijk: Kelvedon (Colchester): 1
- Zwitserland: Davos: 1.

Organisatiegraad

In de editie 2011-I is een korte beschouwing gewijd aan de organisatiegraad van historische verenigingen. Het gaat hierbij om het getal dat de relatie aangeeft tussen het aantal leden van een historische vereniging en het aantal inwoners van een (deel)gemeente. Begin januari 2011 was de landelijke organisatiegraad 3,5, wat inhield dat, voor zover (kernen van) gemeenten een dergelijke vereniging hadden, 35 van elke duizend inwoners, hoogbejaarden en kleuters meegerekend, daar lid van waren.

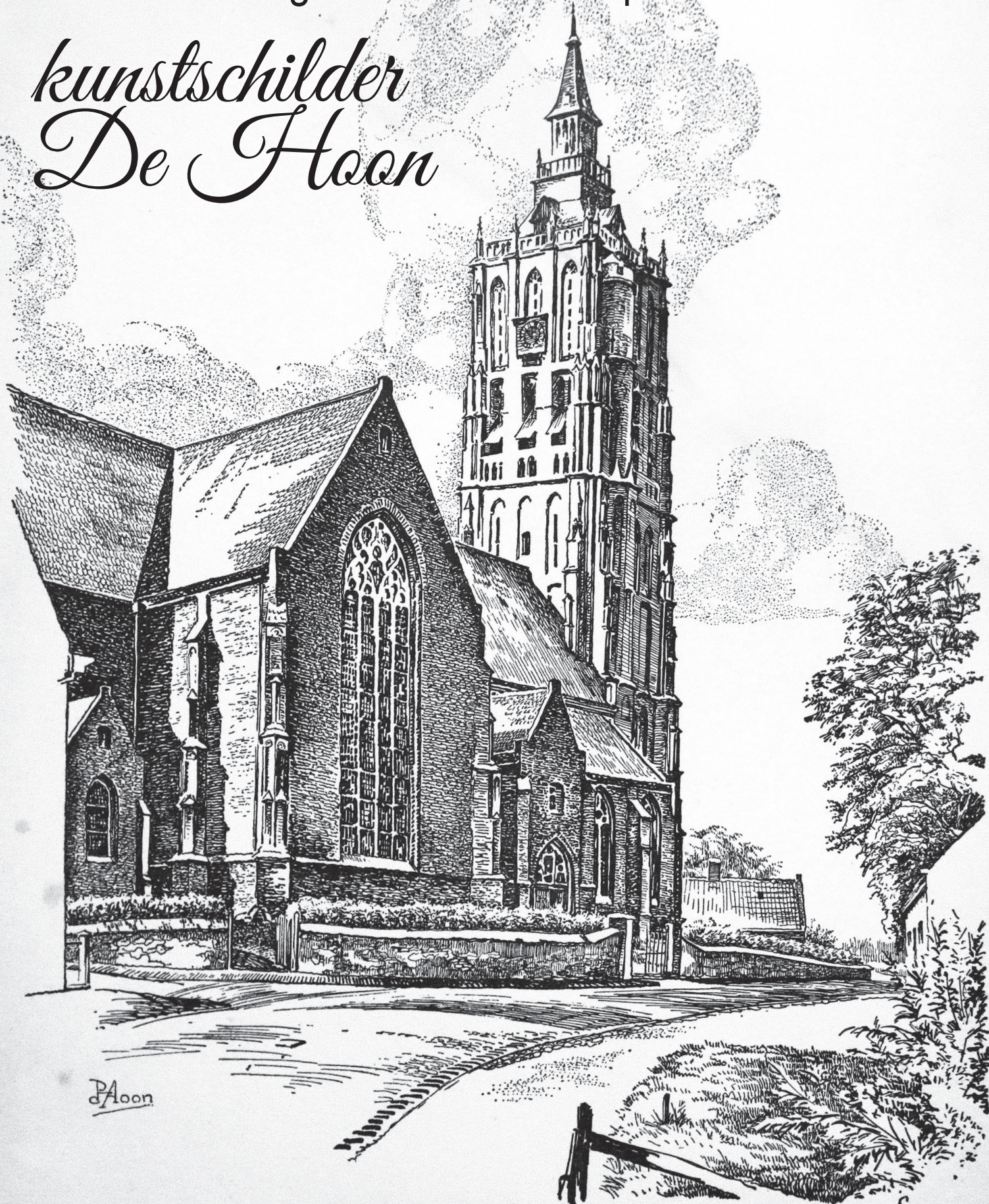
In Ameide en Tienhoven gezamenlijk woonden destijds welgeteld 3.583 mensen en telde onze vereniging 502 leden. Een eenvoudige berekening leert dat de organisatiegraad toen ruim veertien was.

Naar de stand van heden hebben Ameide en Tienhoven samen 4.685 inwoners, waaruit kan worden afgeleid dat er sprake is van een aanzienlijke toename van de bevolking. De organisatiegraad is nu dus $(688: 4.685 \times 100 =) 14,7$.

De conclusie ligt voor de hand: de organisatiegraad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven ligt (nog altijd) ver boven het landelijk gemiddelde.

De omzwervingen van een oude prent van

kunstschilder De Haan



De op 3 mei 1896 in de dienstwoning van het “Rijksstoomgemaal der Vijfheerenlanden” te Ameide geboren en op 15 april 1980 te Gorinchem overleden kunstschilder Petrus Antonius (Piet) de Hoon, voor de wat oudere leden van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven geen onbekende, behoort tot de vrij omvangrijke groep beeldende kunstenaars, voor wier werk na hun dood meer belangstelling bestaat dan tijdens hun leven. Zo organiseerde onze vereniging in de periode van 30 april tot en met 7 mei van het jaar 2004 een overzichtstentoonstelling van een groot aantal van zijn olieverfschilderijen, aquarellen en tekeningen in het oude stadhuis op de Dam in Ameide en het Slot “Herlaer” in Tienhoven en werd in het Nieuwsblad meerdere keren uitgebreid aandacht besteed aan zijn persoon en werk.¹ Ook in kunstrubrieken van regionale media en periodieken van culturele verenigingen komt zijn naam nog met enige regelmaat voorbij.

In deze context past een artikel, dat enige tijd geleden in “AD Rivierenland”² verscheen in de wekelijkse reeks “Struinen door de streek”. Verslaggever Levien Vermeer beschrijft in dit artikel de “terugkeer van een oude prent in de Hervormde kerk van Asperen”. De tekst is hieronder, wat verkort en bijgesteld, overgenomen, ook al omdat André Tukker, de onvolprezen fotograaf van het Nieuwsblad, een hoofdrol heeft gespeeld bij de identificatie van de prent.

“Ton van Meeuwen (82) en zijn vrouw Hennie lopen naar het koor van de Hervormde kerk in Asperen. “We dachten met Open Monumentendag gaan we eens kijken of de prent al hangt”. Dat zit zo: “nog niet zo lang geleden bezochten we een familiereünie, waar een originele, getekende prent van de Hervormde kerk van Asperen tevoorschijn kwam. Op de afbeelding: een bolle wolkenlucht in de vorm van een hand boven de toren, als symbool van Gods bescherming”.

“De prent was in het bezit van een in Amsterdam wonende nicht, die vond dat een dergelijke afbeelding niet daar, maar in Asperen thuishoorde. Het bleek te gaan om een erfstuk van haar moeder Alie van Meeuwen, de jongste zuster van mijn vader, die lang geleden onderwijzeres was op de vroegere plaatselijke kleuterschool. Mijn grootvader van de kant van mijn vader kwam uit Geldermalsen, maar de familie is omstreeks 1912 naar Asperen getrokken”.

Na een uitstapje te hebben gemaakt naar Vogelswerf, een buurtschap van Heukelum, woont het echtpaar Van Meeuwen inmiddels alweer twintig jaar aan de Achterstraat in Asperen, binnen gehoorsafstand van de klok van de Hervormde kerk. In de gang van hun woning hangen drie foto's van de kerk, vereeuwigd vanuit verschillende gezichtspunten. Wilden ze de mooie tekening daar niet bij hangen? Ton antwoordt beslist: “Nee, we hadden al-

lebei zoiets van: die hoort thuis in de kerk. Vooral ook toen we hoorden dat de prent jarenlang op de liturgieën en de omslag van de Hervormde kerkbode heeft gestaan”.

Het laatste kan kosteres Catrien van der Vliet zich nog goed herinneren. De van oorsprong Overijsselse verrichtte op verzoek van de toenmalige scriba van de Hervormde kerk na haar vestiging in Asperen in 1984 namelijk al snel het typewerk voor de kerkbode, “toen nog met een elektrische typemachine”. Ze verzamelt van alles waar een afbeelding van de kerk op staat: borden, vaasjes, tekeningen, foto's en schilderijen.

Terug nu naar de tekening, want er is toch iets vreemd aan de hand met de prent vanwege de ondertekening met “PAoon” aan de linker onderkant, waarover niemand tot dusver iets zinnigs kan zeggen, ook al zou volgens de overlevering Alie van Meeuwen de tekening tijdens of net na de oorlog van een onderduiker hebben gekregen. “Maar het geval wil dat er een bijna identieke tekening bestaat, gemaakt door Leo K. Zeldenrust. Hij signeerde zijn creaties altijd rechtsonder met “Leo” of “Leo Zeldenrust”. “Hebben we hier dan misschien te maken met iemand die de prent van Zeldenrust nagetekend heeft?”

De Joodse Zeldenrust (1905-1977) was korporaal op Fort Asperen, waar hij vrijaf kreeg om in het stadje te gaan tekenen. Er zijn toen ook kalenders in omloop gekomen met situaties en gebouwen in Asperen. Leo overleefde, net als zijn twee jongere zusters, de Tweede Wereldoorlog, maar zijn ouders en zijn oudste zuster werden door de nazi's vermoord in Auschwitz.

Met het overlijden van zijn zuster Sophie Zeldenrust, dierenbeschermster in Afrika, stierf deze tak van het geslacht Zeldenrust uit. Vandaar dat er nu een “Stichting Beheer Erfgoed Leo K. Zeldenrust” bestaat, die zich als doel stelt een overzicht te maken van diens werk in binnen- en buitenland. Wellicht kan dit onderzoek in de loop van de tijd meer licht werpen op de persoon achter “PAoon”.

Naschrift

André Tukker heeft inmiddels een eind weten te maken aan alle onzekerheid, doordat hij bij het lezen van het artikel in “AD Rivierenland” meteen (in)zag dat het in dit geval ging om een signatuur van kunstschilder De Hoon – zijn oudoom, van wie hij enkele werken in eigendom heeft. Hij heeft de familie Van Meeuwen uiteraard van zijn ontdekking op de hoogte gesteld.

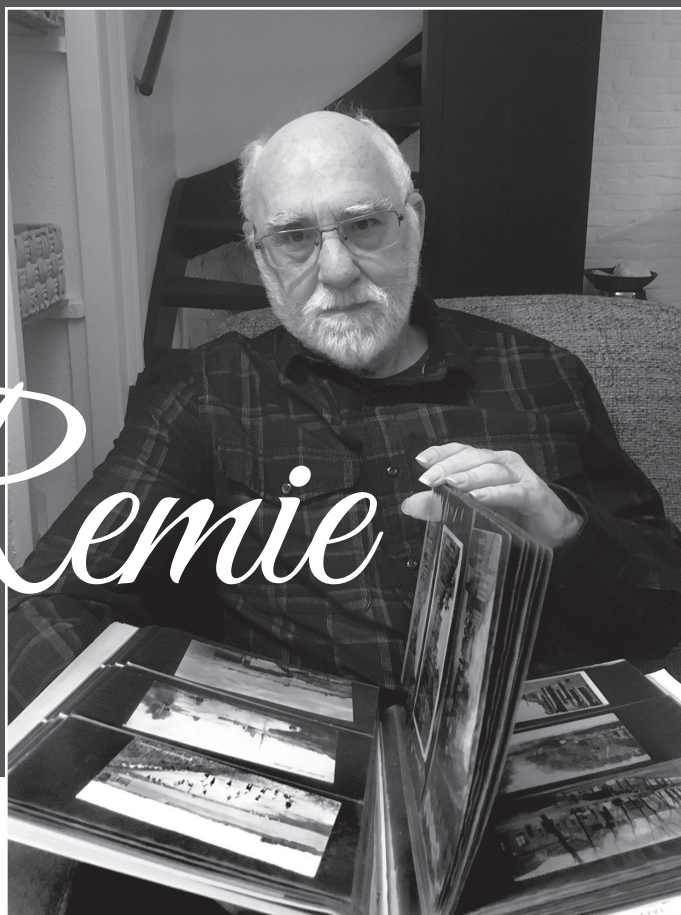
De tekening van de Hervormde kerk van Asperen past overigens heel wel in het oeuvre van “PAoon”, voor wie kerkgebouwen favoriete objecten waren. Zo maakte hij olieverfschilderijen, aquarellen en tekeningen van kerken in onder andere Ameide (Hervormde Kerk), Tienhoven (Hervormde Kerk), Andel (Hervormde Kerk), Arkel (Koepelkerk), Dalem (Hervormde Kerk), Gorinchem (Grote Kerk), Parijs (Nôtre Dame) en Vianen (Grote Kerk). Ook schilderde hij het interieur van de Hervormde Kerk van Gellicum en de destijds aan de Kerkstraat gesitueerde oude pastorie van de hervormde gemeente van Ameide.

¹ Zie met name de edities 2005-I en 2015-I.

² “AD Rivierenland” is een regionaal dagblad, gericht op Gorinchem en verre omgeving.

Interview met

Ben Remie



Sam Janse

We hebben in onze vereniging een aantal mensen dat wat meer in de schijnwerpers staat zoals bestuurs- en redactieleden, maar ook mensen die in stilte heel veel werk voor onze vereniging hebben verricht. Eén daarvan is Ben Remie. We dachten dat het tijd was om hem een keer voor het voetlicht te halen.

Ben, toen ik mij meer met de geschiedenis van Ameide en Tienhoven bezig ging houden, kwam ik regelmatig jouw naam tegen. Hoe komt dat?

Ik heb veel uitgezocht over de geschiedenis van Ameide en dat materiaal heb ik voor het merendeel gedeeld met Herman Beckmann. Cees van der Grijn heeft het daarna in een dropbox gezet. Het klopt dus dat je mijn naam tegenkwam. Ik heb nog vóór de digitalisering van kranten alle berichten over Ameide en Tienhoven uit de *Schoonhovensche Courant* en *De Vijfheerenlanden* in een bestand gezet.

Ja, daar kom ik nog op terug, maar eerst de vraag: kom jij uit Ameide of Tienhoven?

Nee, ik kom uit Vreeswijk, waar ik nu dus ook weer woon, al heet het nu Nieuwegein. Vanaf najaar 1967 tot najaar 1969 heb ik wel in Ameide gewoond, aan de J.W. van Puttestraat 15. Dat was omdat mijn toenmalige vrouw uit Ameide kwam. Nadat ons nieuwe huis werd opgeleverd zijn we teruggegaan naar Vreeswijk.

En in Ameide raakte je betrokken bij de geschiedenis van die plek?

Ja en dat ging door toen ik weer in Vreeswijk woonde. De band bleef ook wel bestaan omdat we regel-

matig bij mijn schoonouders in Ameide kwamen. Ik was in 1989 bij de oprichtingsvergadering van de Historische Vereniging in Het Wapen van Ameide.

Kun je je nog mensen van dat eerste uur herinneren?
Jawel, Jetty Stassen, Paul Will, Gerrit Streefkerk, J.H. de Bruijn en Den Oudsten. Was Floor van der Grijn er misschien ook nog bij?

Was jouw historische interesse gewekt door studie of werk?

Nee, helemaal niet. Ik ben accountant geweest. Maar ik werd nieuwsgierig naar de afkomst van onze familienaam: Remie. Mijn vader zei altijd dat het een Franse naam was en dat die wel van een Fransman afkomstig zou zijn die met Napoleon meegekomen was en hier was blijven hangen. Na zijn dood ben ik het uit gaan zoeken. Maar het klopte niet. Ik kwam bij Arnhem, net over de grens, terecht en het spoor leidde naar een zekere Remigii. Met dubbel i aan het eind. En dat is Latijn voor (de zoon) van Remigius.

En zo ben je verder gaan spitten?

Ja, ik kreeg de smaak te pakken, heb een cursus oud handschrift lezen (paleografie) gevolgd en ben met allerlei onderzoeken verder gegaan.

Ik was dus bij de oprichtingsvergadering van de historische vereniging en vertelde dat ik 80 pagina's tekst over de geschiedenis van Ameide had en heel veel materiaal uit de *Schoonhovensche Courant* over Ameide en Tienhoven had verzameld, maar daar kreeg ik geen reactie op. Ik ben gewoon doorgegaan en heb de klus afgemaakt. Tot 1900 heb ik alles uit deze kranten wat op Ameide en Tienhoven betrek-

king had overgetypt. Maanden lang ben ik vier dagen in de week naar het archief in Schoonhoven (nu Gouda) geweest om de kranten door te nemen. Toen het archief van Schoonhoven naar Gouda verhuisde ben ik er mee gestopt. Dat heb ik het ook met De Vijfheerenlanden gedaan.

Eigenlijk wel jammer dat al die kranten nu gedigitaliseerd zijn!

Helemaal niet. Dat doorzoeken is wel handig. Bovendien is het ook zo dat je met een zoekwoord niet altijd alle plaatsen krijgt. Ik heb wel eens een proef gedaan met het woord 'stoomboot'. Dan krijg je de opgaven uit een aantal krantenuitgaven van de *Schoonhovensche Courant*, maar de zoekmachine laat ook nog wel wat liggen.

Zijn er dingen die je in je onderzoek erg leuk hebt gevonden?

Ik heb veel oude ansichtkaarten van Ameide en Tienhoven verzameld. De leukste vond ik die waarop de oude gracht nog te zien is: het echte oude Ameide met Prinsengracht en Dam. Ik ben ook wel een verzamelaar (Laat intussen zijn album zien met mooie oude kaarten en foto's van Ameide). Ik heb ook wel oude schaatsen die in Ameide gemaakt zijn, bijvoorbeeld 'de Ameider Klomp' van Teunis van Roon.

Kun je een aantal onderwerpen noemen waar je in het bijzonder mee hebt beziggehouden?

Ik heb alle chirurgijns van Ameide uitgezocht. Daarnaast heb ik onderzoek gedaan naar de brouwerijen van Ameide. Over de molens en de steenfabrieken

aan de Lek heb ik ook een studie gemaakt. Ik heb ook wat onderzocht over mensen uit Ameide die bij de VOC gingen werken. En over Vreeswijk zou ik wel tien boeken kunnen schrijven. Daar heb ik duizenden pagina's aantekeningen van.

Maar je hebt dat dus niet allemaal uitgewerkt in boeken en artikelen?

Nee, als ik weet hoe het zit interesseert het me niet meer. Ik vind het niet zo belangrijk dat mijn naam in een tijdschrift komt.

Waar ben je op 't ogenblik mee bezig en wat staat er nog op je lijstje om te gaan onderzoeken?

Ik ben niet zo'n verteller. Eerst maar eens mijn onderzoeken fatsoeneren en er een verhaal van maken, dat is zoveel, dat ik dat niet wil aanvullen met nog meer onderzoek doen.

Kunnen we in ons Nieuwsblad nog wat van jou verwachten?

Wellicht iets over de bierbrouwerijen en steenfabrieken.

Ben, hartelijk dank voor dit interview en natuurlijk ook voor die talloze uren die jij voor onze vereniging hebt besteed aan historisch onderzoek.



▲ Uit het fotoalbum van Ben Remie: de Prinsengracht.



*Kasteelheer
Bert de Groot*

Kasteel, foto Laurent Louis

Oud-Ameidenaar kasteelheer in België

Fundatie de Groot Roodhorst

Bij de Kamer van Koophandel is een mysterieuze stichting ingeschreven op een adres in Ameide. De stichting heet Fundatie de Groot Roodhorst. Dat klinkt erg oud, maar de oprichtingsdatum is november 2017. Oprichter is ene heer De Groot, de dato wonende in Bury, België. Het vestigingsadres is het kantoor van FCL Media te Ameide. Gaat het hier misschien om een brievenbusfirma?

De statuten maken het niet minder mysterieus. De stichting heeft namelijk tot doel: het in stand houden van onroerende zaken zoals landgoederen en historische gebouwen, in het bijzonder het kasteel met aanhorigheden Château de Courrière, Rue Courrière 1, 7602 Bury (ville Peruwelz) in België, en het verrichten van alle verdere handelingen, die hiermee in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn. Een kasteel in België? Dat is vreemd. Ik, Machteld de Groot, leg het u in dit artikel uit. Allereerst, wie is Bert de Groot, de oprichter van de Fundatie de Groot Roodhorst? Het is namelijk mijn broer.

Bert de Groot

Elisabert Frederik Hendrik de Groot werd op 19 september 1952 geboren aan de Lekdijk te Ameide als tweede zoon van Eimert Cornelis de Groot (1921-2001) en Lijsje Roodhorst (1921-1984). Vader 'Eim'

had een garagebedrijf en was de jongste zoon van bakker en eierhandelaar Teunis de Groot en Maggel-tje Vink. Moeder 'Lijs' runde het huishouden en was de jongste dochter van schipper Jan Roodhorst en Elisabeth van der Ham. Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig tot 1970 woonde het gezin boven de garage aan de Lekdijk.

Bert ging in Ameide naar de openbare lagere school en vanaf de vijfde klas naar School V aan de Krijtstraat in Gorinchem. Deze school had de reputatie leerlingen goed voor te bereiden op toelating tot de



Garage langs de Lekdijk.



▲ Aanlegsteiger van de Lekboot, afgebeeld een raderboot van de "Reederij op de Lek" en rechtsonder de "Dankbaarheid", het binnenvaartschip van de beurtschippers Roodhorst.

◀ Uitventen van brood met paard en wagen. De kiek is gemaakt voor de bakkerswinkel van familie de Groot in de Molenstraat.

middelbare school. Als enige leerling uit Ameide bezocht hij het Gymnasium Camphusianum te Gorinchem dat in een fraai nieuw gebouw was gevestigd. Het laatste schooljaar volgde hij aan het Gemeentelijk Lyceum in Dordrecht, waar hij in 1971 slaagde voor het diploma Gymnasium A. Na een tussenjaar ging hij studeren in Amsterdam. In 1976 behaalde Bert de bachelor Andragologie aan de Universiteit van Amsterdam en studeerde vervolgens in 1981 af in de Sociale wetenschappen, vrije studierichting Planologie en Demografie, aan dezelfde universiteit.

Tijdens en na zijn studie werkte hij gedurende vijf jaar als marktonderzoeker bij Bureau Cebeon te Amsterdam, beleidsadviserend onderzoeksbureau van Hedy d'Ancona en Maurice de Hond. Daarna als marktonderzoeker bij adviesbureau Advisie te Den

Haag. In 1986 was Bert werkzaam als onderzoeker naar leefstijlen van homoseksuele mannen bij de Schorerstichting in Amsterdam en publiceerde hij het boek «Gewoon word je leven nooit». Vanaf 1987 werkte Bert als zzp-er fondsenwerving in de gezondheidszorg en cultuureducatie. Van 1996 tot 2018 als directeur Bureau Bert de Groot te Rotterdam.

In 1986 is Bert een van de initiatiefnemers van het Aidsfonds, waarvan hij tot 1996 voorzitter was van de Raad van Advies. Daarnaast heeft hij in deze periode nog diverse andere nevenfuncties bekleed. Sinds 2013 is Bert secretaris van de Marthas Talent Foundation, de vriendenstichting van Lucia Marthas Institute for Performing Arts. Vanaf 2017 is hij voorzitter van de Fundatie de Groot Roodhorst.



▲ Anja, Bert en Machteld op Paardenmarkt.



▲ Spelen op het schoolplein van de Openbare School in Ameide.



▲ Linoleumprint uit de kindertijd van Bert.



▲ Negentiende-eeuwse villa aan het Vondelpark in Amsterdam.

Een kasteel in België?

In 2003 kocht Bert in Bury, België, het Château de Courrière. Bert was al jong geïnteresseerd in mooie huizen, inrichting, etc. Als kind richtte hij poppenhuizen in, maakte poppenkleding en tekende graag. Een van zijn tekeningen was een monumentaal huis. Deze linoleumprint, zie bovenstaande foto, vertoont veel gelijkenis met het Château de Courrière. Ik vraag Bert 'Waarom een kasteel in België?'

"Je zegt het al. Ik ben mijn hele leven al gefascineerd door huizen en hun geschiedenis. Op vakanties vond ik het altijd het leukst om kastelen en gebouwen te bezoeken. Ik wilde architect worden, maar met een alfa-opleiding was dat niet mogelijk. In 1984 kreeg ik de kans om met hulp van tante Riek een appartement in een negentiende-eeuwse villa aan het Vondelpark te kopen, met ruime kamers en hoge plafonds. Dat was fantastisch en daar heb ik tot 2008 gewoond. Maar ik wilde ook graag een keer een heel, liefst vrijstaand huis. Op 1 mei 2003 ontdekte ik op bezoek bij vrienden in Antwerpen de website immoweb.be met

✂ In 1984 kreeg ik de kans om een appartement in een negentiende-eeuwse villa aan het Vondelpark te kopen, met ruime kamers en hoge plafonds.

daarop de mogelijkheid te selecteren op 'kastelen'. Gewend aan Amsterdamse koopprijzen, verbaasde ik me over de vraagprijzen. Nieuwsgierig geworden heb ik afspraken gemaakt met makelaars en enkele kastelen bezocht. Het château in Bury is gebouwd in een strakke stijl die ik heel mooi vind, het is niet heel groot, en de vraagprijs viel binnen mijn mogelijkheden. In juli heb ik toen het voorlopig koopcontract getekend."

Een kasteel kopen is een ding, maar het onderhoud is een ander verhaal. De kosten kunnen flink oplopen. "Inderdaad de onderhoudskosten zijn hoog. Ik wist niet waar ik aan begon. Ik kende verhalen van mensen die een kasteel in het buitenland hadden gekocht en er na een paar jaar zo snel mogelijk weer van af wilden. Ik heb de gok genomen. Mocht het tegenvallen, dan zou ik het altijd weer kunnen verkopen - wellicht met verlies- maar dan had ik tenminste gedaan wat ik altijd al wilde."

Je hebt het kasteel nog steeds. De aanschaf is dus niet tegengevallen? "Inderdaad ik heb geluk gehad. Het is een schot in de roos geweest. Het is niet te ver van Nederland en mijn vrienden komen hier graag logeren. Het houdt mijn sociale leven in stand. Via mijn zus Anja en mijn neef Floris van der Grijn die ook bestuurder is van de Fundatie, zijn hier ook uit Ameide regelmatig gasten. Een belangrijk geluk is ook dat de vorige eigenaren nog steeds met alles behulpzaam zijn. Zij kennen het huis van binnen en van buiten, inclusief al af- en toevoerleidingen in de

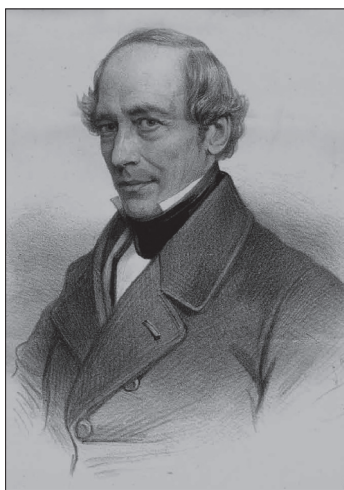


Hal van Château de Courrière in Bury, foto Jordi Ventura.

grond. Zij onderhouden al 19 jaar het park van 3 hectares.”

Het kasteel van de familie Visart de Bocarmé

Château de Courrière in Bury is een neo-classicistisch kasteeltje gebouwd rond 1836 door graaf Ferdinand Visart de Bocarmé. Het gebouw is hoogstwaarschijnlijk een ontwerp van de Doornikse architect Bruno Renard. Het kasteel ligt in een gedeeltelijk ommuurd park van drie hectare met een fraaie orangerie. Het park wordt ecologisch beheerd. De familie Visart de Bocarmé had een nauwe band met Holland in het begin van de negentiende eeuw. Ferdinand was officier in cavalerie van het Hollandse leger van 1813 tot 1815. Zijn regiment vocht mee in Waterloo. Zijn broer Julien was van 1818 tot 1826 inspecteur koffie cultures in West Java. Drie andere broers kwamen vroegtijdig om het leven tijdens de Napoleontische oorlo-



◀ *Ferdinand Visart de Bocarmé, officier bij de cavalerie van het Hollandse leger van 1813 tot 1815.*

gen. De oudste Gustave sneuvelde in dienst van Holland zoals vermeld is op een grafsteen in de kerk van Bury.

Na de dood van de graaf op 98-jarige leeftijd zijn het kasteel met landerijen verkocht aan de heer Beourgeois die het bijbehorend eikenbos heeft laten kappen. Later is de familie van luitenant-generaal Boël eigenaar geworden die het kasteel heeft verhuurd aan generaal Lory. In de jaren vijftig van de vorige eeuw is het land, het bos, de boerderij en het kasteel gesplitst en in aparte delen verkocht.

Kasteel De Haar

De Visarts hadden nog een relatie met Nederland. Baron Etienne van Zuylen van Nijvelt die samen met zijn vrouw Hélène barones de Rothschild kasteel De Haar in Vleuten heeft laten herbouwen, was een kleinzoon van Gustave Visart de Bocarmé, de broer van Ferdinand, de bouwheer van Château de Courrière. Het wapen van de Visarts is in een van de vertrekken van kasteel De Haar aangebracht.

Moord in de familie

Aan de familie Visart de Bocarmé is in Bury een bijzondere geschiedenis verbonden. De familie bezat nog een kasteel in Bury, Château Bitremont. Hier vermoordde in 1850 Hyppolyte Visart de Bocarmé samen met zijn vrouw Lydie Fougnyes zijn zwager Gustave Fougnyes. Hyppolyte was geboren in 1818 tijdens de zeereis van zijn ouders naar Java. Het echtpaar leefde op grote voet en had dringend geld nodig.



Met de gifmoord op de ongetrouwde zwager dachten zij zijn fortuin te bemachtigen. De ware toedracht van de dood van de zwager is echter ontdekt. De graaf is ter dood veroordeeld en onthoofd in Mons. Zijn vrouw, de zus van het slachtoffer, werd vrijgesproken. De moeder van Hyppolyte, markiezin Ida du Chasteler, was bekend in de toonaangevende kunstenaarskringen in Parijs. Balzac heeft zelfs een roman aan haar gewijd. De gifmoord baarde dan ook veel opzien en kreeg veel publiciteit. Over het proces zijn diverse boeken verschenen.

Waarom heb je een Nederlandse stichting om een kasteel in België te steunen? “In eerste instantie was er een belastingtechnische reden. Het kasteel ligt in Wallonië. Ik heb geen kinderen en dat betekent dat bij mijn overlijden een erfbelasting van 80% betaald zou moeten worden. Er zijn voorbeelden van kastelen die daarom niet vererfd worden, lange tijd leegstaan en vervallen. Zo is het ook vergaan met Bitremont, het andere kasteel in Bury. Na de dood van de laatste kasteleeigenaar bleef het onbewoond en verschaften zich allerlei onbevoegden toegang tot het gebouw. In 1998 is er daardoor brand ontstaan en is het kasteel afgebrand. Zo’n scenario wil ik voorko-

Fundatie de Groot Roodhorst



▲ *Het wapen van de familie Visart is aangebracht in één van de vertrekken van kasteel De Haar in Vleuten.*
 ▲ *Boven: Het kasteel van Bitremont, toneel van een gruwelijke moord.*



◀ *Lydie Fougnyes, vrijgesproken van moord op haar broer.*

▶ *In april 1998 verwoestte brand de hele vleugel en raakte het kasteel beschadigd. Afgebrand Bitremont.*



men. Door het kasteel na te laten aan een stichting zonder winstoogmerk zal de erfbelasting slechts 6% zijn en is de kans kleiner dat het leeg komt te staan.”

Hij vervolgt: “De keuze voor een Nederlandse stichting was vooral praktisch. Door mijn werk heb ik veel te maken gehad met non-profit instellingen en ANBI's (Algemeen Nut Beogende Instellingen). Hiervoor gelden gunstige fiscale regelingen. In België zijn die er ongetwijfeld ook, maar die ken ik niet. De Fundatie valt dus onder Nederlands recht. Dat is geen belemmering voor het doel om in een ander land activiteiten uit te oefenen. De stichting is door de Nederlandse belastingdienst aangemerkt als Culturele ANBI wat betekent dat donaties onder bepaalde voorwaarden aftrekbaar zijn van de inkomstenbelasting.”

“Waarom gekozen voor deze naam? De naam van de stichting Fundatie de Groot Roodhorst is een eerbetoon aan mijn familie uit Ameide. Daar heb ik ten slotte veel aan te danken. Ik ben er trots op dat het embleem van de Fundatie nu op het toegangshek van het kasteel pronkt. Fundatie is een oud woord. Dat vind ik gewoon mooier klinken dan stichting.”

Activiteiten Fundatie

Na de aanschaf van het kasteel door Bert hebben heel veel vrienden en familieleden van Bert zijn gastvrijheid genoten. Zo hebben wijzelf in 2009 ons trouwfeest hier gevierd en hebben we met onze gasten hier overnacht. Het park, de orangerie en het kasteel zijn altijd op voorwaarden toegankelijk geweest voor bezoekers. Met name fotografen en filmers hebben hiervan gebruik gemaakt. In 2012 was de fameuze actrice Catharine Deneuve op Château de Courrière voor het maken van opnames. Sinds de start van de Fundatie is het kasteel steeds meer open-

gesteld voor het publiek en worden publieksevenementen georganiseerd.

“Ja, dat klopt. We proberen niet alleen het patrimonium op duurzame wijze in stand te houden, maar we stellen het kasteel ook open voor educatieve en culturele evenementen. Zo is er jaarlijks een open dag. Dit jaar (2022) was dat bijvoorbeeld gecombineerd met eieren zoeken voor kinderen en een kleine expositie over eieren. Ons bestuurslid, Monique Douchet, is biologe en heeft al heel wat rondleidingen in het kasteel en langs de 26 bijzondere bomen in het park gegeven. We ontvangen ook schoolklassen voor lessen over het leven op een château. We werken samen met de gemeentelijke culturele instellingen en faciliteren bijeenkomsten van serviceclubs zoals Rotarians en Lions. In de orangerie worden exposities gehouden over het werk van kunstenaars of over educatieve onderwerpen verbonden met de lokale geschiedenis zoals dakpannen, muurankers, houtbewerking en historische gereedschappen.



▲ *Het embleem (met pijl aangegeven) van de Fundatie de Groot Roodhorst op het toegangshek van het kasteel.*

✂ De naam van de stichting Fundatie de Groot Roodhorst is een eerbetoon aan mijn familie uit Ameide.



▲ Stormschade in 2020.



▲ Het hek weer in ere hersteld.



▲ Educatieve les aan schoolkinderen.

Toekomstplannen

“Toekomstplannen? Het bestuur bepaalt ieder jaar welke werkzaamheden worden aangepakt en welke evenementen we gaan organiseren. Maar plannen is moeilijk. Het pakt telkens anders uit. We maken gebruik van de kansen en bedreigingen die op ons afkomen. We zijn afhankelijk van de inzet van veel verschillende mensen. Twee jaar geleden tijdens corona viel een boom op het toegangshek met een schade van tienduizenden euro's. Toen een en ander na lange tijd gerepareerd was, reed iemand een paar maanden later met een te hoog beladen wagen de poort opnieuw kapot. Moesten we opnieuw beginnen. Ook zijn de beukenbomen op de oprijlaan in hoog tempo aan het afsterven, waarschijnlijk door de droogte van de laatste jaren. Dit soort zaken vragen veel aandacht, werk en geld.”

“Ik woon in Amsterdam, maar ben vaak in Bury. Toen ik nog werkte was ik er alleen in het weekend en altijd bezig met opknappen en ontvangen van vrienden. Nu heb ik meer tijd en probeer ik ook contact te leggen met de lokale bevolking. Maar de taal is het probleem. Ik spreek belabberd Frans, hoewel ik op de lagere school in Ameide al bijles Frans kreeg van meester Van der Lee. “Papa fume une pipe” mijn eerste Franse zin ben ik nooit vergeten. Ik neem nu drie uur per week privé-lessen, maar op mijn leeftijd is een taal leren heel moeilijk. Had ik maar beter mijn best gedaan bij meester Van der Lee”

Contactgegevens:
www.fundatiedegrootroodhorst.nl



Opendeurendag in 2019

De Voorstraat...

Het avondrood versterkt
het silhouet van de statige huizen
en brengt een laatste hulde aan de dag

Een vlucht ganzen
tegen de ondergaande zon
ontsnapt nog net aan de duisternis

Het laatste maankwartier schijnt
Rimpelingen in het water
laten het licht bewegen

De nacht valt
Stilte en afstand kristalliseren
in de bewegingloze lucht

De lichten doven achter de vensters
Uitgesleten traptreden rusten
Stille getuigen van een wezen en een zijn

Cees van der Grijn (Flzn.), Ameide januari 2022

Hoog water in de Lek bij Ameide rond 1750



Teun Bikker

De ouderen onder ons herinneren zich vast nog wel de watersnood in 1953. Het water stond nauwelijks een meter van de top van de dijk. De uiterwaarden waren helemaal verdwenen onder de watermassa waardoor de Lek was veranderd in een soort binnenzee. Het waren angstige momenten, het risico dat de dijk het zou begeven was zeker aanwezig.

In de achttiende eeuw was het vrij geregeld hoog water, zo is te lezen in een boekje over de Alblasserwaard. Ameide was het eerste punt waar men de hoogte van het water van 'boven' kon meten. Het waterschap van de Alblasserwaard had dan ook een peilpunt gemaakt: men had een nagel (lees spijker) geslagen, waarschijnlijk in een paal, ter hoogte van de kritische grens van het water. Steeg het water boven die nagel dan brak er een alarmfase aan. De dijkmeester te Ameide moest onmiddellijk een bericht sturen naar de dijkgraaf, die in Dordrecht zetelden met daarin vermeld het aantal duimen dat het water boven de nagel stond. Dat bericht moest per expresse verzonden worden; dat zal wel per paard of per koets geweest zijn, dat was toen de snelste manier. Boven-

dien moest de dijkmeester dijkbewaking instellen, zo nodig ook 's nachts.

In hetzelfde boekje staat een tabel van de gemeten waterhoogtes in de jaren 1747-1764. In linksstaande grafiek zijn die hoogtes weergegeven in duim.

De maximale gemeten stand was ca 50 duim (zeg 1,25m) boven het genoemde peilpunt. Dat was het geval in 1751 en ook bijna in 1764. Wat dit betekende kunnen we zien aan de situatie kort daarvoor in 1742. Toen stond het water 45 duim boven het peil en begaf de dijk het op Achthoven. Ook de Sluisendijk (thans Lekdijk) had het zwaar te verduren, er vielen gaten in door afslag en zinkingen, maar gelukkig hield hij stand. Het water dat door het gat op Achthoven stroomde, bedreigde nu de Zouwendijk en de Bazeldijk. Het water steeg zo hoog dat het over die dijken heen de Alblasserwaard in stroomde.

Het water in de Lek kwam in de periode 1747-1764 achttien keer boven het vermelde peil (zie tabel); dat is gemiddeld een keer per jaar. In dezelfde tijd braken de Lekdijken vier keer door: in 1748 bij Jaarsveld en Beusichem, in 1760 bij Bergambacht, in 1762 in Pannerden en in 1764 in Herwen (bij Pannerden). Dat gebeurde dus gemiddeld eens in de vier á vijf jaar;

✂ In de periode 1747-1764 braken de Lekdijken vier keer door: in 1748 bij Jaarsveld en Beusichem, in 1760 bij Bergambacht, in 1762 in Pannerden en in 1764 in Herwen

gelukkig niet altijd met het resultaat dat de Alblasserwaard (en Ameide e.o.) overstroomde. Maar toch de dreiging was eigenlijk bijna elk jaar wel aanwezig. Dat moet voor de inwoners van Ameide en Tienhoven in die tijd zwaar hebben gewogen. Gelukkig zijn de dijken nu (veel) hoger en sterker zodat wij ons een stuk veiliger kunnen voelen.

Bron: NN, *Handvesten, Privilegien, Keuren en Reglementen, aangaande den Alblasserwaard...* (Gorinchem 1765).

Kort uittreksel uit de Peil-lyft, gehouden van het hooge water in de rivier de Lek te Ameide.

Boven den nagel van 't peil, van 't dyk-leger van den Alblafferwaard.

1747.	27 January	• •	37	duim.
	22 December	• •	29 $\frac{1}{2}$	—
1748.	9 February	• •	26 $\frac{3}{4}$	—
1751.	23 Maart	• •	49	—
1752.	11 January	• •	11 $\frac{1}{2}$	—
1753.	20 December	• •	37 $\frac{3}{4}$	—
	31 dito	• •	18 $\frac{1}{8}$	—
1756.	21 January	• •	6	—
1758.	28 January	• •	7	—
	4 Augusty	• •	25 $\frac{3}{4}$	—
1760.	30 January	• •	33 $\frac{1}{2}$	—
	15 December	• •	39 $\frac{1}{2}$	—
1761.	27 February	• •	38 $\frac{3}{4}$	—
1762.	23 February	• •	13	—
1764.	6 January	• •	47 $\frac{1}{2}$	—
	11 February	• •	38 $\frac{1}{4}$	—
	20 November	• •	33	—
	20 December	• •	1	—

◀ Tabel van de gemeten waterhoogtes in de jaren 1747-1764.

Een “schilderachtig” portret

van het echtpaar Aart(je) Langerak (1949) en Jan Erkelens (1946)

Dick Roodhorst

Je hebt van die plekken in Ameide en Tienhoven die er naar je gevoel altijd zijn geweest. Eén van die plekken is het schildersbedrijf van nu Jeroen Erkelens aan de Broekseweg. Al mijmerend wandel ik hiernaar toe en denk ik, maar hoe zat het nou eigenlijk ook alweer? Schildersbedrijf M. Langerak, weduwe M. Langerak, Jan den Hartog, Jan Erkelens, Jeroen Erkelens, hoe is dat eigenlijk allemaal gegaan in de loop van de tijd?

Het is vandaag 11 januari, het is winter, maar daar is met een temperatuur van 11 graden, veel wind en af en toe regen helemaal niks van te merken. Het is meer een herfstachtige dag en dat is al geruime tijd zo. Op het journaal zag ik dat er overal in het land voorraden water worden opgeslagen in de wetenschap dat het 's-zomers vaak langere tijd niet of nauwelijks regent en voorkomen moet worden dat er onvoldoende water beschikbaar is. Klimaatverandering, maatregelen zijn hard nodig en die raken ons allemaal, hoe is het trouwens mogelijk dat er nog steeds mensen zijn die dat glashard ontkennen.

Onder het genot van een kopje koffie werd duidelijk dat Marinus Langerak (1908), de vader van Aart(je), het schildersbedrijf M. Langerak in 1932 is begonnen in de



▲ Marinus Langerak.

schuur achter het woonhuis. Haar vader en moeder zijn begin jaren '40 tijdens de oorlog getrouwd en in die periode is ook het woonhuis aan de Broekseweg gebouwd. Hij werkte alleen, maar niet duidelijk is hoe lang die periode heeft geduurd. Broer Gerrit Langerak kwam vervolgens als knecht in dienst. Aart(je) heeft zich lange tijd afgevraagd waarom de beide broers niet samen een bedrijf zijn gestart. Later werd duidelijk dat Marinus in 1932 24 jaar oud was en zijn broer Gerrit 16 jaar, wel erg jong om samen een start te maken. Tijdens de oorlog schilderde Marinus knopen (van jassen bijv.) en broches. Daar konden zij uiteraard de kost niet mee verdienen, maar hoe dat precies ging weet Aart(je) niet meer. Ook na de oorlog ging het niet vanzelf, haar vader zette fruitmanden in elkaar voor Van Gelderen. Dat waren platte mandjes die gebogen moesten worden en daar moest een bandje



▲ Behangreclame van Marinus Langerak.

om gemaakt worden. Aartje hielp op jonge leeftijd mee met die activiteiten.

Daarna kwam er meer werk en werd personeel in dienst genomen, zoals de genoemde broer Gerrit, maar ook Leen van Arkel, Arie-Gerrit de Bruin, Gerard de Zwart, Niek Schrijvershof en Jan Brink. De laatste viel wel eens in, hij was ook werkzaam in het voormalige hotel 't Fortuin op de hoek Fransestraat/Nieuwstraat. In 1954 overleed Marinus op 46-jarige leeftijd en vervolgens ging haar moeder onder de naam Wed. M. Langerak-de Groot verder met het bedrijf. Het was en bleef een eenmanszaak die gespecialiseerd was in glas zetten, schilderen en behangen, het personeel bleef gewoon in dienst. Een winkel was er nog niet. In die periode regelde Jan den Hartog, min of meer als bedrijfsleider, veel praktische zaken zoals het “opnemen” van het werk en prijsopgaves maken.

De winkel is aan het eind van de jaren '50 ontstaan. In de winkel konden verf, verfbenodigdheden en behang worden gekocht. Klanten brachten in die periode een jampotje mee dat vervolgens uit een groot blik met verf werd gevuld. Begin jaren '60 kwam er verf in blik beschikbaar, die verf (Supralux) was afkomstig van Brink uit Groot-Amers. In die periode was de winkel 's-zomers in het schuurtje en 's-winters in de achterkamer van het woonhuis.

Jan Erkelens is in 1962, op 15-jarige leeftijd, vanuit Meerkerk, bij de firma komen werken. Hij had een



▲ De achterkamer wordt gebruikt als winkel.

schildersopleiding op de Ambachtsschool in Gorinchem gevolgd. Het was in die tijd een woelige periode, er kwamen CAO's waaraan voldaan moest worden en in tijden van veel werk betaalden sommige bedrijven een salaris boven het CAO-loon en werden schilders min of meer weggekocht. Voor de firma Wed. M. Langerak betekende dat dat er soms extra personeel moest worden ingehuurd, Aart(je) herinnert zich nog schilders uit Amsterdam en Spakenburg. Maar soms werden ook eigen medewerkers uitgeleend omdat er onvoldoende werk beschikbaar was. En, je kunt het je nu nog nauwelijks voorstellen... er was sprake van vorstverlet. In 1963 kon er tijdens de winterperiode 10 weken niet worden gewerkt, over klimaatverandering gesproken!!

Eind jaren '60 is broer Gerrit vertrokken uit het bedrijf en heeft Jan den Hartog het schildersbedrijf overgenomen, moeder Langerak hield de winkel. Jan Erkelens werkte in die periode bij Jan den Hartog. De moeder van Aart(je) is in 1973 overleden. Aart(je) is toen thuis gaan werken in de winkel en Jan den Hartog hield het schildersbedrijf. Echte winkeltijden bestonden er aanvankelijk nog niet, klanten kwamen "alle dagen en avonden". Dat was voor Aart(je) aanleiding over te gaan op meer normale winkeltijden. Aart(je) stond niet te springen om dit werk te doen, maar in die periode deed je dat gewoon. Zij vond het een baan met veel verantwoordelijkheden en zorgen. Zij was één van de weinige vrouwen van haar generatie die werkte, terwijl zij ook een huishouden en een gezin runde. Jan en Aart(je) zijn in 1972 getrouwd en de kinderen Marianne en Jeroen zijn respectievelijk in 1974 en 1976 geboren.

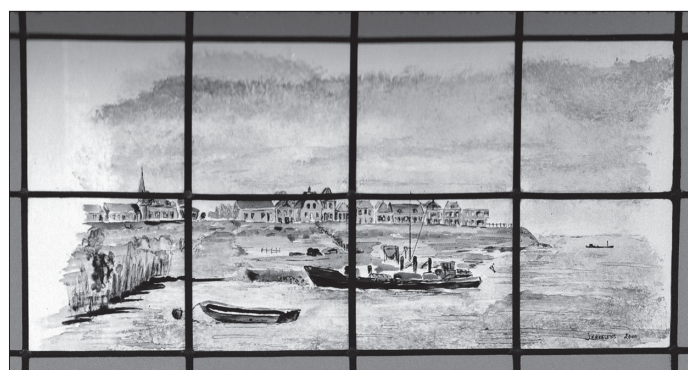
Jan den Hartog had twee zonen (Stefan en John) die ook in het bedrijf gingen werken. Jan is vervolgens begin jaren '80 een eigen bedrijf gestart in de Zouwendijk, Jan Erkelens is vervolgens gestart met een eigen eenmanszaak (glas, behang en schilderen) en Aart(je) runde zelfstandig de winkel. Volgens

Aart(je) betaalde een vrouw met een eigen bedrijf in die tijd beduidend meer belasting dan een man in dezelfde situatie, over emancipatie gesproken! Ook de klanten hadden weinig of geen vertrouwen in het advies van een vrouw op het gebied van schilderen, behangen en glas zetten. Klanten kwamen bij haar in de winkel om advies vragen om vervolgens de werkplaats in te lopen om te vragen of het advies wel klopte... !

Eind jaren '80 is Aartje begonnen met de verkoop van hobby-artikelen zoals kralen, glas in lood en kunstschilderverf. Vanaf die tijd geeft Jan al cursussen glas in lood en tiffany (glaskunst) en dat doet hij nog steeds met veel plezier. Een cursus duurt acht weken, twee tot drie avonden per week en wordt gevolgd door gemiddeld 35 cursisten. In 2011 heeft Jan, samen met zijn toenmalige cursisten, een expositie gegeven van glas in lood in de Grote Kerk van Gorinchem. In de loop van de jaren hebben Jan en ook Aart(je) andere cursussen gegeven, zoals poppen en sieraden maken en behangen.

Rond het jaar 2000 is hun zoon Jeroen in het bedrijf gaan werken en werd het bedrijf een Vennootschap Onder Firma (VOF). Vanaf die tijd is Jan op professionele basis glas in lood werkzaamheden gaan uitvoeren. Aanvankelijk ging dat om kleinschalige werkzaamheden als een erker in een boerderij of een pui in een woning aanpassen. Daarna werd het wat meer bijzonder door glas in lood ramen tussen dubbel glas te gaan zetten en in kerken tussen veiligheidsglas. Jan heeft onder andere het ontwerp voor de kerk in Langerak (Waal) gemaakt en uitgevoerd, maar ook in de kerk in Voorthuizen waar ds. Van der Streek predikant was heeft Jan een glas in lood raam van 9,60 meter hoog gemaakt. Architect Bikker uit Groot-Ammers had hiervoor het ontwerp gemaakt. Ook bijzonder is het glas in lood van de kerk in Nijkerk. Op basis van een ontwerp van de jeugdvereniging van deze kerk heeft Jan drie ramen en een doopvont gerealiseerd.

Enkele jaren geleden heeft Jeroen de zaak als eenmansbedrijf overgenomen, de winkel bestaat formeel niet meer. Aart(je) en Jan wonen nog in het huis aan de Broekseweg en doen het wat rustiger aan, alhoewel... het geven van cursussen geeft Jan nog zoveel plezier, dat blijft hij, weliswaar wat minder frequent, gelukkig gewoon doen.



▲ Glas in lood van Jan Erkelens.

Leesgezelschap

Tot Nut en Vermaak

Sam Janse

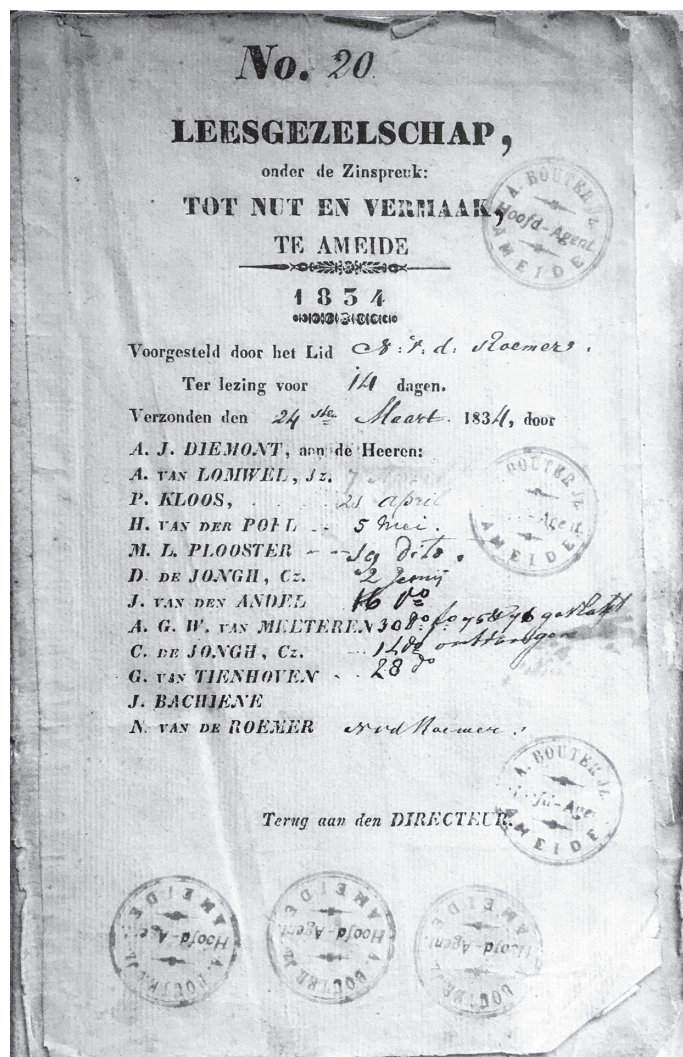
De hoop van de (amateur-)historicus is dat hij of zij reacties krijgt in de trant van: 'Daar weet ik meer van'. Of nog mooier: 'Daarvan ligt bij mij nog wat op zolder'. Als u nog iets weet of hebt wat herinnert aan de leesgezelschappen in Ameide dan houd ik mij aanbevolen voor uw reactie.

Bij het opruimen en ordenen van de boeken-schat van onze vereniging door Cees Broekman en mij viel mijn oog op twee oude boeken die ik nog nooit onder ogen had gehad. Ze bevatten de tekst van een roman van de bekende negentiende-eeuwse schrijver Jacob van Lennep, *De pleegzoon*, en wel in de eerste druk van 1833. Dat is op zich een leuke vondst, maar het aardigste was dat het blijkens een ingeplakt papier eigendom was geweest van het Leesgezelschap 'Tot nut en vermaak' in Ameide. Na een globaal onderzoek bleek me dat Gert Groenendijk daarover had geschreven in het *Nieuwsblad* en dat Bram Provoost het ook in een artikel zijdelings aanroert.¹

Gert Groenendijk heeft in zijn bijdrage vooral de identiteit van de deelnemers van het gezelschap onderzocht. Ik wil focussen op de functie en de activiteiten van zo'n leesgezelschap. We weten natuurlijk maar weinig van deze Termeise kring, maar wel veel van het culturele kader waarbinnen het staat: de leescultuur van de negentiende eeuw. Via de *Schoonhovense Courant* weten we ook een en ander van leesgezelschappen uit de regio.

Tot Nut en Vermaak

We weten dat het leesgezelschap in 1834 bestond, want dat jaar staat vermeld op het voorin ingeplakte formulier. We weten niet in welk jaar het opgericht



Het roulatieformulier nummer 20 dat in 'De pleegzoon' Van Jacob van Lennep is gevonden.

is, maar we hebben wel een vage indicatie daarvoor.² Het nummer dat op het roulatieformulier van deel 1 van *De pleegzoon* staat is 20. Dat zal betekenen dat dit het twintigste boek is dat men in het gezelschap las.

¹ Gert Groenendijk, 'Leesgezelschap "Tot nut en vermaak"', *Nieuwsblad* 20.2 (2009) 37-40; Bram Provoost, 'Het leesgezelschap "Tot nut en genoegen"', *Nieuwsblad* 26.4 (2015) 13-15.

² In Vincent Loosjes, *Gedenkschriften wegens het vierde eeuwgetijde van de uitvinding der boekdrukkunst* (Haarlem 1824) staan vele leesgezelschappen op de lijst van intekenaren van dit boek, maar niet het Termeise gezelschap. Dat bewijst natuurlijk niet dat het in dat jaar nog niet bestond. Op p. XXI vinden we trouwens wel de theol. cand. A.J. Diemont te Leiden als een van de intekenaren, maar op persoonlijke titel.

Met deel één van dit boek was men vier maanden doende. Dan kan men drie à vier boeken in het jaar gelezen hebben en komen we uit op het begin van het gezelschap rond 1828.³ Verleidelijk is het om te denken dat ds. Diemont die het gezelschap leidde (zie onder) kort na zijn intree in oktober 1828 dit leesgezelschap heeft opgericht. Ik kan het niet bewijzen, maar vind het een goede mogelijkheid. Predikanten speelden in zulke leesgezelschappen vaak een dominante rol.

Is Tot Nut en Genoegen de voortzetting van Tot Nut en Vermaak?

In 1918 bestaat er onder de naam 'Tot Nut en Genoegen' weer een leesgezelschap. Bestaat het *weer* of bestaat het *nog*? Dat is de vraag. In elk geval horen we in de *Schoonhovensche Courant* in het jaar 1924 nog iets over dit gezelschap.⁴ Vreemd dat we er niet vaker over horen, want over leesgezelschappen in andere plaatsen wordt regelmatig in dit blad bericht en wel over oprichting, liquidatie of jubilea. Misschien had Ameide geen correspondent die berichten over deze leeskring regelmatig doorgaf. Misschien had het gezelschap redenen om zich niet te zeer in de openbaarheid te begeven.

Bram Provoost denkt dat het leesgezelschap dat in 1918 onder de naam 'Tot Nut en Genoegen' in Ameide bestond de directe, ononderbroken voortzetting is van het eerdere gezelschap.

Ik heb daar mijn twijfels over. Sloot het tweede gezelschap naadloos op het eerste aan? Een van mijn argumenten is dat ik in mijn naspeuringen naar ds. Willem van Beuningen niets over het leesgezelschap ben tegengekomen, terwijl predikanten vaak deelnemers en stimulators van dit soort clubs waren: de mensen moesten lezen en zich zo ontwikkelen. Er is onder andere in Het Utrechts Archief aardig wat over deze predikant te vinden, maar niets over een leesgezelschap. Dat pleit voor de conclusie dat er in Van Beuningens werkzame periode (1854-1882) geen dergelijke vereniging in Ameide is geweest. In de regionale kranten *De Vijfheerenlanden* (verscheen vanaf 1855) en de *Schoonhovensche Courant* (verscheen vanaf 1869) horen we pas sinds de tachtiger jaren van leesgezelschappen. In de decennia daarvoor was het in deze regio op dat gebied toch wat dood tijd.

Een ander argument is dat ik geen reden kan verzinnen waarom het leesgezelschap haar naam veranderd zou hebben. Continuïteit, duur, ouderdom, traditie wordt in de 19^e eeuw gewaardeerd. Met de naam *Tot Nut en Vermaak* is in die tijd niets mis, want vele lees-

gezelschappen heten rond 1900 zo. Het lijkt me logischer dat er een nieuw gezelschap is opgericht in de eerste decennia van de twintigste eeuw en dat men met de naam *Tot Nut en Genoegen* bewust heeft teruggegrepen op de oude naam zonder deze in haar geheel over te nemen.

Wie waren er lid?

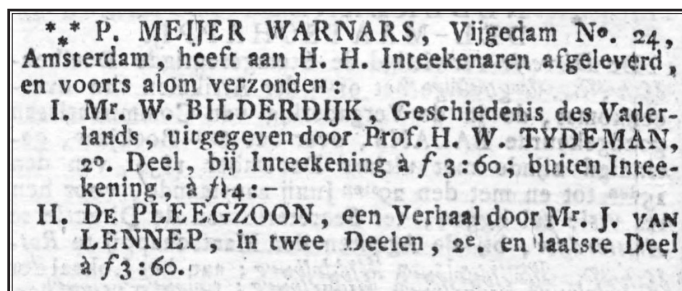
Gert Groenendijk heeft in het genoemde artikel beschreven wie er lid waren van *Tot Nut en Vermaak* en wat de functie en het beroep van de deelnemers waren. Wat ons als eerste opvalt is dat het alleen maar mannen zijn. Dat blijkt in 1918 bij het gezelschap *Tot Nut en Genoegen* veranderd te zijn. De vrouwenemancipatie heeft inmiddels enig resultaat geboekt.

☞ Wat ook opvallend is, is dat er vier aannemers bij zijn waaronder ook een die tevens als 'bouwman' te boek staat: een boer, ongetwijfeld een grote. Verder een broodbakker, een dijkopzichter, een koopman en nog een bouwman.

In Ameide zijn er van de twaalf deelnemers van *Nut en Vermaak* maar liefst drie predikant. Natuurlijk die van Ameide en Tienhoven, ds. A.J. Diemont, maar verder ook de predikanten van Langerak (J. Bachiene) en van Nieuwpoort (N. van de Roemer). Predikanten waren lezers en wilden ook het lezen bevorderen. De mensen moesten zich ontwikkelen ten behoeve van de vooruitgang. Wat ook opvallend is, is dat er vier aannemers bij zijn onder wie ook een die tevens als 'bouwman' te boek staat: een boer, ongetwijfeld een grote. Verder een broodbakker, een dijkopzichter, een koopman en nog een bouwman. Er waren nogal wat aannemers in Ameide gevestigd in deze tijd en die spelen in politiek en kerk een behoorlijke rol. En dus ook in het leesgezelschap. Sommigen leden van het gezelschap hebben ook nevenfuncties in het waterschap. Kortom, het waren de goeden die lid waren. Opvallend is wel dat de onderwijzer en de dokter niet genoemd worden. Op de lijstjes staat ds. Diemont bovenaan. Hij staat in Ameide en Tienhoven sinds 1828 en hij is misschien

3 Het plaatje komt er heel anders uit te zien als de eerste lezer van de rij op het deelnemersformulier direct nadat hij zijn boek uit had een nieuw kreeg. Dan kunnen er wel meer dan tien, zelfs twintig boeken gelezen worden per jaar en wijst het nummer van 20 eerder naar een oprichtingsjaar kort voor 1834. Maar ik kan me niet zo goed voorstellen dat drukke heren als predikanten en aannemers elke dag de tijd hadden om zo'n 25 pagina's te lezen.

4 Dit in het nummer van 09-01-1924, waarin vermeld wordt dat tot directeur van het leesgezelschap Dr. P. de Jongh, arts te Ameide, benoemd is in plaats van dhr. A. van Staveren. Het leesgezelschap heeft dus op z'n minst zo'n zes jaar bestaan.



▲ Een aankondiging van een verkoop van 'De Pleegzoon'.

Leesgezelschap „Vooruitgang”

te SCHOONHOVEN.

De portefeuilles zullen verwisseld worden
op a. s. Zaterdag 28 Juli, Woensdag
8 Augustus, Dinsdag 14 Augustus
en voorts weer, als gewoon, op Maandag.
HET BESTUUR.

▲ Een aankondiging van leesgezelschap ‘Vooruitgang’ uit Schoonhoven.

de initiatiefnemer geweest voor de oprichting van het gezelschap. Hij heet op het ingeplakte papier ook de ‘directeur’ (zie onder).

Wat is een leesgezelschap?

Onder het woord ‘leesgezelschap’ vallen verschillende vormen van georganiseerd boeken lezen. Het kon gaan om een kring die regelmatig vergaderde en gelegenheid bood om het gelezen boek te bespreken. Er waren ook leesgezelschappen die nooit vergaderden, maar waarvan de leden om de prijs te drukken met elkaar boeken aanschafte en die lieten circuleren. Meer een leescirkel dus. De boeken werden naderhand verkocht.

Het kon ook nog weer anders. Het leesgezelschap ‘Ter verlichting van het verstand en ter veredeling van het gemoed’ te Reeuwijk, opgericht in 1840, organiseerde regelmatig bijeenkomsten met sprekers van buiten de eigen kring. Dat kon een lezing zijn, maar ook een voordracht van een literaire tekst ‘zoowel van ernstigen als meer luimigen aard.’⁵ Dit waren natuurlijk geen leesgezelschappen in de eigenlijke zin van het woord. Ze waren gebaat bij een goede opkomst en dus bij veel publiciteit en we vinden de bijeenkomsten ervan ook vaak in de *Schoonhovensche Courant* aangekondigd. Hoe meer zielen hoe meer vreugd en hoe minder kosten. Dat lag bij de echte leesgezelschappen anders. Dat waren besloten kringen waar de geletterde elite van het dorp of de stad lid van was. Die lasen in stilte. Zo’n gezelschap was nu eenmaal niet voor iedereen weggelegd. De prijs van het lidmaatschap was voor de werkende man, als hij al lezen kon, niet weggelegd. Het plebs moest natuurlijk ook geweerd worden.

Nog iets over de namen. Een leesgezelschap moest een klinkende naam hebben. Ik noem er een paar uit de regio. In Schoonhoven bestond in de eerste decennia van de twintigste eeuw het leesgezelschap *Vooruitgang*. In Noordeloos in de dertiger jaren van dezelfde eeuw *Luctor et emergo* (Ik worstel en kom boven). In Lopik zeiden ze het ook in het Latijn: *Concordia res parvae crescunt* (Door eendracht groeien kleine dingen). In Gijbeland bestond *Aurora*. Soms heet het gezelschap gewoon naar de plaats: *Bergambacht* of *Schoonhoven*. De bloeitijd van de leesgezelschappen in onze regio ligt duidelijk tussen on-

geveer 1880 en 1930. Tot *Nut en Vermaak* in Ameide is dus tamelijk vroeg.⁶

Deze gegevens maken ook duidelijk dat er niet alleen leesgezelschappen waren in de steden en grotere plaatsen, maar ook in de kleinere dorpen. Er zijn wel schattingen gemaakt over het aantal leesgezelschappen in ons land, maar die lopen nogal uiteen. De kaart van Zuid-Holland met leesgezelschappen die ik in de doctoraalscriptie van Dick Jansen vond, laat daar iets van zien, maar blijkt ook verre van volledig te zijn.⁷ Ameide wordt er niet in genoemd en Lexmond ook niet.

Niet alle leesgezelschappen waren van dezelfde categorie. In Schoonhoven bestond rond 1910 een *Brochuren-leesgezelschap* met in dat jaar 23 leden. In dezelfde stad was er rond 1900 ook een *Leesgezelschap voor buitenlandsche lectuur*. De drijvende kracht daarachter was de uitgever van de *Schoonhovensche Courant*, S.W. van Nooten, die wellicht culturele interesse paarde aan commercieel belang. In Ammerstol komen we ook iets interessants tegen: daar wordt in 1924 een ‘leesgezelschap van de jongerenvereniging’ opgericht en dat heeft in 1927 25 leden. Ik heb er later niets meer over vernomen, maar ik heb een sterk vermoeden dat het niet meer bestaat.

Leesgezelschappen hadden vaak een reglement, zo weten we uit andere plaatsen. Uit Ameide, is ons daar niets van bekend. In zo’n reglement werden regels over het bestuur vastgesteld want er was niet alleen een ‘directeur’, zeg maar: voorzitter, maar ook een secretaris en een penningmeester. In het reglement stond doorgaans ook iets over de periode waarbinnen het boek doorgegeven moest worden en de boetes die er op overtreding van de regels stonden.⁸ Misschien dat het bij kleine gezelschappen, zoals in Ameide allemaal eenvoudiger geregeld was, maar dat weten we jammer genoeg niet.

Hoe ging het toe bij *Tot nut en Vermaak*?

We weten niet of het Termeise leesgezelschap bij elkaar kwam. Het ingeplakte blad van dit gezelschap met het leesschema geeft wel andere informatie. Ds. Diemont was de ‘directeur’ van het gezelschap die de boeken moest aanschaffen en zorg dragen voor de goede circulatie. Ieder lid had veertien dagen de tijd om het boek te lezen en moest het daarna doorgeven aan de persoon onder hem op de lijst.⁹ En zo ging het dan verder tot ook de laatste het boek had ontvangen

6 Ik ben me ervan bewust dat er tussen 1869, het verschijningsjaar van de *Schoonhovensche Courant*, en 1880 in de regio die deze krant bestrijkt leesgezelschappen zijn geweest, maar het is toch opvallend dat we er in de zeventiger jaren van deze eeuw weinig over horen.

7 D.W.K. Jansen, *Niet velen, maar veel. Onderzoek naar het aantal leesgezelschappen in Nederland, 1781-1850* (vier banden; Utrecht 1988, ongepubliceerde doctoraalscriptie) deel 2, bijlage 6d (zie afbeelding van de genoemde kaart in dit artikel).

8 Jansen, *Niet velen, maar veel*, 1.14-15.

9 In Lexmond had men het leesgezelschap *Lexmond* dat de boeken slechts een week ter beschikking stelde. Zie W. van Zijderveld, ‘Het leesgezelschap Lexmond (ca. 1850)’, *Lek en Huibertkroniek* 13.4 (2011) p. 7-12, spec. p. 7.



▲ Kaart van de leesgezelschappen in Zuid-Holland uit het genoemde boek van Dick Jansen.

en gelezen. Onderaan staat 'Terug aan den directeur', ds. Diemont, dus. Bij het Termeise gezelschap moet het met twaalf leden dus een paar maanden hebben geduurd eer het boek 'rond' was en inderdaad begint de lees-estafette van deel 1 van *De pleegzoon* op 24 maart 1834 en heeft de laatste het boek op 28 juli gelezen. Het rouleren van deel 2 komt direct achter het vorige deel aan en loopt van 7 april tot 25 augustus. Wie nog eens precies naar de ingeplakte papieren kijkt, ziet dat de onderste twee heren J. Bachiene en N. van de Roemer niet in het roulatiesysteem zitten. Beiden waren predikant en wel respectievelijk in Langerak en Nieuwpoort. Ds. Bachiene stond in de zomer van 1834 op het punt om te vertrekken naar Hooge Zwaluwe en preekte op 13 juli afscheid en ik vermoed dat ds. N. van de Roemer het boek zelf had of binnen zijn bereik had, want bovenaan het blad staat: 'Voorgesteld door het Lid N. v.d. Roemer'. Hij moet het boek dus gekend hebben.

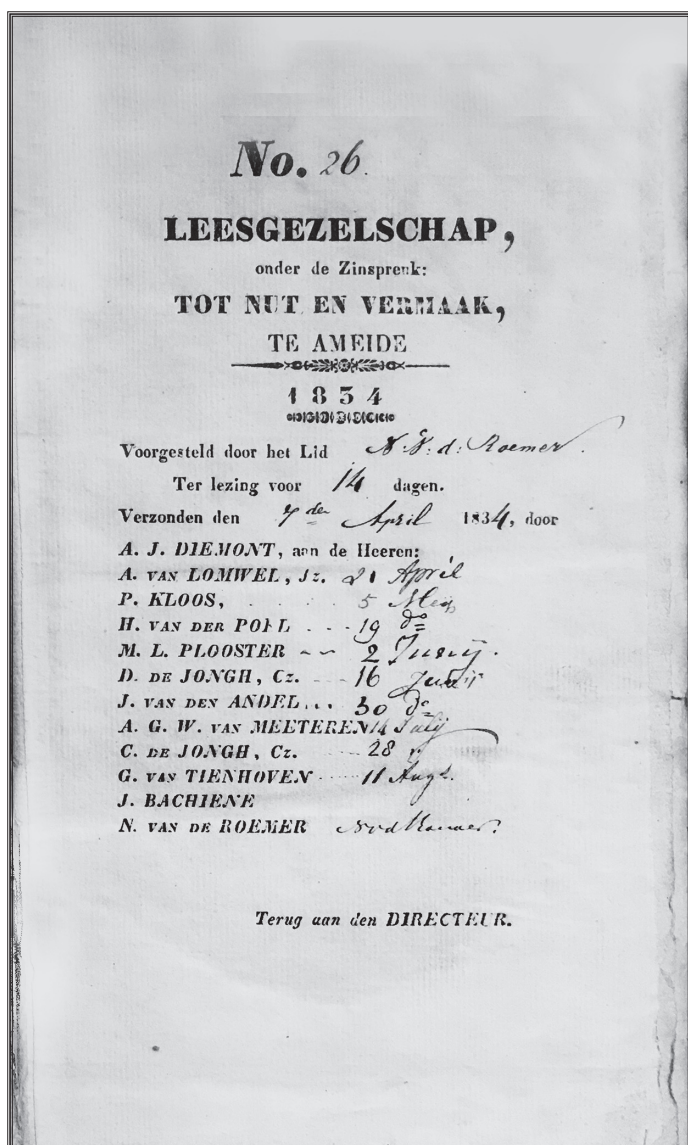
Als men in Ameide aparte avonden had waarop het gelezene werd besproken, zal men vroeg op de avond begonnen zijn, want zo ging dat in de 19^{de} eeuw bij vergaderingen en bijeenkomsten. Misschien half zeven in de avond. Ook al heeft men geen speciale

avonden ter bespreking georganiseerd, dan nog vermoed ik dat de gegoeden elkaar in de kleine gemeenschap van het negentiende-eeuwse Ameide regelmatig ontmoetten.¹⁰ Onder het genot van een borrel en een pijp zal het gesprek wel eens op het gelezen boek gekomen zijn. Of het spannend was en leerzaam. Of de moraal deugde. Over zulke onderwerpen kon iedereen meepraten. Althans als je tot de elite behoorde. De mandenbreiers en teenschillers hadden wel iets anders aan het hoofd: hoe houd ik mijn hoofd boven water?

De top vijf van *Tot Nut en Vermaak*. Wat las men nog meer?

Welke boeken zal men nog meer gelezen hebben? Als ik mij waag aan de top vijf van ons leesgezelschap dan denk ik dat de *Camera Obscura* van Nicolaas

10 Ik heb bij Linda van der Lem, kenner van 't Fortuin en de fam. Diepenhorst, geïnformeerd of in de oude papieren en rekeningen van deze herberg iets over het leesgezelschap te vinden is, maar zij heeft mij daarin niet verder kunnen helpen. Dat maakt de kans dat men in Ameide als leesgezelschap is samengekomen om het gelezene te bespreken er niet groter op.



▲ Roulatieformulier nummer 26.

Beets (1839) daar zeker bij zat. Bilderdijk gooit in deze tijd nog hoge ogen, ook al vonden de meer verlichte geesten hem een zwartkijker, een 'domper'. Historische romans deden het, zoals gezegd, goed in deze periode. Van mevr. Bosboom-Toussaint zal men vast wel *Het huis Lauernesse* gelezen hebben, als het gezelschap tenminste nog bestond in 1840, het jaar waarin dit boek uitkwam. In hetzelfde jaar verscheen van Van Lennep *De lotgevallen van Ferdinand Huyck*. Als men komische literatuur zocht met een zeker niveau kwam ook Klikspaan, *Studenten-typen* (1841) in aanmerking, een boekje van de onder pseudoniem schrijvende Johannes Kneppelhout. Het blijft natuurlijk gissen, maar dit zijn wel de bekende boeken uit deze tijd. Ze zullen in elk geval bij de letterlievende lezers bekend geweest zijn, ook in Ameide.

De pleegzoon: een historische roman

Marita Mathijssen, emeritus hoogleraar Moderne Nederlandse Letterkunde, heeft pas een boek geschreven *L. De lezer van de negentiende eeuw*, dat mij

inspireerde om dit artikel te schrijven.¹¹ Ze schrijft over de negentiende-eeuwse letterkunde niet vanuit het huidige perspectief, zoals de meeste literatuurgeschiedenissen geschreven zijn, maar vanuit de vraag: wat las en waardeerde de lezer (L genoemd) van die tijd? Ze schrijft dat in de periode van 1830 tot 1848 proza het ging winnen van poëzie.¹² De historische roman was in opkomst. Van Lennep had naam gemaakt met het al genoemde *De lotgevallen van Ferdinand Huyck*, een boek dat zo'n honderd jaar eerder speelt. Kenners zullen zich afgevraagd hebben of het historisch allemaal wel klopte en of de schrijver de historische figuren wel juist beoordeeld had. In deze tijd kon men nog partij kiezen tussen Maurits en Oldenbarnevelt, of tussen Jan de Witt en stadhouder Willem III. De Oranjegezinde Bilderdijk had dat vuurtje nog eens opgestookt en het is niet onmogelijk dat dat gevecht ook in Ameide bij het lezen van *De pleegzoon* nog eens werd overgedaan.

Nog even terug naar dit boek. Ik heb het met het oog op het schrijven van dit artikel gelezen. En dat is voor een eenentwintigste-eeuwer een prestatie: twee vrij dikke delen negentiende-eeuwse literatuur: 371 + 365 pagina's. Van Lennep is geen slechte schrijver, maar alles loopt veel trager dan wij gewend zijn. De beschrijving van een huis of iemands kleren kan zo maar één, twee bladzijden in beslag nemen.

Het is een bad in een grotendeels verdwenen cultuur. De jonkvrouwen van die tijd zijn zeer schoon van aangezicht, maar vormen nog wel het zwakke geslacht. Ze blozen al gauw en bezwijmen bij een schokkende gebeurtenis of een onwettig woord. Gelukkig is er dan altijd wel een dappere ridder die hen opvangt. Zo ook bij Van Lennep. De plot zit goed in elkaar ook al zijn de gebeurtenissen soms wel erg toevallig. Ook in dit boek wordt de grote negentiende-eeuwse wisseltruc toegepast. De schone Ulrica, van hoge geboorte, is smoorverliefd op Joan, haar pleegbroer, die echter van lage en misschien wel van Spaanse afkomst is. Het kan dus niks worden tussen deze twee, totdat aan het eind in een dramatische ontknoping Joan van hoge Nederlandse adel blijkt te zijn. Het komt allemaal goed. Het is een eeuw waarin romans nog goed mogen aflopen en de geliefden elkaar toch nog krijgen. Eind goed al goed.

Wat ook opvalt is de humor. Wat de negentiende-eeuwer leuk en geestig vond, vinden wij vaak flauw. Bladzijden lang wordt koeterwaals gesproken door soldaten uit allerlei windstreken die in het Staatse leger van prins Maurits dienst doen. Men moet het reuzeleuk gevonden hebben, terwijl ik na een halve bladzijde denk: nu is het wel genoeg. Maar ik vermoed dat de leden van het leesgezelschap *Tot Nut en Vermaak* ervan genoten hebben. Misschien hebben ze wel geschaterd. De lectuur van dit boek maakte me even tijdgenoot van hen en ik wist het weer: mensen van vroeger zijn in vele opzichten hetzelfde als wij en in evenzovele opzichten anders.

11 Marita Mathijssen, *L. De Lezer van de 19^{de} eeuw* (Amsterdam 2021).

12 Mathijssen, *L. De Lezer van de 19^{de} eeuw*, p. 151.

De Brederodes van Bolswaert in Maastricht

Bericht uit Maastricht (2)

Bram Provoost

Het geslacht Brederode heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van Ameide en Tienhoven. Sinds het huwelijk (in 1414) van Walraven van Brederode met Johanna van Vianen waren de Brederodes ook heer van Ameide. In 1644 liet Johan Wolfert van Brederode daar een Stadhuis bouwen op de Dam en de eerste steen werd gelegd door de toenmalige drossaard Hendrik van Brederode van Bolswaert (1592-1676). In 2007 schreef Walter van Zijderveld een artikel in het Nieuwsblad van de HVAT¹ over deze bastaardtak van de Brederodes, met als titel **'De Brederodes van Bolswaert in Ameide'**. Twee generaties van dit geslacht vervulden het ambt van drossaard van het Land van Ameide en Tienhoven. Achtereenvolgens waren dat: Hendrik, van 1618 tot 1663, en diens zoon Frederik Lodewijk van 1663 tot zijn overlijden in 1693. In het kader van mijn Berichten uit Maastricht hoefde ik slechts de plaatsnaam Ameide te vervangen door Maastricht. Hoezo, zult u zich afvragen? Wat heeft de familie van de drossaard van Ameide te maken met Maastricht?

De directe aanleiding voor mijn onderzoek was een zin in het boek "De moeder van de Kommel", een bewerking van de autobiografie van de Maastrichtse religieuze Elisabeth Strouven (1600-1661)². Elisabeth, de dochter van een schoenmaker, vertelt het verhaal van haar persoonlijk leven en van het klooster Calvariënberg dat ze heeft gesticht. Aan het eind van het boek is bij het maken van een afschrift door zusters van Calvariënberg een tekst toegevoegd over haar overlijden op 23 oktober 1661. Daarin staat: "...de **hoogerwaarde heer de Brederode, proost van de collegiale kerk van Sint-Servaas binnen Maastricht, was... aanwezig bij het afsterven van onze eerwaarde stichteres**". Heel bijzonder: een Brederode in een hoge functie in één van de belangrijkste katholieke kerken in de Republiek der Verenigde Nederlanden, die slechts de Nederduits-Gereformeerde Kerk als officiële publieke kerk erkende (zie kader).

Protestanten en katholieken: vanaf 1632 gelijkwaardig in Maastricht

Maastricht was van 1204 tot 1794 een tweeheilige stad waarover zowel de hertog van Brabant als de prins-bisschop van Luik in gelijke mate het gezag uitoefenden. Na de verovering van Maastricht door Frederik Hendrik in 1632 werd het gezag van de hertog van Brabant overgedragen aan de Staten-Generaal. Zij werden de nieuwe medebestuurders van de stad. In Maastricht werd de Nederduits-Gereformeerde kerkelijke leer ingevoerd net als in de rest van de Republiek, maar onder het gezag van de bisschop van Luik bleef ook de Rooms-Katholieke godsdienst toegestaan. Twee parochiale kerken in Maastricht, de Sint-Janskerk op het Vrijthof en de Sint-Matthijskerk aan de Boschstraat, gingen over naar de protestantse Staatskerk. Maastricht kreeg daardoor twee officiële geloven. In 1684 kwam hier nog een derde geloof bij toen ook de Lutherse kerk werd toegelaten.

De protestantse Sint-Janskerk, ten zuiden van het gebouwencomplex van de katholieke Sint-Servaasbasiliek, werd rond 1220 gesticht om als doop- en parochiekerk van de Sint-Servaasparochie te fungeren. De Sint-Servaaskerk kon daardoor volledig als kapittelkerk en bedevaartkerk gaan functioneren. De huidige Sint-Janskerk stamt uit de 14^{de} en het begin van de 15^{de} eeuw. Hij is nog steeds in gebruik als kerk van de Protestantse Gemeente Maastricht-Heuvelland, een onderdeel van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). De Sint-Mat-



◀ Het Vrijthof te Maastricht met links de protestantse Sint-Janskerk en daarnaast de katholieke Sint-Servaasbasiliek.

- 1 Nieuwsblad van de HVAT, 2007, jrg. 19, nr. 2, blz. 7-19. Het onderzoek van Walter van Zijderveld resulteerde uiteindelijk in een in 2016 gepubliceerd boek over de geschiedenis van het geslacht Van Brederode van Bolswaert met als titel: "Opgaan, blinken en verzinken", ISBN 978-90-825452-0-3. Het boek is besproken in het Nieuwsblad HVAT, 2016, jrg. 27, nr. 3, blz. 50.
- 2 Ad van Itersson, De moeder van de Kommel, 2020, Uitgeverij Panchaud, Amsterdam.

In de tekst van Elisabeth Strouven zien we dat er in 1661, een **"hoogerwaarde heer de Brederode"** proost (zie kader) van de Sint-Servaas binnen Maastricht is. Nader onderzoek laat zien dat het hier gaat om Osewalt (ook: Oswald, Ossualdo) Willem (ook:

Guilelmo) van Brederode van Bolswaert. Hij was proost van het kapittel van Sint-Servaas van 1659 tot 1664. Osewalt Willem was een in 1631/32 geboren zoon van Hendrik van Brederode van Bolswaert (de 'eerste-steen-legger' in Ameide) en Geertruid van Reede van Amerongen (ca. 1600/05? - 1639). Na het overlijden van Osewalt Willem werd hij opgevolgd door zijn oudere broer Johan (Joan) Adolf (Adolphi), die proost was van 1664 tot zijn overlijden in 1702. Ruim 40 jaar bekleedden deze twee zonen van de drossaard van Ameide een hoge kerkelijke functie in Maastricht. Hun oudere broer, Frederik Lodewijk

(1628-1693) de oudste zoon van Hendrik, was van 1663 tot zijn overlijden in 1693 de opvolger van zijn vader als drossaard.

Het geslacht Van Brederode van Bolswaert, een rooms-katholiek gebleven Brederode-tak

De Van Brederodes van Bolswaert waren een bastaardtak van de Brederodes, die nauw verbonden is met Lexmond. Deze tak vindt haar oorsprong in een

Kapittel, kanunniken, proost en proosdij

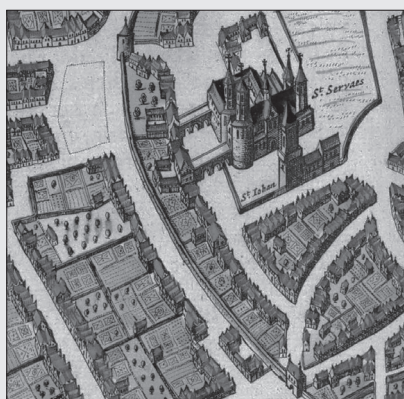
Een kanunnik of koorheer is een titel binnen de Rooms-Katholieke, Anglicaanse en Evangelisch-Lutherse Kerk. Een reguliere kanunnik maakt deel uit van een kloostergemeenschap. Daarnaast is er de seculiere kanunnik, ook domheer, stiftsheer of kapittelheer genoemd, die deel uitmaakt van een seculier kapittel van een kathedraal of een andere belangrijke kerk die kapittelkerk of collegiale kerk wordt genoemd. Een kanunnik is geen kloosterling en hij leeft meestal in een kanunnikenhuis in de nabijheid van de kerk waaraan hij is verbonden. Het kapittel van Sint-Servaas in Maastricht was eeuwenlang een machtige instelling met bezittingen tot in de verre omtrek.



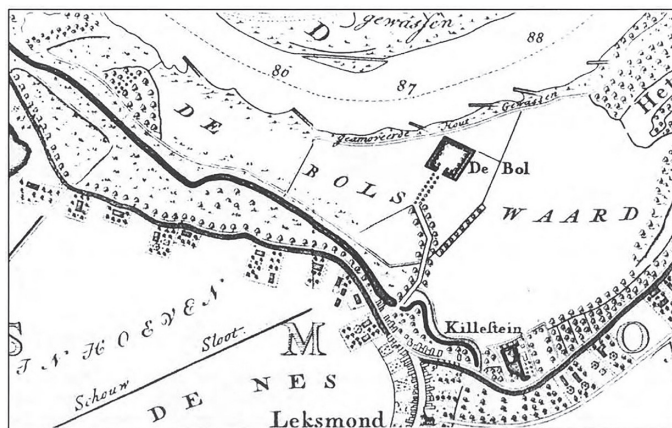
◀ Kanunniken van Sint-Servaas in winter- en zomerkostuum rond 1695 (Philippus van Gulpen, 1792-1862).

Het kapittel van Sint-Servaas is in de 9^{de} eeuw gesticht en in 1797, in de Franse tijd,

opgeheven. Aan het hoofd van een kapittel stond de (hoog)proost³. Over het geestelijk welzijn van de kanunniken waakte de deken. In Maastricht woonde de proost van het kapittel in de proosdij van Sint-Servaas. Deze was via een loopbrug verbonden met de kerk, waar hij kon beschikken over een privékapel. In Maastricht was er indertijd nog een tweede kapittel, verbonden aan de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek.



◀ De omgeving van de Sint-Servaas en de Sint-Jan in Maastricht (Atlas Maior, Blaeu, 1652). Het kapittel en de proosdij zijn door boogbruggen verbonden met de Sint-Servaasbasiliek.



De ligging van de Bol, waar de familie Van Brederode van Bolswaert woonde. (Melchior Bolstra 1751-1764)

▲ De Bolswaard bij Lexmond met Huis de Bol, het versterkte woonhuis "De Bol" van de Van Brederodes van Bolswaert.

De Van Brederodes van Bolswaert waren een bastaardtak van de Brederodes, die nauw verbonden is met Lexmond.

illegale verbintenis van Reinoud III van Brederode (1492-1556) en Catharina Goossens van Holten (ca. 1523-1596), waaruit in Vianen vier kinderen werden geboren. In 1546 werd Catharina door Reinoud beleend met een uiterwaard in de Lek bij Lexmond, de Bolswaert – later Bolswaard⁴. Hun oudste zoon Reinoud (1548-1633) werd, na het overlijden van zijn moeder, tot de eerste heer van Bolswaert benoemd. Reinoud trouwde in 1585 met Josina van Asperen van Vuren. Hun vijfde kind Hendrik, kreeg rond 1618 van zijn ca. 70 jaar oude vader als tweede de titel heer van Bolswaert. In dat jaar werd Hendrik ook aangesteld als drossaard van het Land van Ameide⁵ door de toenmalige heer, Walraven IV van Brederode.

Hoewel de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden eind 16^{de} en begin 17^{de} eeuw steeds meer protestants wer-

3 Proost is afgeleid van het Latijnse propositus = hogergeplaatste. Ook de naam provoost, een historisch ambt, is via het Franse prévôt hiervan afgeleid.

4 Op die plek in Lexmond zijn nu twee campings gevestigd.

5 Het Land van Ameide bestond uit de Stad Ameide en de heerlijkheid Tienhoven.

den, bleven de Van Brederodes van Bolswaert trouw aan de Rooms-Katholieke kerk. Kerkdiensten werden gehouden in hun woonhuis, het 'Huis op de Bol', in de Bolswaard. Daar was de zolder als kerkruimte ingericht. Een en ander tot groot ongenoegen van de Lexmondse protestante dominees. Ondanks dit ongenoegen was het geen probleem om de leden van deze katholieke familie te begraven in een grafkelder in de Nederduits-Gereformeerde kerk van Lexmond⁶. Hendrik trouwde in 1625 met de eveneens rooms-katholieke Geertruid van Reede van Amerongen. Het echtpaar kreeg acht kinderen, waarvan er dus twee proost werden in Maastricht. De eerste proost was Osewalt Willem van Brederode van Bolswaert. Zijn neef en peetoom was heer van Amerongen en had namens de provincie Utrecht zitting in de Staten-Generaal. Hij zorgde ervoor dat de slechts zevenjarige Osewalt Willem in 1639 kanunnik werd bij het kapittel van Sint-Servaas en van Lexmond naar Maastricht verhuisde. Kanunnik Van Brederode van Bolswaert doorliep een opleiding en studeerde ook een aantal jaren buiten de muren van het kapittel. Na het overlijden van Nicolaas de Micault, die proost was van 1629 t/m 1659, werd Osewalt Willem, 27 jaar oud, door de Staten-Generaal⁷ benoemd tot hoogproost. Bij deze benoeming speelden zijn neven, de heer van Amerongen en de heer van Renswoude, opnieuw een belangrijke rol.

Osewalt Willem is relatief kort proost van het kapittel geweest. Tijdens een bezoek aan het ouderlijk huis te Lexmond is hij op 23 juni 1664, slechts 32 jaar oud, verdronken in de Lek. Het is niet duidelijk waar hij is begraven. Als proost te Maastricht werd hij opgevolgd door zijn oudere broer Johan Adolf van Brederode van Bolswaert, de tweede zoon van Hendrik en Geertuid. Hij was rond 1630 geboren en werd in 1660 door proost Osewalt Willem naar Maastricht gehaald als kanunnik van het kapittel van Sint-Servaas. Twee jaar later werd hij aangesteld als vice-proost en in 1664, na het overlijden van zijn broer, werd hij door de Staten-Generaal benoemd tot hoogproost. Johan Adolf bleef proost tot zijn overlijden op 13 februari 1702.

Johan Adolf noemde zich ook *baron van Mechelen, Grymmij, Gladbeecq en Tweebergen*. Dit betrof het in Belgisch Limburg gelegen Mechelen aan de Maas en het gebied Tweebergen in Maastricht, dat eerst buiten de stadsmuren lag. Het kwam bij de tweede omwalling, rond 1300, binnen de muren te liggen maar bleef een aparte heerlijkheid. Deze heerlijkheden behoorden tot het bezit van het kapittel van Sint-Servaas dat in totaal elf heerlijkheden bezat. Deze werden ook wel banken genoemd, omdat ze elk een eigen schepen(recht)bank hadden. De inkomsten van pacht, tienden enz. werden verdeeld onder de kanunniken, maar die van Mechelen en Tweebergen waren uitsluitend bestemd voor de proost van het kapittel.

Johan Adolf, bouwheer van een nieuwe proosdij in Maastricht

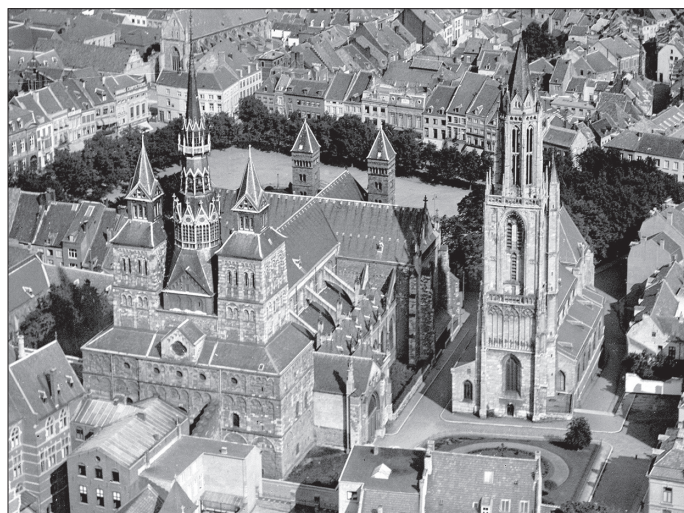
Proost Johan Adolf van Brederode van Bolswaert liet in 1682 op het kapittelterrein van Sint-Servaas een nieuwe proosdij bouwen in de lokale bouwtrant van de Maaslandse renaissance. Het jaartal 1682 is nog aanwezig in de muurankers. Typierend voor deze stijl zijn de speklagen van mergel en de deur- en vensteromlijstingen van Naamse steen. In 1794 werd Maastricht veroverd door de Franse revolutionaire legers en werden het kapittel van Sint-Servaas en de proosdij opgeheven. Het terrein en de gebouwen van het kapittel kwamen in 1845 in het bezit van de Congregatie van de Liefdezusters van de heilige Carolus Borromeus (de Zusters onder de Bogen), die daar een klooster vestigden.



▲ Jaartal 1682 in de muurankers van de voormalige proosdij. (Foto: Kleon3, 2016, detail. Wikimedia).

Op het uitgestrekte terrein tussen het Sint-Servaas-klooster en de Kommel zijn, ondanks de vele verbouwingen en uitbreidingen, nog enkele restanten van de voormalige proosdij zichtbaar. Het oudste gebouw is de zgn. Hoge Leenzaal, uit de 12^{de} of 13^{de} eeuw, door zware steunbogen verbonden met het westwerk van de Sint-Servaasbasiliek.

De voormalige proosdij bevindt zich aan de kloosterhofzijde aansluitend op het noviciaatsgebouw. In de zuidvleugel is een poort aangebracht, die sinds 1901 toegang geeft tot de achtergelegen kloosterkerk. Op deze vleugel is in muurankers het jaartal 1682 aangebracht, het bouwjaar ten tijde van proost Johan Adolf. In de oksel van de voormalige proosdij en het noviciaatsgebouw staat een traptoren met spits, eveneens in Maaslandse renaissancestijl. Rond 1910 werd



▲ Luchtfoto van de Sint-Servaas en de Sint-Jan te Maastricht (ca. 1930). Linksonder de gebouwen van de voormalige proosdij van het kapittel van Sint-Servaas (Fototechnische Dienst Luchtvaartafdeling, objectnummer 2011-0324).

⁶ De grafkelder is bij één van de renovaties verdwenen, maar een grafsteen en het rouwbord van de van Brederodes van Bolswaert, met informatie over de begraven personen, zijn nog steeds aanwezig in de NH-kerk te Lexmond.

⁷ In 1632 was het recht om proosten van het Sint-Servaaskapittel te benoemen overgegaan naar de Staten-Generaal. In 1659 was Osewalt Willem van Brederode van Bolswaert de eerste proost die door hen werd benoemd.



◀ De voormalige proosdij van het kapittel van Sint-Servaas in de Kloosterhof van de Zusters onder de Bogen te Maastricht. Situatie 1898, vóór de verbouwing van 1910. De muurankers (links) vormen het jaartal 1682. (Foto: Bouw van 1682-Maastricht 20147417-RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

het klooster van de zusters sterk uitgebreid, waarbij de zuidvleugel (de voormalige proosdij) en de traptoeren werden verhoogd en de oostvleugel vrijwel geheel vernieuwd werd.

Andere activiteiten van proost Johan Adolf

Uit het boek van Walter van Zijderveld blijkt dat proost Johan Adolf enkele malen optreedt als redder van de eer van de familie Van Brederode van Bolswaert. Zo speelde hij een rol in het behoud van het eigen familiewapen nadat familieleden na 1679 het originele Van Brederode-wapen oneigenlijk gebruikten.

Proost Johan Adolf greep ook in door een dreigend faillissement te voorkomen na het overlijden van zijn neef Hendrik Maximiliaan van Brederode van Bolswaert. Deze overleed op 18 augustus 1700 en had kort daarvoor zijn testament laten maken. Als voogd over zijn kinderen stelde hij zijn oom aan, *Joan Adolph, Baron van Brederode, hoogen proost der Collegiale Kercken van St. Servaes* te Maastricht. Bij de afwikkeling bleek dat de schulden en vorderingen groter waren dan de bezittingen van de overledene. Er dreigde dat de erfenis niet aanvaard zou worden, waarmee de titel heer van Bolswaert verloren zou gaan. *Echter om de eer van den overledene en familie te conserveren* werd een plan gemaakt. Proost Johan Adolf bracht uiteindelijke redding. Hij verklaarde als voogd van de kinderen *den nagelaten boedel van den Heere overleden te hebben aengenomen omme denselven te redden. De Hooghweerde Hooghgeboren Heere Johan Adolph, Baron van Brederode van Bolswaert, Hooghproost der voornamer Collegialiter Kercken van St. Servaes* liet op 17 mei 1701 notarieel vastleggen dat hij akkoord ging met de plannen.

Tijdens het proostschap van Johan Adolf komen meerdere neven en achterneven op relatief jonge

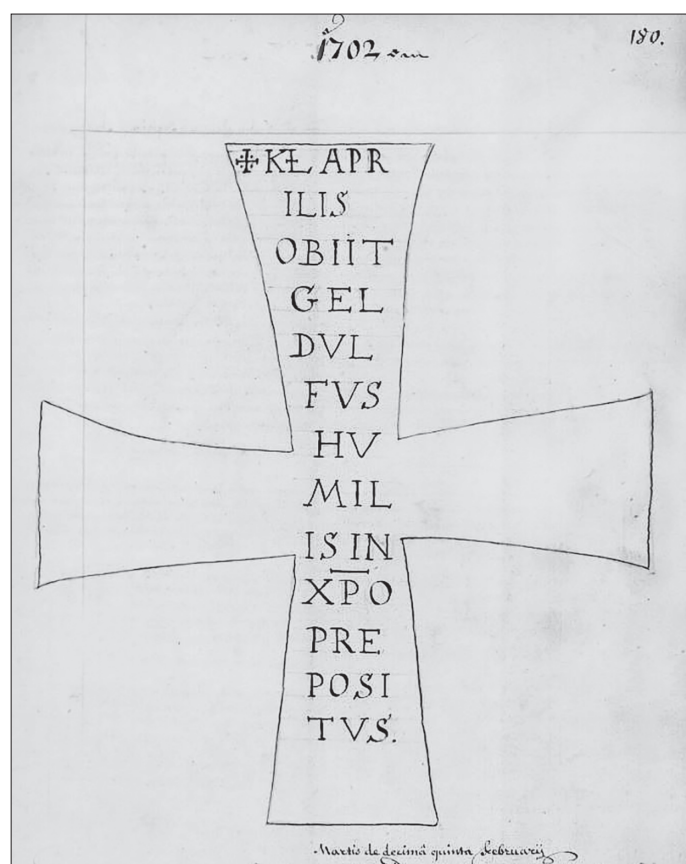
leeftijd naar Maastricht om een daar (een deel van) hun opvoeding en opleiding te ontvangen aan het kapittel van Sint-Servaas. Ook een nichtje, Clementina Walburga, de op 29 september 1675 gedoopte dochter van drossaard Frederik Lodewijk van Brederode van Bolswaert (1628-1693) kreeg haar opvoeding in Maastricht. Zij kwam naar het Penitentenklooster, waar meisjes werden onderwezen in Nederlands, Frans, rekenen en vrouwelijke handwerken. Clementina Walburga is te Maastricht overleden op 11 juli 1689, nog geen veertien jaar oud, en in het Penitentenklooster begraven.

Achterneef Johan Carel Adolf, een zoon van neef Hendrik Maximiliaan van Brederode van Bolswaert, was het laatste familielid dat naar Maastricht kwam. Hij was gedoopt te Vianen op 7 mei 1687 en kwam in 1697 naar Maastricht waar hij in 1700 als kanunnik⁸ aangesteld werd door zijn oudoom, proost Johan Adolf. Na het overlijden van de proost blijft hij nog enkele jaren verbonden aan het kapittel, maar kreeg in 1705 toestemming om in Keulen te gaan studeren. Rond 1709 verlaat Johan Carel Adolf als laatste Brederode het kapittel te Maastricht. In 1710 neemt hij de belening van de Bolswaard over van zijn broer en op 22 december 1710 trouwt hij met Angelina Sibilla Josephina du Smeth tot Rande.

Het graf van Johan Adolf van Brederode van Bolswaert in de Sint-Servaaskerk

Johan Adolf van Brederode van Bolswaert is op 13 februari 1702 te Maastricht overleden. Hij is bijna 38 jaar proost van het kapittel van Sint-Servaas geweest.

⁸ Archief Kapittel van Sint-Servaas te Maastricht - "Ordo conanorum et successorum in prebendis ecclesiae sancti Servatii", lijst van kanunniken per prebende 1419-1776, aangelegd in de 18^e eeuw. Item 14.B002A nr. 105 gedigitaliseerd: "*Carolus de Brederode, filius Henrici Maximiliani, natus 7 may 1687, factus cant per prepostum, 22 july 1700*".



▲ Gedenktegels van het graf van proost Jan Adolf van Brederode van Bolswart in de Sint-Servaasbasiliek te Maastricht. N.B.: zowel de naam als het jaar van overlijden zijn onjuist. De naam is Johan Adolf van Brederode van Bolswaert en hij is overleden op 13 februari 1702!

Daaronder het middenschip van de Sint-Servaaskerk te Maastricht met de gedenktegels van het graf van proost Johan Adolf van Brederode van Bolswaert en daarboven van proost Geldulfus (foto's: Bram Provoost).

Na zijn overlijden werd besloten om hem te begraven in de middenbeuk («*in medio ecclesiae*»)⁹ van de Sint-Servaaskerk te Maastricht.

Bij het voorbereiden van het graf voor Johan Adolf stuitte men op een veel oudere grafkamer met daarin een stenen sarcofaag. In de sarcofaag lag een loden grafkruis waaruit bleek dat het om het graf van proost Geldulfus ging, die omstreeks 1050 was overleden. Proost Geldulfus was in zijn tijd een belang-

▲ Loden grafkruis van 11e-eeuwse proost Geldulfus. Dit kruis werd gevonden bij de begrafenis van proost Johan Adolf van Brederode in 1702 en herbegraven. In 1903 door P. Doppler opnieuw opgegraven en bewaard in de Schatkamer Sint-Servaaskerk (Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Daaronder een Tekening van het grafkruis van Geldulfus, gemaakt na de ontdekking op 14 februari 1702. De tekst luidt: KL APRILIS GELDULFUS HUMILIS IN XPO PREPOSITUS. Vertaling: "1 april is overleden Geldulfus de nederige proost in Christus". (Archief Kapittel van Sint-Servaas te Maastricht – "Registrum conclusionum capitularium" - 1666-1726, blz. 180).

rijke bouwheer, die een nieuwe kerk op het graf van Sint-Servaas liet bouwen.

Men besloot om het graf van proost Johan Adolf enige meters naar het westen te verplaatsen en in zijn graf werd een loden kruis naar het voorbeeld van Geldulfus geplaatst. Bij opgravingen in de Sint-Servaaskerk in 1988 kwam het grafkruis van proost Johan Adolf van Brederode van Bolswaert weer tevoorschijn. Op de achterzijde bleek nog een tekst te staan ter herinnering aan zijn in 1664 overleden broer, proost Osewalt Willem¹⁰. Er zijn geen aanwijzingen dat deze proost ook in de Sint-Servaaskerk begraven is.

Van de voor- en achterzijde van het grafkruis zijn in juli 1991 tekeningen¹¹ gemaakt om de ingegraveerde tekst beter te kunnen ontcijferen.



▲ Voor- en achterzijde grafkruis van Johan Adolf van Brederode van Bolswaert uit 1702. (Foto: Inge Davis, okt. 2022, Centre Céramique Maastricht).

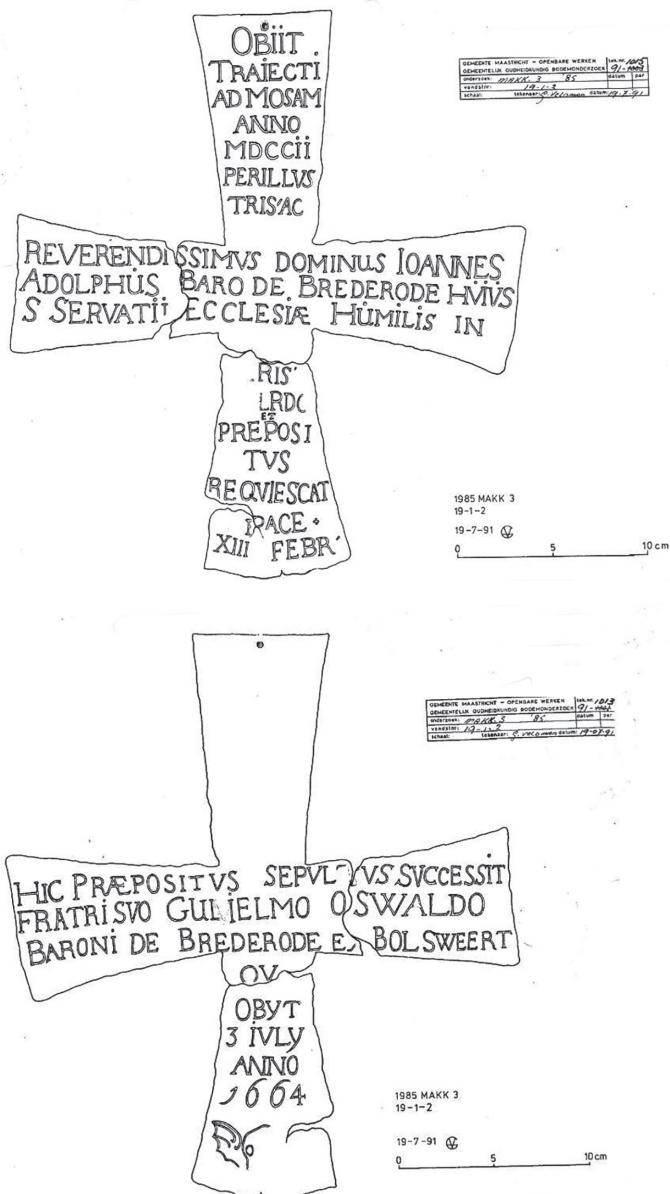
9 In de middenbeuk ("in medio ecclesiae") zijn drie bisschoppen en minstens vijf proosten begraven. Het graf van Servaas (bisschop, †384), toegankelijk vanuit de crypte, ligt het dichtst bij het hoofdaltaar. Daarna volgen in westelijke richting: Jan van Eynatten (†1530), Monulfus en Gondulfus (bisschoppen van Maastricht, 6e eeuw), Engelbert van Heemstede (proost, †1539), Geldulfus (proost, 11e eeuw), Jan Adolf van Brederode van Bolswart (proost, †1703) en Humbertus (proost, †1086). Op het graf van Van Heemstede na, zijn alle graven gedekt met eenvoudige, moderne gedenktegels. Dat van proost Humbertus is gedekt met een koperen plaat, die kan worden opgetild om een blik in het graf te werpen. (Bron: Sint-Servaasbasiliek (Maastricht), Wikipedia).

10 In het boek van Walter van Zijderveld en op internet is er sprake van een eigen grafkruis voor proost Osewalt Willem uit 1664. Bij mijn bezichtiging van het grafkruis in oktober 2022 bleek het echter om één kruis te gaan uit 1702, gewijd aan Johan Adolf zoals hier weergegeven.

11 Het grafkruis wordt bewaard in het Gemeentelijk Depot voor Bodemvondsten in het Centre Céramique te Maastricht. De tekeningen zijn gemaakt door Wim Veldman, Gemeente Maastricht, 19 juli 1991.

12 De hier genoemde datum 3 juli 1664 wijkt 10 dagen af van de datum van overlijden te Lexmond op 23 juni 1664. Dit verschil is te verklaren door het gebruik van de in 1582 ingevoerde Gregoriaanse kalender (Nieuwe Stijl) in Maastricht en de oude Juliaanse kalender (Oude Stijl) in de landen van Vianen en Ameide. Het verschil tussen beide kalenders was toen 10 dagen, dus 3 juli 1664 (Nieuwe Stijl) is 23 juni 1664 (Oude Stijl).

13 Informatie over het bezoeken van de basiliek is te vinden op www.sintservaas.nl



▲ Tekst voorzijde: OBIIT TRAIECTI AD MOSAM ANNO MDCCII PERILLUSTRIS AC REVERENDISSIMUS DOMINUS IOANNES ADOLPHUS BARO DE BREDERODE HUIUS S SERVATII ECCLESIAE HUMILIS IN ..RIS..RDO ET PREPOSITUS REQUIESCAT I. PACE XIII FEBR. Vertaling: "Overleden te Maastricht in het jaar 1702 de aanzienlijke en eerbiedwaardige heer Johan Adolf van Brederode van deze kerk van Sint-Servaas nederig priester en proost in Christus, hij ruste in vrede, 13 februari"

Daaronder tekst achterzijde: HIC PRÆPOSITUS SEPULTUS SUCCESSIONE FRATIS SUO GUILIELMO OSWALDO BARONI DE BREDERODE E BOLSWERT OX OBYT 3 IULY ANNO 1664. Vertaling: "De hier begraven proost is opvolger van zijn broer Willem Oswald Baron van Brederode Bolsweert in Christus overleden op 3 juli¹² van het jaar 1664".

Samengevat kunnen we stellen dat tussen 1639 en 1709 meerdere leden van het geslacht Van Brederode van Bolswaert enige tijd in Maastricht actief geweest zijn. Twee van hen werden aangesteld als proost, de hoogste wereldlijke functie in het kapittel van Sint-Servaas. Vijf kinderen van familieleden kregen (een deel) hun opleiding in Maastricht. In de Sint-Servaasbasiliek is nog een tastbare herinnering aan proost Johan Adolf van Brederode van Bolswaert te bezichtigen.¹³

De kastelein op de

Voorstraat



Een typische kastelein uit die tijd.

Teun Bikker

Bij een kastelein denk je al gauw aan een man achter de tapkast in een café. Maar een café op de deftige Voorstraat, dat lijkt op vloeken in de kerk. Zeker in vroegere tijden, toen toch vooral de armere mensen (mannen) hun vertier zochten in een (of meer) borrel(s). En dat gaf overlast waarop de notabelen op de Voorstraat niet zaten te wachten.



Toch was daar lange tijd een kastelein te vinden en wel in het huis van de Alblasserwaard, kenbaar aan het wapen op de voorgevel. Over dit huis is al eerder gepubliceerd in het Nieuwsblad en daarom richten we onze aandacht vooral op de aldaar aanwezige kastelein.

In het genoemde huis, ook wel het logement genoemd,

vergaderden de dijkgraaf en hoogheemraden regelmatig en dan wensten de heren voorzien te worden van eten en drinken. Naar een restaurant gaan duurde kennelijk te lang en brood meenemen van thuis was ook geen optie. Bovendien logeerden een of meer van deze heren daar bij hoog water om direct te kunnen reageren op noodsituaties. De dijkgraaf woonde rond 1760 in Dordrecht en als die gewaarschuwd moest worden, waarschijnlijk door een ruiter te paard, duurde dat vele uren; voordat hij dan in Ameide (per koets) was gearriveerd, kwam daar nog weer een aantal uren bij. Dat kon fataal zijn bij een dreigende dijkdoorbraak, dan moest er onmiddellijk worden ingegrepen. Ook tijdens die logeerpartijen dienden de heren voorzien te worden van hun natje en droogje; waarschijnlijk werden ook hun bedden door de kastelein of zijn vrouw opgemaakt en verschoond.

Er was dus genoeg werk voor iemand uit de horeca en die werd dan ook aangesteld door het College van de Lek, later Hoogheemraadschap Alblasserwaard. En er werd, zoals het hoort bij een ambtelijke organisatie, een reglement opgesteld voor deze functionaris, beschreven rond 1760.

Het document 'Instructie en Reglement, waar na de Castelyn in 't Logement van den Alblasserwaard te Ameyde zig zal moeten gedraagen' bestaat uit tien artikelen. Kort nemen we de regels door.

- I. De functie van kastelein werd gecombineerd met die van dijkopzichter en bode; de vergoeding was inbegrepen bij wat de dijkopzichter vergoed kreeg, geen toeslag dus.
- II. De kastelein dient net als leden van zijn gezin en eventuele dienstbode(s) de heren van het Dijkcollege van de Lek en de commissarissen ordentelijk, met eerbied en respect te bedienen.
- III. Hij moet ervoor zorgdragen dat hijzelf of iemand van zijn gezin altijd aanwezig is in het logement (24/7 zouden we nu zeggen) om de gasten te kunnen ontvangen en bedienen.
- IV. Verder mag hij niemand in het huis laten logeren of trakteren (eten of drinken verkopen) en ook de meubels en goederen niet uitbaten tenzij met goedkeuring van het College van de Lek.
- V. Hij mag ook geen andere paarden stallen dan die van de heren van het College.
- VI. Ook mag hij geen winkel in het pand houden of winkelwaren verkopen.
- VII. Het huis en de stallen dient hij schoon te houden.
- VIII. Verder moet hij toezicht houden op het meubilair en andere goederen die aan het College toebehoren. Jaarlijks zullen de commissarissen onderzoeken of alles er nog is en in goede staat verkeert. Tevens moet hij toezicht houden op het werkvolk in of rond het huis en op de goederen die aan huis worden afgeleverd.
- IX. De tarieven voor eten en drinken werden vastgesteld op:

-voor een maaltijd met bier	pp ¹	2 : - : -
-voor een ontbijt van het gehele College		4 : - : -
-middagthee	pp	- : 3 : -

De personeelsleden konden voor 1 gulden eten, maar die zullen wel een wat eenvoudiger maaltijd voorgeschoteld hebben gekregen.

Ook moest er betaald worden voor (goudse) pijpen want de heren braken kennelijk regelmatig pijpen. Zelfs de kaarsen, nodig voor het licht, waren niet gratis.

Tenslotte was er voor de liefhebbers een keuze uit drie soorten wijn: Moezelwijn, rode wijn en witte wijn. De rode en de witte wijn kwamen waarschijnlijk uit Frankrijk. De Moezelwijn was kennelijk de topwijn want die was het duurst (18 stuivers per fles). De wijnen werden door de heren eerst gekeurd, de kastelein was verplicht die te schenken.

De eerste kastelein was Jan Kuyk uit Jaarsveld in 1769; zijn jaarsalaris was 400 gulden.

- X. Als er dijkbewaking was (dijklegering) golden er andere tarieven. Dan moest men langer blijven en ook 's nachts vaak verplicht logeren. Ook dan moest er betaald worden, nu ook voor brandstof voor de haarden, hooi, stro en haver voor de paarden. De bedienden van de heren mochten 1 fles witte Franse wijn per dag nuttigen, niet meer.

Of al die bedragen ten goede kwamen aan de kastelein is niet helemaal duidelijk. Hij genoot immers een vast salaris. Het zou zo maar kunnen dat de inkomsten uit de verkoop ten goede kwamen aan het College, dat ook de goederen (inclusief wijn en bier) inkochte. Dan had de kastelein er ook geen baat bij dat er (te)veel geschonken werd.

De eerste kastelein was Jan Kuyk uit Jaarsveld in 1769; zijn jaarsalaris was 400 gulden. Zijn opvolger Barend Goudriaan vond dit salaris te weinig; hij verzocht en kreeg een verhoging tot 600 gulden. Een andere kastelein, Willem Volbergen, werd ontslagen omdat hij te vaak in beschonken toestand werd aangetroffen; misschien was hij wel zijn beste klant!

De kastelein op de Voorstraat was dus geen normale cafébaas. Hij had een beperkte klantenkring en meestal weinig te doen. Bij hoog water en dijkbewaking werd het druk in het huis van de Alblasserwaard en moest hij met zijn gezin alle zeilen bijzetten.

Bronnen:

NN, *Handvesten, privilegien, keuren en reglementen aangaande de Alblasserwaard etc.*, (Gorinchem 1765) 195-199.

Busch A.J., 'Het logement in Ameide' in *Nieuwsblad HVAT* 2005-3 18-24.



Ook moest betaald worden voor (goudse) pijpen want de heren braken kennelijk regelmatig pijpen.

1 Notatie in gulden : stuiver : cent

Straatnamen in Ameide en Tienhoven

Molenstraat

Lekdijk - TIENHOVEN

Prinsengracht

Benedendamsesstraat

Hans van den Heuvel

Inleiding

Voor nieuwe ingezetenen van Ameide en Tienhoven moet het in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw een verwarrende ervaring zijn geweest dat hun autochtone plaatsgenoten voor de aanduiding van een aantal straten en wegen andere dan de officiële namen gebruikten. Zo werden de J.W. van Puttestraat, de Nieuwstraat en de Molenstraat steevast Achterweg, Pompstraat en Brouwerij genoemd en heette de Prinses Marijkeweg in de volksmond Liesteege of Liesticht. Aan de verwarring droeg niet weinig bij dat in de verste verten in de Molenstraat geen molen en in de Pompstraat geen pomp viel te bekennen.

Verder nam in mijn jeugdijaren, die onvermijdelijk steeds verder achter me komen te liggen, niemand ooit het woord “Lekdijk” in de mond, maar sprak men, afhankelijk van de positie, over de Tienhovensedijk, de Hoogendijk (= het gedeelte van de Lekdijk bij het centrum van Ameide), de Sluisendijk en de Achthovensedijk. Ook werden de namen van de Prinsengracht en de Paramasiebaan verbasterd tot “Gracht” en “Pollie” en had men het in Tienhoven niet over de Kerkweg, maar over het “Breeje Pad”.

Geschiedenis

Waardoor werd de in de eerste alinea bedoelde spraakverwarring veroorzaakt? Welnu, wat betreft de J.W. van Puttestraat en de Prinses Marijkeweg was het gebruik van de oude straatnamen verklaarbaar, omdat de nieuwe nog niet waren ingeburgerd: de plaatselijke huisarts Jan Willem van Putte kwam op 4 september 1944 om het leven bij de beschieting van de raderboot “Prins Hendrik”, de “Pruise boot”, door geallieerde gevechtsvliegtuigen op de rivier de Lek¹ (1) en Maria Christina, prinses van Oranje-Nassau, prinses Van Lippe-Biesterfeld, de jongste van de vier dochters van Koningin Juliana en Prins Bernhard, werd geboren in Soestdijk op 18 februari 1947. Toen ze tot de jaren des ondersheids was gekomen, stelde

de Prinses het overigens op prijs voortaan met “Christina” te worden aangesproken, maar dat was voor het gemeentebestuur van Ameide geen reden om tot naamswijziging van de weg te besluiten. Opmerkelijk genoeg werd de plaatselijke “Marijkeflat” in een later stadium wél omgedoopt tot “Christinaflat”. Waar het gaat om de combinaties Pompstraat-Nieuwstraat en Brouwerij-Molenstraat “lag het een slagje anders”, om de vroegere minister-president Ruud Lubbers te citeren. Zo moet in de Pompstraat ooit ergens een pomp hebben gestaan, maar ik heb de locatie niet kunnen achterhalen. Zoveel is zeker dat er geen verband bestaat met de grote pomp, die midden op de Dam voor het oude stadhuis van Ameide staat- een geschenk van het Koninklijke Aannemersbedrijf Woudenberg aan de toen nog zelfstandige gemeente.

In “Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd”, een in 1992 door de inmiddels niet meer bestaande Europese Bibliotheek – Zaltbommel uitgegeven publicatie van de “Werkgroep-Boekpublicatie der Historische Vereniging Ameide en Tienhoven” houden Jan den Oudsten, Henk van Vliet en Paul Will het voor waarschijnlijk dat er in Ameide “vóór de aanleg van de waterleiding wel een stuk of vijf publieke pompen waren, waarvan twee op de Prinsengracht”. Een bij hun artikel behorende foto is gemaakt bij één van deze twee pompen, op de hoek van de Prinsengracht en de Molenstraat. Naast de publieke pompen waren er verscheidene “particuliere oftewel eigen pompen”, vooral bij boerderijen en bedrijven.

Ik heb even in de veronderstelling verkeerd dat in dit opzicht de hieronder letterlijk weergegeven tekst van artikel 114 van Hoofdstuk XII (“Bepalingen betrekkelijk de jaarmarkt”) van het op 21 mei 1837 vastgestelde “Algemeen Reglement voor de gemeente Ameide” uitkomst zou bieden, maar dat bleek niet het geval te zijn:

“Tot het plaatsn der paarden, worden de volgende straten en wegen aangewezen, te weten: De voorstraat, de nieuw of pompstraat, de peperstaat, benedendams, de oost- en westzijde van de princengracht en de molenstraat, en des noodig ook de weg van het zuider einde van voormelde nieuw- of pompstraat tot den achterweg”.

¹ Zie ook de editie 2010-II van het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven.

Uit deze tekst kan immers niet worden afgeleid waarom de huidige Nieuwstraat bijna twee eeuwen geleden “nieuw- of pompstraat” werd genoemd, laat staan hoe deze eeuwenoude straat ooit aan de naam “Nieuwstraat” is gekomen. Uit historisch oogpunt zou volgens mij de naam “Achterstraat” meer voor de hand hebben gelegen, omdat er door de eeuwen heen een relatie heeft bestaan tussen deze straat en de Voorstraat in die zin dat daar tijdenlang de koetshuizen stonden, die bij de patriciërs woningen van de Voorstraat behoorden. Ik teken hierbij aan dat de relatie Voorstraat-Achterstraat in de Vrijstad Vianen en in andere oude steden voorkomt.

Vanwege de beruchte abominabele kwaliteit van het drinkwater, of wat daarvoor moest doorgaan, waren er in elke zichzelf respecterende gemeente in het verleden een of meer bierbrouwerijen gevestigd. Dat gold ook voor Ameide. In dat tijdsgewricht moet de zinsnede zijn ontstaan, die me nog altijd vertrouwd in de oren klinkt: hij (of zij) “woont in de Brouwerij”. Het is dus zo goed als zeker dat in de Molenstraat een brouwerij heeft gestaan. Het bepalen van de exacte locatie kost weinig hoofdbrekens, omdat in het Nationaal Archief in Den Haag een verkoopakte berust, gedateerd op “de 13e van de grasmaand (= april) van het jaar 1809” en afkomstig uit het Rechterlijk Archief van Ameide, waarin gewag wordt gemaakt van de verkoop van de bierbrouwerij “Het gekroonde Molenijzer”, gelegen aan de Benedendam, op de hoek van de Molenstraat en de Prinsengracht. Bij deze transactie trad Johannes Plooster als verkoper en Johan Adriaan Kievid als koper op. Beiden waren woonachtig in de “Stede Ameide”. Volgens andere documenten zou de brouwerij in productie zijn geweest van 1725 (of een eerder jaar) tot 1842.

Gert Groenendijk en Bram Provoost hebben me er op geattendeerd dat er nog meer interessante documenten bestaan over de geschiedenis van de lokale bierbrouwerij in Ameide. Het voert te ver om binnen het bestek van dit artikel uitgebreid op dit onderwerp in te gaan. Maar ik heb me voorgenomen dat over enige tijd alsnog te doen.

Ter afsluiting: ik heb nooit begrepen waarom een van de meest karakteristieke straten van Ameide, de Fransestraat, genoemd is naar de onverlaten, die in het Rampjaar 1672 “de oude Stede en de Omstreken soo deerlyck hebben geplonderd en verramponneerd”.

Naamgeving

Dit artikel zou incompleet zijn als er geen aandacht zou worden besteed aan het in de editie 2012-I van dit blad opgenomen pleidooi van Herman Beckmann om in de toekomst in Ameide en Tienhoven straten te vernoemen naar markante inwoners uit de negentiende en de twintigste eeuw, temeer daar in de eertijds zelfstandige gemeenten “maar vijf straten naar personen zijn vernoemd”. Hij droeg in dit verband zes namen aan: prof. dr. Adriaan de Kleyn, K. N. O. arts (1883-1949), mr. dr. Johan Labberton, dichter en schrijver (1877-1955), dr. Frans Felix Blok, classicus (1913-2007), Nico Jesse, arts en fotograaf (1911-



▲ Meester Jan de Haan, hoofd van de School met den Bijbel.

1976), Floris Kloos, molenbouwer (1810-1892) en Petrus Adrianus (“meester”) de Hoon (1896-1980). Wat mij betreft mag de naam van meester Jan de Haan, hoofd van de School met den Bijbel (Nieuwe Pekela, 1914- Ameide, 1997) aan deze reeks worden toegevoegd.

De onvergetelijke hoofdredacteur van het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven had met de van hem bekende voortvarendheid ook al een toepassingsmogelijkheid op het oog, te weten de straten in het uitbreidingsplan “t Zouwveld”.

Nu, bijna acht jaar na het overlijden van Herman Beckmann, kan de conclusie geen andere zijn dan dat zijn pleidooi tot dusver geen effect heeft gesorteerd. De straten in het uitbreidingsplan zijn immers voorzien van non-descripte namen als Akkerwinde, Klaproos en Lisdodde, die in elke nieuwbouwwijk bruikbaar en dus inhoudsloos zijn.

De keuze van dit type namen brengt me ertoe om, tredend in de voetsporen van Herman Beckmann, blijk te geven van mijn nadrukkelijke voorkeur voor straatnamen, die passen bij het karakter of de historie van een stad, dorp of streek. Er bestaat wat dit aangaat geen gebrek aan (goede) voorbeelden, waarbij

2 Lexmond: Bastiaan Bosstraat, Burgemeester Potstraat, Dominee Magendansstraat, Meester Haafkensstraat en Wethouder J. de Jongstraat.

3 Vianen: Aimé Bonnastraat, Burg. Jhr. Hoeufflaan, Herman de Manstraat, Ina Boudier-Bakkerstraat, Jan Blankenweg, M. E. Hartmanstraat, Mr. M. C. van Hallstraat, Prof. dr. C. Winklerstraat, enz.



De Amsterdamse mr. metselaar, die het *Waterschapshuis* bouwde

Teus Stahlie

Inleiding

Meerdere keren is in dit Nieuwsblad (en ook in andere publicaties) aandacht besteed aan het Waterschapshuis aan de Voorstraat in Ameide, een van de mooiste bouwkundige monumenten in het dorp. Zo is het ontstaan van dit huis uitgebreid beschreven in een artikel in het Nieuwsblad uit 2005¹, waaruit duidelijk naar voren komt, dat we het ontstaan van dit monument niet los kunnen zien van de ellende, die het dorp trof in het rampjaar 1672 toen de Fransen ons land binnenvielen. Hoe de Voorstraat er vóór 1672 uitzag, weten we eigenlijk niet goed, want meerdere huizen werden in het oorlogsgeweld in brand gestoken en er moeten de nodige ruïnes zijn achtergebleven. In de jaren die volgden op de inval van de Fransen, werd de Voorstraat geleidelijk weer herbouwd.

Citaat uit het aangehaalde artikel uit 2005:
Op 1 maart 1682 legde de gerechtsbode van Ameide beslag op 'seecker erff met de steen van de affgebrande huysinge daerop, gelegen binnen deser stede aen de Voorstraat', hetwelk nog in het bezit was van de inmiddels naar Amsterdam verhuisde Gerrit Henricxsen Velroo. Deze beslaglegging was de inleiding tot een pro-

ces voor schout en schepenen, waarbij Abraham van Domburch, namens zijn vrouw Elisabeth Timmermans terugbetaling eiste van de op 26 mei 1647 gevestigde hypotheek van fl 200 met de over tien jaar verschuldigde rente. Het erf met het kennelijk nog aanwezige oude fundament werd op 1 augustus 1682 geveild en voor fl 320 gekocht door de voornoemde Abraham van Domburch zelf, die tot herbouw overging. Hij verkocht het herbouwde voor fl 1.500 aan Dirck Spijker (schout van Ameide en Tienhoven) en droeg het op 29 oktober 1686 aan deze over.

Nu moet u weten, dat Abraham Domburg² een bekende Amsterdamse meester metselaar was. Hoe kwam nu juist deze man erbij om dit stukje grond in Ameide te kopen en er een mooi huis neer te zetten? We zullen zien, dat hier allerlei interessante Termeise familieverbanden aan ten grondslag lagen. Daarbij komen we ook de bekende ds. Auricanus tegen, die hier in het dorp predikant was van 1609-1660. We gaan proberen deze Abraham Domburg wat nader voor het voetlicht te brengen. Daarbij ontleen ik een aantal gegevens aan een recent verschenen boek³ over de familie Domburg.

Het verband met de familie Timmerman(s)

- Ik houd het in dit artikel op de schrijfwijze 'Domburg', maar in de archieven komen we veel andere schrijfwijzen tegen, zoals (van) Domburgh, Domburch, Domborch en zelfs Domburigh.
- "De familie Domburg in de zeventiende en achttiende eeuw" van René D. Domburg; 3^e druk 07-2020.

1 HVAT Nieuwsblad 16^e jrg nr.3, 2005, blz.13 e.v.

Uit het eerder geciteerde stukje over het Waterschapshuis maken we op, dat de ex-Amsterdamse lakenkoper Gerrit van Velroo in 1672 eigenaar moet zijn geweest van het afgebrande pand. In de rechterlijke archieven van Ameide komen we inderdaad de aankoop van het oude huis tegen:

*Mr. Insen Anima*⁴, chirurgijn binnen Ameide, transporteert op 01-01-1655 voor 2270 gld een *huijsinge en erve binnen Ameijde aen de Voorstraet, streckende vooruijt de haven westw. op tot de gevulde brantsloot toe, daer noordw. Jan Pieters van der Pijl en zuijtw. Schalck Wiggers, aen Gerrit Hendricxs v Velroo laeckencooper en borger*. In 1661 verkoopt buurman Schalck Wiggerts het naastgelegen pand (tegenwoordig Voorstraat 4) voor een prijs van 3650 gld. Gelet op de toenmalige verkoopsprizen zou je zeggen, dat Voorstraat 4 vóór de brand in 1672 groter (luxer?) was dan het pand op nr.5! Ook zien we hier in bovenstaande beschrijving, dat de haven van Ameide vóór de Voorstraat lag (achter het huidige stadhuis) en dat de woningen aan de Voorstraat aan de achterzijde grensden aan een sloot, die later gedempt is.

Er wordt nog een gegeven vermeld in het citaat: op het pand van Gerrit van Velroo blijkt nog een hypotheekschuld (met achterstallige rente) te rusten ter waarde van 200 gld. Verwezen wordt naar een hypotheecaire akte d.d. 26 mei 1647. Deze lening is - naar blijkt - later aan Elisabeth Timmerman(s) toebedeeld, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van vererving via een van haar ouders. Wie is deze Elisabeth? Zij blijkt de vrouw te zijn van Abraham Domburg en de dochter van ds. Johannes Davidsz Timmerman uit Haastrecht, die op zijn beurt gehuwd was met Maria Edsardi Auricanus. Bij het horen van deze laatste naam gaat er een belletje rinkelen! Was Edzardus Fredericus Auricanus niet de predikant, die de gemeente in Ameide in de 17^e eeuw meer dan 50 jaar diende?

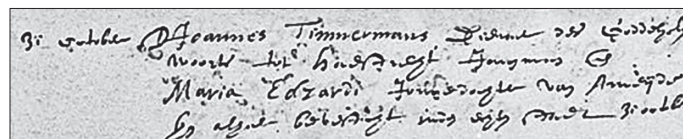
Kort na zijn komst in Ameide in 1609 trouwde ds. Auricanus met Elisabeth (Lijsbeth) Goosens, de dochter van de toenmalige burgemeester Goosen Jan en zijn vrouw Marichjen Geerlofs. Uit dit huwelijk zijn - voor zover bekend⁵ - 4 kinderen geboren (volgorde niet zeker):

- Frederick Edzardus, geb.?? Hij trouwt(1) op 17-05-1646 te Benschop met Maria Timmermans, dochter van *saligher* Jodocus (Jonas) Arnoldus Timmermans, in leven predikant te Benschop. Hij trouwt(2) ca.1658 met Trijntje Adriaens van der Kleij. Frederick was van beroep chirurgijn en woonde aan de Meertenserve (hoeve) in Lexmond. Hij wordt meerdere keren vermeld in de rechterlijke archieven van Lexmond en is rond 1673 overleden.
- Geerlof Edzardus; verder geen gegevens bekend. Jong gestorven?
- Jannigje Edzardus, gehuwd met Justus van den Velden, predikant in Jaarsveld.
- Maria Edzardus, geb. ca.1615 en gehuwd met Johannes Timmerman, vanaf 1633 predikant in

Haastrecht en daar overleden in 1665. Johannes was de zoon van ds. David Timmerman⁶, predikant in Oude-Tonge (1601-1604) en in Schoonhoven van 1604 tot zijn dood in 1609. Dat zou kunnen betekenen, dat Johannes kort vóór 1609 in Schoonhoven is geboren.

N.B. Opvallend, dat bijna alle kinderen in het huwelijk traden met partners, die predikant waren of die kinderen van een predikant waren!

Het huwelijk van Johannes en Maria staat vermeld in het Trouwboek van Jaarsveld. Op 31-10-1641 lezen we: *Joannes Timmermans, Dienaer des Goddelijcken Woorts tot Haestrecht, jongman ende Maria Edzardi jongedochter van Ameijde, en alhier bevesticht inde egte staet*



Waarom Jaarsveld? Waarschijnlijk omdat Maria daar als dienstmeisje werkzaam was. Het jonge echtpaar zal zich na het huwelijk in Haastrecht gevestigd hebben. Daar zijn meerdere kinderen geboren, maar omdat het Haastrechtse doopboek pas veel later begint, kunnen we geen doopgegevens terugvinden. In ieder geval zijn twee kinderen uit dit huwelijk bekend: Elisabeth en Edzardus, beiden waarschijnlijk geboren in de periode 1642-1650.

Als we dus een lening tegenkomen, die gedateerd is in 1647 en die op naam staat van Elisabeth, kan het eigenlijk niet anders dan dat die haar later toegekomen is via de erfenis van haar moeder. Ze was natuurlijk in 1647 nog veel te jong om die lening zelf aan te nemen en inderdaad is haar moeder rond 1645 overleden, waarna haar vader hertrouwd is. In zo'n geval moest er *uijtcop* geregeld worden en moest voor de kinderen hun moederlijk deel vastgesteld worden.

De eerdergenoemde Abraham Domburg was dus getrouwd met de uit Haastrecht afkomstige kleindochter van de Termeise predikant ds. Auricanus!!

Kort nog enkele aantekeningen betreffende de familie Timmerman:

- Ds. Timmerman had in Haastrecht bezwaren tegen bepaalde activiteiten van de (plaatselijke) rooms katholieke gemeenschap. Hij maakt dit 'probleem' aanhangig bij de classis Gouda en deze zegt op 18-10-1638 *haar steun toe in zijn pogingen om de rk-geestelijke uit Haastrecht te laten vertrekken...* Dat lijkt niet erg succesvol te zijn verlopen, want op 02-06-1643 *verzoekt de classis de Staten alsnog om passende maatregelen te nemen tegen de rooms katholieken.*
- Zoon Edzardus Timmerman wordt later ook predikant en wel in Polsbroek (1671-1694). Over

4 Meestal: Anania, maar ook: Aninia/Anema/Anemia.

5 Het doopboek van Ameide begint pas in 1663.

6 Echt predikantengeslacht, want ook Davids vader, Arnout/Arnold/Arent Timmerman (filius Gillis), afkomstig uit Vlaanderen, was predikant en stond vanaf 1584 in Nieuwe-Tonge.

hem is nog een interessant ‘tafereeltje’ uit Polsbroek in de rechterlijke archieven terecht gekomen: 19-7-1686. *Willem Joosten van den Broek en Joost Willemse van den Broek, won. in Polsbroek, beide van competente ouderdom, verlaeren dat sij op donderdag 11 julij j.l. hebben wesen arbeijden ten huijse van Ds. Etsardus Timmerman, predicaent tot Polsbroek, sij omtrent even naer de middagh in de eene kamer hebben gehoord eenigh rumoer twelck onstont soo sij hoorden tussen Ds. Timmerman en desselfs huysvrouw, dat eenigen tijd daernaer de vsz. Ds. Timmerman comende bij hun deposanten⁷ alwaer sij werkten, ende alsdoen hebben gehoord en gesien dat hij Ds. Timmerman aen sijn meijt commandeerde te brengen een pijp tabak met een kanne bier twelck de vsz. dienstmaegt bij hem brengende, bij hun deposanten en andere geselschap is uijt gedroncken, wijders verclaert Willem Joosten alleen een weynigh tijd daernaer gesien te hebben dat Ds. Timmerman de gemelte bierkan in seer grote hevighet aenvatte ende deselve tegens een muir aen stuccke wierp, niettegenstaende Gijsbert Dircxe den Ruijge, mr. metselaer tot Haestregt, tselve hem sogte te beletten. Eyntel. verclaerden sij deposanten gesamentlijk dat de huysvrouw van Ds. Timmerman daerop door de deur van de kamer, waerin sijluijden werkten, quam sien off kijken, hij Ds. Timmerman met sijne huysvrouw ten selve tijde wederom in woorden off querel raekte en onder andere in seer groote quaetheit tegens sijne huysvrouw seijde: “daer geef ik nu de duivel lijff en siel op, ik sal je van de nagt de nek draijen eer morgen den dagh opcomt” en meer andere dreigelijcke woorden...* Hetgeen weer eens illustreert, dat dominees ook maar gewone mensen zijn...

Abrahams afkomst en huwelijk

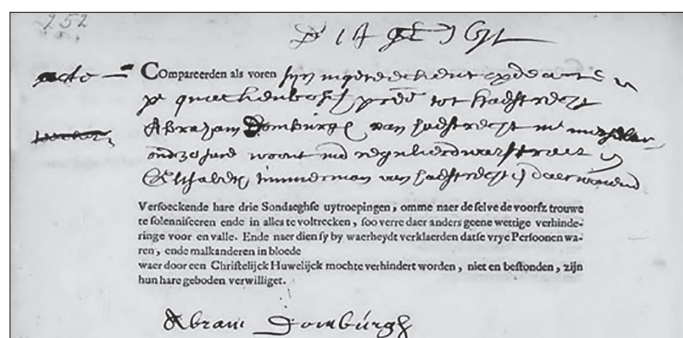
De vader van Abraham was Cornelis Aartz Domburg. Hij is geboren in Gouderak en moet rond 1620 naar Haastrecht zijn verhuisd, waar hij dan in het kohier van Haastrecht genoemd wordt als inwonende knecht (ongehuwd) van schout Laurens Pietersz Crom. Cornelis wordt timmerman en - zoals vroeger vaak gebeurde - zijn zonen treden ook toe tot het ambacht van timmerman, metselaar etc., allen dus werkzaam in de bouw. Hij trouwt ca. 1625 met Marrigje Cornelis Jongste, dochter van Cornelis Ariensz Jongste, schepen van Haastrecht en eigenaar van een zeilweverij. Hij overlijdt in 1642/43. Dan staat de weduwe er alleen voor met een gezin van 6 opgroeiende jongens en 2 meisjes. Abraham is de jongste zoon en is geboren in 1641. Aangezien de DTB-boeken uit Haastrecht nog niet beschikbaar zijn, moeten we het doen met inschattingen.

We beleven de Gouden Eeuw en dat betekende, dat de welvaart ertoe leidde, dat er veel gebouwd werd: allerlei steden en dorpen breidden uit en de ambachtsslieden in de bouw waren veel gevraagd. Op de een of andere manier moet Abraham nog vóór zijn huwelijk aangetrokken zijn door de vele bouwprojecten in Amsterdam.

Daar werd driftig gebouwd aan de uitbreiding van de grachtengordels, waar de Amsterdamse kooplieden hun geld gebruikten om mooie panden te laten bouwen. Slim van Abraham om naar de stad te trekken. Later zijn nog twee broers hem gevolgd, waarschijnlijk ‘warm’ gemaakt door de verhalen van Abraham. Deze broers hebben ook uitgebreid geprofiteerd van de bouwraage in Amsterdam.

Daar in Haastrecht moet hij zijn aanstaande vrouw Elisabeth Timmerman, de dochter van de eerdergenoemde predikant, hebben leren kennen. Hij woont al (kort) in Amsterdam als het paar daar op 14 november 1671 in ondertrouw gaat en vervolgens het huwelijk in Haastrecht laat sluiten.

Transcriptie: ...sijn ingeteekent op de acte tot Haestrecht Abraham Domburgh van Haestrecht, mr. metselaar oud 30 jare, woont inde Regulierdwardsstraet ende Elisabeth Timmerman van Haestrecht en daer wonend...



Het echtpaar krijgt 12 kinderen, waarvan er 7 op jonge leeftijd - vaak kort na de geboorte - overlijden. Twee zonen bereiken de volwassenheid:

- Johannes. Evenals zijn vader van beroep meester metselaar. Geboren in 1678. Ook hij profiteert van de bouwprojecten in het kader van de stadsuitbreiding van Amsterdam.
- Edzardus geboren in 1689. In 1701 en 1702 is hij leerling aan de Latijnse school in Amsterdam. Daarna stort hij zich in de financiële wereld en profiteert zo ook weer van de welvaart onder de kooplieden in Amsterdam. Helaas overlijdt hij al op 44-jarige leeftijd in 1734. Zijn zwager Johannes Legrand wordt een rijk koopman en commissionaris in effecten.

Andere projecten van Abraham Domburg⁸

Zoals eerder gezegd: Abraham ontwikkelde zich in Amsterdam tot meester(!) metselaar en was daar betrokken bij meerdere (bekende) bouwprojecten. In 1683 verklaren hij en metselaar Joris Minne, dat zij in 1681 bij de voltooiing van het monument van Michiel de Ruyter in de Nieuwe Kerk in Amsterdam (ontwerp van Rombout Verhulst) hadden meegeholpen. Dan moet hij toch een zekere faam hebben genoten!

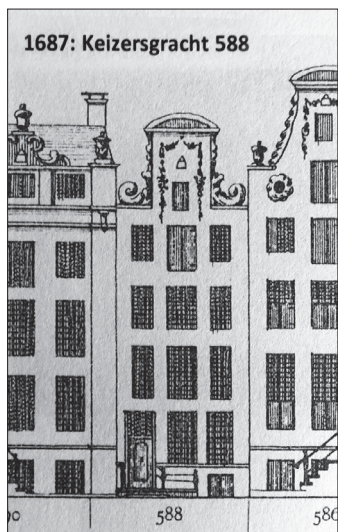
Verder was hij de bouwer van de volgende grachtenpanden:

⁸ Bij dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van gegevens uit het boek “De familie Domburg in de 17^e en 18^e eeuw”.

⁷ deposant: iemand, die een verklaring aflegt.

1687: Keizersgracht 588

Gebouwd door Abraham Domburg, meester metseelaar, en zijn collega Jan van Strijen, meester timmerman. Een koopmanshuis met halsgevel. Festoenen (slingers) boven en neerhangende festoenen langs het vlieringvenster. Lage stoep, loodrecht op de gevel.

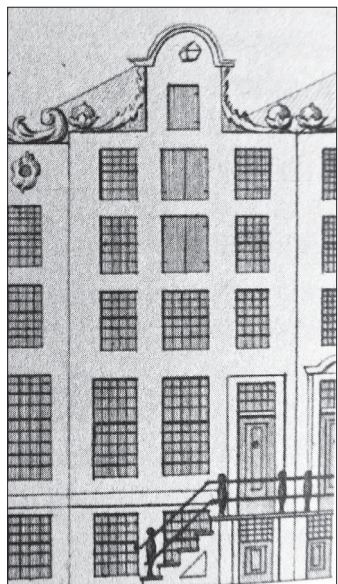


▲ In 1927 en 1960 is het pand verenigd met Keizersgracht 590; op de rechter foto is nog net huisnummer 588 te zien.

1688: Keizersgracht 786

De panden Keizersgracht 778-786 worden in 1688 door drie samenwerkende aannemers gebouwd als vijf vrijwel identieke woonhuizen met halsgevels, voorzien van halfronde frontons (bekroning van de gevel). De nummers 778-782 werden gebouwd door Jan van Strijen, nummer 784 door de meester metseelaar Willem van der Valk en nummer 786 door Abraham Domburg.

In feite is dit pand een Joods monument. In 1941 woonden hier Lazar Maj en zijn vrouw Sara Maj-Rosenbaum met hun kinderen Chaim, Uscher, Dina en Mendel. De ouders en de jongste dochter kwamen



▲ Keizersgracht 786.

om in Sobibor (1942) en de andere kinderen in Auschwitz (1943).

1693: Keizersgracht 556

Opdrachtgever: Abraham Domburg.



▲ Midden: huisnr.556 met geveltop.

Na 1696: Reguliersgracht 98-102

Deze 'drieling'-panden zijn na 1696 gebouwd door Abraham Domburg en meester timmerman Jan Barm.

Jan Barm en Elisabeth Timmermans, weduwe van Abraham Domburg, verkopen het linker huis op 14 maart 1714 aan de diamantslijper Jan van Straalen. De weduwe van Jan Barm verkoopt de helft van de andere twee huizen op 23 februari 1720 aan Albert Ghijsman.

In 1722 verkoopt Elisabeth Timmermans uiteindelijk haar aandeel in de twee panden rechts aan Albert Ghijsman en Johanna en Margaretha Doener. Waarschijnlijk heeft haar zoon, meester metselaar Johannes Domburg, in een van deze huizen gewoond.

Abraham Domburg overlijdt in 1708 in Amsterdam en wordt daar op 26 januari begraven in de Oosterkerk.



▲ Reguliersgracht 98-102.



In Ameide staat een huis...

De smederij op de Dam

Het is deze keer een wat ingewikkeld project. In Ameide staat een huis, maar in dit nummer moet ik zeggen: in Ameide stond een smederij plus woonhuis plus schuur en die zijn in de loop van de jaren verbouwd tot twee woonhuizen. Dus moest ik in beide huizen op bezoek gaan. Maar ik werd twee keer hartelijk ontvangen.



Sam Janse en Nico den Oudsten

Dam 3

Eerst bel ik aan bij Dam 3, het huis van Erwin van Gelderen en Gerda Mesker en hun dochter Fien. Ze kochten het in 1999 op de plek waar vóór hen een ruimte van supermarkt De Jong was en dáárvoor, tot 1986 de smederij van Wim van Woezik, die in dat jaar overleed. Erwin: 'Het pand was helemaal leeg toen wij het kochten, op het dakspant, wat oude balken en een stukje verdiepingsvloer na. Dit waren juist de elementen waar wij op verder zijn gaan bouwen om het geschikt te maken als woonhuis.' Gerda: 'Juist ook met de bedoeling om het beetje dat nog authentiek was meer tot zijn recht te laten komen. De muren van onze slaapkamers zijn bijvoorbeeld precies met de richting van het dakspant mee geplaatst en het dakspant is hierdoor nog helemaal zichtbaar.' Wat verder nog origineel is uit de tijd van de smederij zijn de kozijnen (de ramen niet) en een zware eikenhouten balk in de woonkamer met wat versiering eraan.

Ik heb mijn vrouw, Nelleke Janse-van Zessen, meegenomen. Wim was een oom van haar en ze kwam hier vaak. Ze vertelt: 'Via de smederij liep je dan zo naar het huis van oma Van Woezik. Ome Wim deed het smidswerk en oma hield de boeken bij, geholpen door tante Joop. In dat kleine huisje woonde een gezin met zes kinderen: Riek, Maar, Marie, Wim, Joop en Toos.'

Voor haar is het een feest van herkenning: 'Hier, bij de muur tussen smederij en woonhuis brandde het vuur en werd het echte werk gedaan. Rechts daarvan was een pomp met een pollepel waar iedereen die dorst had uit kon drinken. Zo ging dat in die tijd.' Wim van Woezik was de zoon van Bart van Woezik en Neeltje van Dalen. Zij trouwden op 1 februari 1922. Bart, geboren in 1894 te Sliedrecht, kwam op 6 november 1916 in dienst bij de 'ijzersmid' Hendrik Vermeulen. Zoals wel meer gebruikelijk trok hij ook in bij zijn baas en diens vrouw Eva Vermeulen. Nelleke: 'Hij was van rooms-katholieken huize en het viel hem niet mee om zich in het protestantse Ameide te vestigen. Toen Vermeulen stopte kon de knecht de zaak niet zonder meer overnemen. Met behulp van een tussenpersoon lukte dat toch nog.' Vader Bart en zoon Wim waren vaklui. Na de kerkbrand van 1953 mochten zij het smeedwerk leveren: het ankerwerk, het kruis op het koordak en het ooievaarsnest.¹ Wim was ook buiten Ameide actief. Via restauratiebouwbedrijf Woudenberg verzorgde hij bijvoorbeeld het metaalwerk van de Martinikerk in Groningen.

Dam 2

Ook in het pand naast de oude smederij ben ik welkom. Tijmen van Nesselrooij leidt me rond. Voor



▲ Bart van Woezik samen met zeer waarschijnlijk Arie Labee en Gerrit Perk.

hem is het ruim genoeg, maar ik vraag me af waar pa en moe Van Woezik met hun zes kinderen hebben geleefd en geslapen. Nu is dat een vraag die regelmatig opduikt in oude huizen, dus dat probleem laat ik maar rusten. Op oude foto's is het huis nog kleiner: het grondoppervlak van het huidige huis is dan nog verdeeld over een huisje en een schuur. Tante Joop, de enige tante van Nelleke die nog in leven is, vertelt dat vader Bart de panden heeft laten verbouwen en samenvoegen en dat dat gebeurd is rond 1925, het geboortjaar van Maar (Marigje), Nellekes moeder. Op de foto waarop Bart van Woezik met (naar ik mij laat vertellen) Arie Labee en Gerrit Perk staat, moet de smid dan rond de dertig zijn. Terzijde: Gerrit Perk had zijn wagenmakerij naast de smederij.² Perk zal Van Woezik wel eens nodig gehad hebben.

Op een latere foto, een die tussen 1920 en 1929 gemaakt is volgens de beeldbank van de HVAT, zien we de muziektent en, uitsterft links, het verbouwde huis van de fam. Van Woezik. Dat betekent dat de verbouwing in elk geval vóór 1929 heeft plaatsgevonden en dat spoort met de familieoverlevering die het op 1925 houdt.

1 Zie 'De aanbesteding en uitvoering van de herbouw na de brand in 1953', *Nieuwsblad* 2011.3, p. 59-64, spec. p. 63-64 (zonder opgave van de auteur).

2 Over de wagenmakerij van Gerrit Perk, zie Bram Provoost, 'De familie Perk, grutters in Ameide', *Nieuwsblad* 2016.1, p. 47-51, spec. p. 50.



▲ Het verbouwde huis van de familie Van Woezik.

Beide panden, Dam 2 en Dam 3, zijn Rijksmonumenten. Op de site van Rijksmonumenten van Ameide staat pand Dam 2 gefotografeerd aan de achterkant en inderdaad, dat ziet er het oudste uit. Tijmen laat me nog een authentiek detail van het huis zien: de glas-in-loodramen: leuk, maar in deze tijd van oplopende energierekeningen toch problematisch. De bouwjaren van de panden blijven op de lijst van monumentenzorg wat vaag: Dam 3 is gebouwd in de 'eerste helft 19^e eeuw', Dam 2 in de 'laatste kwart 19^e eeuw'.

Ook het huis van Tijmen was destijds in gebruik bij supermarkt De Jong. Hij wijst op de grote witte muur die het huis scheidt van dat van de burens: die was er niet toen het pand in 1999 een woonfunctie kreeg; het was één grote, open ruimte. Aan de Lekkant schijnt het kantoor van De Jong gezeten te hebben.

De winkel en de boekhouding

Ik mag mijn vrouw ook meenemen naar Dam 2. Nelleke: 'Ik kan me mijn opa niet meer herinneren, want ik was vier toen hij overleed, maar mijn oma zie ik daar nog zitten om de boekhouding te doen. Er was ook een 'winkel' in dit huisje waar kachels en schaatsen enz. werden tentoongesteld en verkocht.' Bernardette van der Hoeven, dochter van tante Joop, heeft nog een mooie reclameposter van Beckers haarden waarop levenslange garantie gegeven werd.

Bij een bezoek aan haar in Arkel komen ook nog de oude boeken op tafel: de boekhouding die door Neeltje, de vrouw van Bart werd bijgehouden. Dat ging op een wat andere manier dan tegenwoordig, maar ze kon wel rekenen en het geld kwam binnen.

De smid als dorpsfiguur

Van John van Woezik, zoon van Wim, krijg ik ook nog aardige verhalen: 'De smederij was van oudsher een ontmoetingsplaats voor de Termeienaren. Voor dat je naar de dokter op de Voorstraat ging, ging je eerst bij de smid een praatje maken. Na het dokters-



▲ ▲ Nelleke Janse (rechts) en Bernardette van der Hoeven poseren met de reclameposter van Beckers haarden.

▲ De boekhoudboeken van de smederij met de balans op 1 januari 1942.

bezoek kwam je even de smid vertellen, wat de dokter heeft gezegd. Hij was als eerste op de hoogte van het wel en wee. Om half tien 's morgens zette oma een "bakkie poeier" (chocolademelk). 's Middags een kopje thee. De klanten waren altijd welkom om wat mee te drinken. Rond poeier- en thee tijd was het meestal druk in de smederij. De smid werd ook regelmatig gevraagd om als getuige op te treden bij de geboorteaangifte. Op tal van akten staat de naam van Bart van Woezik vermeld. De dorps-smid was van alle markten thuis.'

In vroeger eeuwen

Ik ga nog even terug in de geschiedenis. Op de kaart van het bevolkingsregister van 1880 staat Hendrik Vermeulen als ijzersmid op deze locatie te boek. Met behulp van Bram Provoost ontdek ik dat er in 1825 ook al een Vermeulen op deze plek woonde. In de raadsvergadering van de gemeente Ameide van 25 jan. 1825 wordt door de schout voorgesteld om een riolering aan te leggen om het overvloedige hemelwater af te voeren. Op 29 januari van dat jaar wordt besloten dat dat riool er inderdaad moet komen. De eigenaren van de gebouwen 'oostwaards den Dam'



▲ Vader Bart van Woezik met zijn zoon Wim (die later de smederij van zijn vader voortzette..)



▲ De fam. Van Woezik. Vlnr: dochter Marie, Moeder Neeltje van Woezik-van Dalen, zoon Wim, dochter Joop en vader Bart van Woezik.

zijn ook aanwezig, waaronder ook Peter Vermeulen. Zij gaan akkoord met de plannen. Daar is ook sprake van 'de schuur van Peter Vermeulen', mogelijk de werkplaats van de smid. Maar het kan ook, en dat is de suggestie van John van Woezik, de dijschuur zijn die aan de andere kant van het woonhuis stond. Er blijkt al vroeg in de zeventiende eeuw een smederij op deze plaats te zijn geweest. In een oude transactie van 22 april betreffende 'een huis en erve te Ameide aan de Oostzijde van den Dam' is sprake van Jan Segersz, de zoon van Seger Jans. De laatste heeft 'smid' achter zijn naam staan. In de acte van 29 april 1606, dus van een paar weken later, heet ook de zoon Jan Segersz 'smid', evenals Lenaert Lauwrisz die ook bij de transactie betrokken is.³ Eigenlijk wel jammer dat er geen smederij meer is op de Dam. We hebben nog een kleine herinnering eraan: de buitenhoefstal vóór Dam 3, ook wel travalje genoemd. Het is niet de originele hoefstal, maar hij herinnert wel aan een mooi verleden. Ook het aam-

beeld voor het pand Dam 3 doet nog denken aan de tijd van Bart en Wim van Woezik.

Op de volgende bladzijden volgt, zoals inmiddels gebruikelijk, Dam 2 en 3 bouwkundig gezien door Nico den Oudsten.

✂ Tijmen, Erwin en Gerda,
hartelijk dank voor jullie medewerking aan dit artikel.
En John, Bernardette,
Nelleke en tante Joop natuurlijk ook. Dit artikel was echt teamwork.

³ Nationaal Archief, Den Haag, Rechterlijke Archieven in Zuid-Holland: Ameide, 1561-1811, nummertoeegang 3.03.08.010, inventarisnummer 31. Ik zie op de website van de HVAT dat deze akten (nummer 30 en 31) zijn gescand door Ben Remie, die we elders in dit blad ook tegenkomen.

Dam 2 en 3 bouwkundig bezien

Nico den Oudsten



Dam 3

In het Rijksmonumentenregister wordt vermeld dat de panden Dam 2 en 3 van belang zijn voor de situatie van het pleintje waarop het raadhuis domineert. In dat register worden tevens de Empire-ramen genoemd. Een empire-venster is een hoog en smal zes- of achtruits venstertype met een verbrede middenstijl. Het is geïnspireerd op het Franse draaivenster, maar wordt als schuifvenster uitgevoerd. Het aantal ruiten klopt, maar de brede middenstijl is bij het vervangen van de ramen in het verleden niet meer teruggekeerd.

Op het noklood (het lood dat de pannen afdekt) bevinden zich een paar zgn. trotseerloodjes met de naam van degene die het lood aangebracht heeft (met een beetje inspanning is het nog te ontcijferen). Een trotseerloodje is een lapje lood dat wordt aangebracht over spijkers waarmee het lood is bevestigd om inwateren tegen te gaan. Het draagt gewoonlijk de initialen of naam van de loodgieter.

Het aambeeld, het ijzeren hek en de hoefstal herinneren aan de periode dat het pand in gebruik was als smederij. De hoefstal is een replica van een vorig model.



In het interieur zijn nog een paar sporen van de voormalige smederij zichtbaar. Een zware zwarte houten balk

(moerbalk) is prominent aanwezig, in het peerkraalsleutelstuk is een verwijzing te zien naar het ambacht van smid (de smidshamer).

Erwin en Gerda hebben naast het behoud van opvallende (monumentale) onderdelen ook ge-

kozen voor eigentijdse toevoegingen teneinde het woongenot te verbeteren. Op de bovenverdieping zijn behoorlijk wat onderdelen van de kapconstructie te zien. Voor de kapconstructie van 1987 is gelamineerd hout gebruikt en de diverse onderdelen ervan zijn verbonden door middel van metalen strippen en bouten.



De constructie is door van Vliet uit Ameide (prefab) gemaakt en geplaatst.

In het interieur zijn op meerdere plaatsen materialen hergebruikt uit andere panden.

Zo is de paneeldeur van de hal naar de kamer afkomstig uit het Centraal Museum in Utrecht. De deur

was na een restauratie overbodig geworden en is door Erwin hergebruikt in deze woning. Hier en daar is ook lijstwerk verwerkt uit oude panden.



Fotografie: André Tukker.

Dam 2

Bij het andere pand valt de klassieke straatlantaarn op met eronder de gietijzeren lasdoos. En zo is er meer te noemen. Het glas-in-lood in de bovenramen valt op en de gevelankers in de topgevel zijn natuurlijk ook vermeldenswaardig. Trouwens, ook in de zijgevel zijn veel muurankers te zien: de bovenste rij, net onder de goot, verankert de kapconstructie en de vier ankers van de rij eronder zijn nodig voor de balklaag van de verdieping. Ook bij de dubbele deur aan de linkerkant van de gevel zien we een aantal opvallende verankeringen en die zullen wel nodig geweest zijn, want dit gedeelte van Dam 2 (de voormalige schuur) heeft - met name in het verleden - te maken gehad met

verzakkingen. Om te veel schade aan het metselwerk te voorkomen werd dit soort verankeringen aangebracht. Boven het midden van de gevel (ter hoogte van de bovenzijde van het kozijn) zien we een zogenaamd Y-anker. Dat heeft als doel te voorkomen dat er een bult in de gevel komt (zie onderstaande foto).

De afmeting van de dakkapel past trouwens niet helemaal bij de afmeting van het dak, maar dat krijg je, als er veel aan een huis verbouwd wordt.

Ik heb in beide huizen gesproken met bewoners die enthousiast hebben verteld over hun passie om het pand met zorg in stand te houden.



De geschiedenis van het verenigingsleven in *Ameide en Tienhoven*

Hans van den Heuvel

“**Z**o neemt het aantal gewone leden gestaag af”, merkte de legendarische schrijver Godfried Bomans¹ lang geleden op, nadat hij had besloten om een vereniging op te richten, samen met drie vrienden, van wie de eerste voorzitter, de tweede secretaris en de derde penningmeester wilde worden. Deze anekdote toont aan dat het de Nederlander in het bloed zit om zich in verenigingsverband te organiseren om, zo voeg ik eraan toe, vervolgens te kunnen gaan vergaderen. Al in de jaren dertig van de vorige eeuw kenschetste een parlementair verslaggever van “Het Vaderland”, een niet meer bestaand Haags “avondblad van stand”, deze “vergadercultuur” met de gevleugelde woorden “En zij vergaderden en vergaderden tot zij tot hun vaderen vergaderd waren”.

Ook de inwoners van Ameide en Tienhoven zijn van oudsher gewoon om groepsgewijs in verenigingsverband op te trekken. In eerder verschenen edities van dit blad ben ik al vaak ingegaan op bepaalde aspecten van het verenigingsleven in dit deel van de Alblasserwaard. In deze editie sta ik stil bij de ontwikkelingen, die zich in de periode van augustus 1964 – de maand, waarin het inmiddels genoegzaam bekende onderzoeksrapport van de “Stichting voor Maatschappelijk Opbouwwerk in Zuid-Holland” werd gepubliceerd – tot het eind van het jaar 2020 in Ameide en Tienhoven hebben voltrokken in de sector van het verenigingsleven.

Daartoe heb ik de in het rapport vermelde gegevens gerubriceerd – overeenkomstig de in het rapport aangehouden volgorde - en waar nodig voorzien van een toelichting of verklaring (= overzicht I). In overzicht 2 heb ik hetzelfde gedaan wat betreft de stand van zaken op dit gebied aan het eind van het jaar 2020. De meest in het oog springende verschillen tussen de beide overzichten heb ik bijeengebracht in een derde overzicht, samen met een aantal conclusies.

Overzicht 1 (medio 1964)

(verklaringen van de afkortingen: tussen haakjes (= jaar van oprichting), chr. = christelijk; alg. = algemeen; herv. = hervormd; geref. = gereformeerd en

chr. geref. = christelijk gereformeerd)

A. Muziekverenigingen

1. “Unie” (1898), alg.
2. “Crescendo” (1899), chr.
3. Accordeonvereniging “Avanti” (1955), alg.
4. Drumband (1961), alg.

B. Zangverenigingen

5. Dameskoor “Hosanna” (1950), chr.
6. Mannenkoor “De Lofstem” (1920), chr.
7. Gemengd Koor “Sursum Corda”, chr.
8. Meisjeskoor “Jong Leven” (1957), chr.

C. Sportverenigingen

9. Algemene Sport Vereniging Ameide (ASVA), (1945), voetbal + gymnastiek, alg.
10. Wandelsportvereniging “Op Marsch” (1938), alg.
11. IJclub “Hollandia” (1881), alg.
12. Schaakclub (1952), alg.
13. Biljardclub (1958), alg.
14. Duivensportvereniging “De Snelvlucht” (1930), alg.
15. Vogelvereniging “Ons Genoegen” (1956), alg.
16. Pluimvee- en Konijnenfokvereniging “Steeds Hoger” (1943), alg.
17. Aquariumvereniging “De Natuurvriend”, alg.

D. Kerkelijke verenigingen

18. Zondagschoolvereniging “De Zaaier”, herv.
19. Knapenvereniging “Samuel”, herv.
20. Jongelingsvereniging “Obadja” (1905), herv.
21. Meisjesvereniging (1924), herv.
22. Mannenvereniging “Onderzoekt de Schriften”, herv.
23. Jeugdvereniging (1948), geref.
24. Jeugdvereniging (1954), chr. geref.

E. Vrouwenverenigingen

25. Christelijke Plattelandsvrouwen (1952), chr.
26. Ned. Bond van Plattelandsvrouwen (1961), alg.

¹ Godfried Jan Arnold Bomans (Den Haag, 1913 – Bloemendaal, 1971), Nederlands schrijver en letterkundige.

F. Werkgevers- en werknemersverenigingen

27. Winkeliersvereniging (1954), alg.
28. NVV. Afd. Ameide en Tienhoven (1915) alg.
29. CNV. Afd. Ameide en Tienhoven (1937), chr.

G. Overige verenigingen

30. Oranjevereniging "Beatrix" (1945), alg.
31. "Vereniging tot Instandhouding van de Ameidese Paardenmarkt", alg.
32. "Reisvereniging Broekseweg" (1948), alg.
33. EHBO-vereniging (1956), alg.
34. Kruisvereniging, alg.
35. Toneelvereniging "Strijd en Ontspanning" (1947), alg.
36. Buurtverenigingen (vanaf 1948), alg.
37. Speeltuinvereniging (1952), alg.

Ter toelichting + verklaring

1. De zieltogende muziekverenigingen "Unie" en "Crescendo" fuseerden in 1984 tot Ameide's Fanfare Korps (AFK). De heer Cees Bakker, burgemeester van Ameide en Tienhoven van 1978 tot 1986, heeft zich destijds zeer ingespannen om deze fusie mogelijk te maken.
2. De accordeonvereniging (3) en de drumband (4) alsook de vier christelijke zangverenigingen (5 t/m 8) zijn opgeheven.
3. "ASVA" is een vereniging geworden, waar uitsluitend de voetbalsport wordt beoefend. De nieuwe naam is "Voetbalvereniging Ameide".
4. De wandelsportvereniging "Op Marsch" hield in 1976 op te bestaan. Ook de Aquariumvereniging "De Natuurvriend" bestaat niet meer.
5. Van de kerkelijke verenigingen zijn de Zondagschool-, de Knapen- de Jongelings- en de Meisjesvereniging (18 t/m 21) opgeheven.
6. Ook bij de Plattelandsvrouwen deden zich naamswijzigingen voor: Christelijke Plattelandsvrouwen werd Christelijke Plattelandsvrouwen "Passage" en Nederlandse Plattelandsvrouwen werd "Vrouwen van Nu". De tweede vereniging is inmiddels opgeheven.
7. De Winkeliersvereniging werd omgedoopt tot "ACTIO Ameide/Tienhoven".
8. De plaatselijke afdelingen van de FNV (= Federatie van Nederlandse Vakverenigingen, vroeger het NVV = Nederlands Verbond van Vakverenigingen) en het CNV (= Christelijk Nationaal Vakverbond) (28 en 29) zijn opgegaan in grotere verbanden.
9. De "Vereniging tot Instandhouding van de Ameidese Paardenmarkt" werd omgevormd tot de "Stichting Paardenmarkt Ameide".
10. De "Reisvereniging Broekseweg" is opgeheven.
11. De Toneelvereniging "Strijd en Ontspanning" heet nu "Algemene Toneelvereniging Ameide".

Overzicht 2 (ultimo 2020)

A. Muziekverenigingen

1. Ameide's Fanfare Korps (AFK) (1984), alg.

B. Zangverenigingen

2. Gospelkoor "Sing for Joy", chr.

C. Sportverenigingen

3. Voetbalvereniging Ameide, alg.
4. IJscub "Hollandia" (1881), alg.
5. Gymnastiekvereniging "Olympus", alg.
6. Trimvereniging Ameide/Tienhoven, (1966), alg.
7. Tafeltennisvereniging "De Lekpongers", (1977), alg.
8. Badmintonvereniging "Sla je Slag", alg.
9. Tennisvereniging "Meihoven", alg.
10. Motorsportvereniging "Baliebikers", alg.
11. Dartsvereniging "Bull's Eye" (1996), alg.
12. Schaakclub (1952), alg.
13. Biljardclub (1953), alg.
14. Kaartclub "Vrouwe Fortuna", alg.
15. Pokervereniging "Texas Hold'm", alg.
16. Hengelsportvereniging Ameide (1976), alg.
17. Duivensportvereniging "De Snelvlucht" (1930), alg.
18. Pluimvee- en Konijnenfokvereniging "Steeds Hoger" (1943), alg.
19. Vogelvereniging "Ons Genoegen" (1956), alg.

D. Kerkelijke verenigingen

20. Mannenvereniging "Onderzoekt de Schriften", herv.
21. Jeugdvereniging (1948), geref.
22. Jeugdvereniging (1954), chr. geref.
23. Jeugdvereniging "Maranatha", herv.
24. Vrouwenvereniging "Dabar", herv.

E. Vrouwenverenigingen

25. Chr. Plattelandsvrouwen "Passage" (1952), chr.

F. Werkgevers- en werknemersverenigingen

26. ACTIO Ameide/Tienhoven, alg.

G. Overige verenigingen

27. Oranjevereniging "Beatrix" (1945), alg.
28. Stichting Paardenmarkt Ameide, alg.
29. EHBO-vereniging (1956), alg.
30. Kruisvereniging, alg.
31. Brandweervereniging Ameide/Tienhoven, alg.
32. Buurtverenigingen (vanaf 1948), alg.
33. Speeltuinvereniging (1952), alg.
34. Volkstuinvereniging Ameide/Tienhoven, alg.

35. Protestants Christelijke Ouderenbond (PCOB), chr.
36. Algemene Toneelvereniging Ameide (1947), alg.
37. Historische Vereniging Ameide en Tienhoven (1989), alg.

Het totale aantal stichtingen, clubs en verenigingen is in de periode medio 1964 – ultimo 2020 gelijk gebleven, ervan uitgaande dat alle mutaties naar behoren zijn verwerkt. Daarbinnen hebben zich evenwel aanzienlijke verschuivingen voorgedaan.

Kanttekeningen

Er is geen nader onderzoek voor nodig om te kunnen constateren dat de ontkerkelijking (of secularisatie) het verenigingsleven in Ameide en Tienhoven sinds de jaren zestig van de vorige eeuw niet onberoerd heeft gelaten: het aantal christelijke dan wel kerkelijke verenigingen is gehalveerd (van veertien tot zeven). Ik vermag niet te beoordelen of deze trend in een andere sector van het verenigingsleven tot uitbreiding heeft geleid, ook al lijkt het me niet aannemelijk dat er een verband bestaat met de toename van het aantal sportverenigingen (van negen tot zeventien).

☞ Het totale aantal stichtingen, clubs en verenigingen is in de periode medio 1964 – ultimo 2020 gelijk gebleven

In de tweede categorie valt de sterke groei op van takken van sport, die “indoor” worden beoefend, niet alleen qua aantal (van vijf tot elf), maar ook qua

omvang (= aantal deelnemers). Deze groei houdt uiteraard nauw verband met de uitnemende faciliteiten, die voor tal van sporten (zoals volleybal, korfbal, turnen, badminton, basketbal, tafeltennis en zaalvoetbal) ter beschikking staan in het Multifunctioneel Centrum “Het Spant” aan de Liesveldweg in Ameide. De inwoners van Ameide en Tienhoven mogen trouwens ook niet klagen over de bestaande voorzieningen voor buitensporten, de velden van de Voetbalvereniging Ameide en de banen van de tennisvereniging “Meihoven” (met de daarbij behorende accommodatie), aan de Tiendweg in Tienhoven.

Met hun ouders en grootouders was het, voor zover ze in Ameide of Tienhoven woonden, in dit opzicht minder goed gesteld, ook al werd er destijds in de gemeenteraad van Ameide breedvoerig beraadslaagd over plannen voor de aanleg van een tennisbaan. De Algemene Sport Vereniging Ameide beschikte al wel over een voetbalveld – een hobbelig stuk grond op de “Koekoekswaard”, de uiterwaard bij Tienhoven, waar op doordeweekse dagen de koeien van boer Bouwmeester graasden. De accommodatie van de voetbalclub behoorde in die dagen tot de meest povere van het noordelijk halfroond. Zo waren er voor de spelers, de scheidsrechter en het publiek geen sanitaire voorzieningen, tenzij men de rivier de Lek hieronder wil rangschikken. Uit eigen ervaring weet ik dat de sfeer er niet onder leed.

Cees Broekman, Jory Verwolf en Cees van Gelderen, respectievelijk erelid en bestuursleden van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, hebben hun zeer gewaardeerde medewerking verleend aan de totstandkoming van dit artikel. Mocht de tekst desondanks hiaten vertonen, wil dan zo goed dit aan mij te melden (Hans van den Heuvel, e-mailadres : hansheuvel2@planet.nl; tel: 079 3629809).



Een foto van een van de eerste elftallen van ASVA, gemaakt op de Koekoekswaard. Staande, vlnr: grensrechter ?, Jan van der Grijn, Bas van Holtten, Kees Plieger, Bas Verheij, Leen Schippers, trainer Johan Schaay (uit Leerdam), Piet Tukker, Henk van Leer, Krijn van der Grijn en begeleider Arie Westerhout. Zittend, vlnr: Eim de Groot, Henny Mesker en Piet Versluis.



De inwoners van Ameide en Tienhoven mogen niet klagen over de bestaande voorzieningen voor buitensporten, de velden van de Voetbalvereniging Ameide en de banen van de tennisvereniging “Meihoven” (met de daarbij behorende accommodatie), op sportcomplex Meihoven gelegen aan de Tiendweg in Tienhoven aan de Lek (foto's: Het Kontakt).



Excursie naar Den Briel

De Historische Vereniging Ameide en Tienhoven organiseert op **zaterdag 16 september 2023** weer haar jaarlijkse excursie. Deze keer gaat de dagreis naar het stadje Brielle, beter bekend als Den Briel. Op 1 april 1572 is Den Briel ingenomen door de geuzen tijdens de tachtigjarige oorlog. Dit feit wordt jaarlijks nog herdacht.

Het programma ziet er als volgt uit:

- 09.00 uur : Vertrek per luxe touringcar van Almei Tours (Meindert Haars) vanaf de Lekdijk bij de bushalte.
- 10.30 uur : Ontvangst bij de Brielsche Aap met koffie/thee en appelgebak.
- 11.00 uur : Bezoek Historisch Museum Den Briel. Onder leiding van gidsen zullen wij door het museum gaan en alles horen over de tachtigjarige oorlog en de rol van Den Briel daarin.
- 12.30 uur : Vertrek naar Restaurant Nouba voor een heerlijke maar eenvoudige lunch. De lunch bestaat uit een buffet met witte en bruine broodjes, met als beleg kaas, ham, snijworst en kipfilet. Ook is er voor eenieder een kroket met mosterd en mayonaise. Als drank kunt u kiezen uit melk, koffie, thee en karnemelk.
- 14.00 uur : Stadswandeling onder leiding van stadsgidsen. Hierbij zal ook de Grote of Sint-Catharijnekkerk bezocht worden.
- 15.30 uur : Slotborrel bij "De Brielsche Aap".
- 16.00 uur : Vertrek naar Ameide waar we rond 17.45 uur weer hopen aan te komen.

Voor deze reis wordt een bijdrage gevraagd van € 60,00 per persoon. Bent u in het bezit van een museumkaart en u laat deze die dag in het museum scannen dan betaalt u € 55,00. Het wordt steeds moeilijker dit soort reizen betaalbaar te houden. We denken er deze keer weer goed in geslaagd te zijn u voor een redelijke prijs deze reis aan te kunnen bieden. Voor het bedrag ontvangt u: vervoer per bus naar Brielle, koffie met appelgebak, bezoek aan Historisch Museum o.l.v. gidsen, een lunch, stadswandeling o.l.v. gidsen en een slotborrel.

AANMELDEN

U kunt u aanmelden voor deze reis door te mailen (verwo360@planet.nl) of te bellen (06-19078708) naar Jory Verwolf of nu reeds € 60,00 over te maken op bankrekening NL27INGB0002606797 t.n.v. J.Verwolf.

Na het bezoek aan de steden Kampen, Zierikzee, Elburg en Doesburg en Willemstad deze keer naar de oude vestingstad Brielle op Voorne-Putten. Meld u zo spoedig mogelijk aan.

De reis gaat enkel door als per 1 mei 2023 zich 40 personen hebben aangemeld die in principe mee willen gaan.



1 april 1572 Den Briel ingenomen door de Geuzen.



Historisch Museum Den Briel.



Grote of Sint-Catharijnekkerk.